

RAPORT

PRIVIND

RESPECTAREA DREPTURILOR

ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI

ÎN REPUBLICA MOLDOVA

ÎN ANUL 2022

PROIECT 01/03/2023 propus pentru consultări publice

Cuprins

Cuprins.....	2
Cuvânt de salut al Avocatului Poporului	4
Cuvânt de salut al Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.....	5
Preambul	6
CAPITOLUL I DREPTURILE OMULUI	8
1.1. Dreptul la cel mai înalt standard de sănătate	8
1.2. Dreptul la un proces echitabil	11
1.3. Dreptul la asistență și protecție socială	15
1.4. Dreptul la muncă și protecția muncii	17
1.5. Dreptul la siguranță și libertate.....	20
1.6. Libertatea de întrunire și Libertatea de exprimare.....	22
1.7. Prevenirea violenței față de femei și a violenței domestice.....	25
1.8. Drepturile avertizorilor de integritate	27
1.9. Drepturile persoanelor în procesul de recrutare.....	28
1.10. Respectarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria).....	29
CAPITOLUL II: DREPTURILE COPILULUI	34
2.1 Dreptul la cea mai bună stare de sănătate posibilă	34
2.2. Asigurarea drepturilor și libertăților civile	36
2.3 Dreptul copilului la educație.....	38
2.4 Respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă	43
2.5 Copii în contact cu sistemul de justiție	45
2.6 Dreptul copilului la nume și cetățenie	50
2.7 Protecția copiilor beneficiari de protecție internațională (copii refugiați)	53
2.8 Respectarea drepturilor copilului în regiunea Transnistreană	56
CAPITOLUL III „PREVENIREA TORTURII”.....	58
REZUMATUL ACTIVITĂȚILOR DE PREVENIRE A TORTURII.....	58
INTERZICEREA TORTURII.....	60
SITUAȚIA PERSOANELOR DEȚINUTE ÎN INSTITUȚIILE PENITENCIARE	63
SITUAȚIA PERSOANELOR REȚINUTE ȘI DEȚINUTE LA POLIȚIE.....	71
SITUAȚIA PERSOANELOR REȚINUTE LA FRONTIERĂ.....	74
SITUAȚIA PERSOANELOR INTERNATE ÎN SPITALELE DE PSIHIATRIE	75

SITUAȚIA PERSOANELOR DIN CENTRELE DE PLASAMENT TEMPORAR A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI	77
SITUAȚIA PERSOANELOR RETURNATE FORȚAT	79
CAPITOLUL IV	81
BENEFICIARII DE PROTECȚIE INTERNAȚIONALĂ	81
4.1. Respectarea drepturilor persoanelor care beneficiază de protecție internațională (persoane refugiate)	81
CAPITOLUL V	90
PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI.....	90
5.1. Promovarea drepturilor omului	90
5.2. Educarea în domeniul drepturilor omului	90
5.3. Colaborarea la nivel național.....	93
5.4. Apariții mass-media.....	97
5.5. Colaborarea la nivel internațional	98
5.6. Vizite de documentare	99
5.7. Evenimente.....	102

Cuvânt de salut al Avocatului Poporului

Cuvânt de salut al Avocatului Poporului pentru drepturile copilului

Preambul

Perioada anului 2022, a fost una abundentă și controversată din perspectiva drepturilor omului. Pe de o parte Republica Moldova deși mult mai slab dar continue să resimtă efectele crizei pandemice provocate de virusul SARS-Cov-2, iar din alt ungher comunitatea internațională este zguduită de un fenomen care, într-o societate contemporană ar trebui să fie dedat doar istoriei – invazia militară a Federației Ruse împotriva Ucrainei. Criza umanitară venită să înlocuiască criza pandemică, a făcut ca autoritățile guvernamentale să se mai ciocnească cu o provocare destul de complicată fiind nevoiți să asigure respectarea drepturilor, nu doar pentru proprii lor cetățeni dar și pentru un număr covârșitor de oameni care au fugit de pe urma conflictului armat și au încercat să-și găsească un adăpost – persoanele refugiate.

Anul 2022 a fost unul de anvergură și pentru Instituția Națională a Drepturilor Omului, Oficiul Avocatului Poporului fiind primul an de mandat al noului Avocat al Poporului, domnul Ceslav PANICO, (ales la 3 februarie 2022 prin Hotărârea Parlamentului nr. 17 din 3 februarie 2022). Respectiv, chiar dacă, la începutul intrării în funcție Ombudsmanul a avut stabilite anumite priorități și obiective, acestea au fost răsturnate de noile circumstanțe geo-politice schimbându-se regulile jocului chiar în timpul acestuia. Astfel, cumulând acțiunile planificate cu cele inopinate, care veneau în formă de avalanșă, instituția Ombudsmanului dimpreună cu Avocatul Poporului a fost nevoită să ofere o prioritate anumitor obiective în activitate și în procesul de elaborare a Raportului Anual privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2022. Respectiv, în realitățile menționate Avocatul Poporului a fost nevoit să prevadă în noul Plan de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023-2030, acțiuni care urmează să înglobeze în sine abordările strategice dimpreună cu acțiunile țintite, bazate pe rezultat concret, pe un termen scurt sau mediu. Noul PDS, a fost una din prioritățile Ombudsmanului și a întregului Oficiu, pentru perioada de raportare și răspunde ultimilor tendințe în domeniul drepturilor omului.

Tot în perioada anului 2022, Instituția Națională a Drepturilor Omului a reușit să înceapă reparația sediului Oficiului Avocatului Poporului, instituției fiindu-i atribuit un sediu temporar care permite desfășurarea activității angajaților fără a prezentat pericol pentru viața și sănătatea acestora.

Procesul de monitorizare și raportare în domeniul drepturilor omului pentru anul 2022, a mai fost marcat și de faptul că Republica Moldova a obținut statul de țară-candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană. Acest vot de încredere din partea partenerilor europeni urmează să fie valorificat la maxim de autoritățile guvernamentale inclusiv prin îmbunătățirea domeniului drepturilor omului. Astfel, primul pas pozitiv pe care Ombudsmanul îl apreciază în acest sens reprezintă adoptarea Legii nr. 315 din 17 noiembrie 2022 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova Europeană 2030”¹. Ombudsmanul salută faptul că autoritățile guvernamentale responsabile de adoptarea prezentului act de politici au reușit să încadreze peste 80% din recomandările transmise de Oficiul Avocatului Poporului, pe segmentul drepturilor omului.

Totodată, în contextul procesului de raportare, Avocatul Poporului atrage atenția asupra faptului că Raportul Anual privind respectarea drepturilor omului nu presupune o dare de seamă în fața Legislatorului cu privire la activitatea Oficiului Avocatului Poporului ci, acesta în esența sa, presupune aprecierea oferită de Avocatul Poporului asupra faptului că autoritățile au reușit să-și îndeplinească mandatul pe segmentul respectării drepturilor omului. Poziția respectivă

¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134582&lang=ro

este împărtășită și de către organisme și tratatele internaționale care coordonează activitatea Instituțiilor Naționale a Drepturilor Omului.

Astfel, esența Raportului Anual pentru perioada de raportare 2022, reprezintă o compilație dintre urgențe și planificări, în care Avocatul Poporului vine în susținerea statului pentru al încuraja să înregistreze anumite progrese în domeniul drepturilor omului. Acest domeniu, observăm că în ultima perioadă capătă un interes tot mai aprofundat mai ales din partea partenerilor internaționale care doresc să se asigure că Republica Moldova nu va abandona calea consolidării statului de drept și va continua implementarea politicilor publice prin prisma abordării bazate pe drepturile omului.

Ombudsmanul remarcă faptul că domeniile care nu au fost reflectate în prezentul raport nu demonstrează lipsa de interes din partea OAP ca Instituție Națională de Drepturile Omului, dar mai degrabă reprezintă o lipsă de progres a implementării din perspectiva actorilor guvernamentali. Astfel, Avocatul Poporului își reiterează Recomandările adresate anterior în Rapoartele pentru perioadele precedente de raportare și îndeamnă statul în adoptarea unei abordări holistice față de acestea. Revizuirea tuturor recomandărilor de către stat din partea Ombudsmanului este un exercițiu imperios anume acum pentru stat în perioada în care anului 2023 și anii care urmează abundă în evaluări și raportări pe care autoritățile publice vor trebui să le susțină în fața mecanismelor ONU (Comitetele ONU), dar și în fața mecanismelor regionale.

Aderarea la tratatele internaționale va permite Republicii Moldova să se alinieze la standardele internaționale de ultimă generație din domeniul drepturilor omului.

Sperăm că instituțiile publice vor adopta o atitudine corespunzătoare față de prezentul raport și vor reuși să obțină maximum de foloase de pe urma lecturării acestuia.

CAPITOLUL I

DREPTURILE OMULUI

1.1. Dreptul la cel mai înalt standard de sănătate

Prioritatea nr. 1 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023 – 2030: „Toate persoanele au acces la servicii de sănătate de calitate și sigure”

Organizația Mondială a Sănătății proclamă faptul că sănătatea este o stare pe deplin favorabilă atât fizic, mental cât și social și nu doar absența bolilor sau a infirmităților, ce include și capacitatea de a duce o viață productivă social și economic. Respectiv, Avocatul Poporului fiind preocupat de respectarea dreptului la sănătate în perioada anului 2022, a conturat agenda Oficiului Avocatului Poporului în asigurarea respectării dreptului la cel mai înalt standard de sănătate de către autoritățile publice. Ombudsmanul, ca și în perioadele precedente îndeamnă actorii guvernamentale să fortifice alinierea practicilor naționale în domeniul sănătății la standardele organismelor internaționale existente.

Astfel, Avocatul Poporului constată că situația din domeniul respectării dreptului la sănătate nu a suferit modificări esențiale în perioada de raportare, chiar dacă efectele crizei pandemice COVID-19 nu mai sunt atât de apăsătoare precum erau în trecut. Ombudsmanul, remarcă să sistemul medical s-a adaptat la efectele pandemiei și a început să utilizeze consecințele acesteia drept scuze pentru eșecurile înregistrate. Poziția Ombudsmanului la acest capitol este împărtășită și de către partenerii săi internaționali precum European Observatory (Observatorul European)², care în unul din studiile sale recente publicat la 12 septembrie 2022, a efectuat un screening asupra sistemului de sănătate din Republica Moldova³, unde a concluzionat printre altele că: 1) se atestă acțiunile statului de a contracara plățile informale, dar totuși acestea continuă să persiste și împiedică accesul oamenilor la servicii de sănătate, în special îngrijire spitalicească; 2) nivelul relativ scăzut a cheltuielilor publice pentru sănătate, ca pondere a PIB-ului și rata ridicată a plăților neoficiale pentru serviciile de sănătate duc la imposibilitatea accesării serviciilor de către beneficiarii finali; 3) se atestă planuri de reorganizare a serviciilor spitalicești administrate de stat totuși în același timp se atestă o creștere a numărului de spitale private în ultima perioadă; 4) se atestă un exod masiv al specialiștilor din domeniul medicinei, problemă care este agravată și prin dezechilibrul geografic în acoperirea serviciilor de sănătate; 5) scăderea constantă a ponderii persoanelor vaccinate, fapt care s-a amplificat datorită pandemiei COVID-19; 6) consumul excesiv de alcool și tutun afectează serios sistemul de sănătate și contribuie la ridicare mortalității premature pe segmentul bolilor netransmisibile.

De asemenea, Avocatul Poporului a analizat și s-a aliniat recomandărilor Organizației Mondiale a Sănătății, care au fost transmise în baza Studiului privind „Finanțarea sistemului de sănătate primară”⁴, unde OMS recomandă statului să fortifice sistemul primar de sănătate prin consolidarea finanțării și atragerea specialiștilor din domeniu.

² <https://eurohealthobservatory.who.int/home>

³ <https://eurohealthobservatory.who.int/publications/i/health-systems-in-action-republic-of-moldova-2022>

⁴ <https://www.who.int/europe/publications/i/item/WHO-EURO-2022-6132-45897-66131>

Totodată, Avocatul Poporului în perioada anului 2022, a monitorizat tendințele legislative din domeniu, unde au fost înregistrate anumite progrese la nivel de legiferare, printre care pot fi menționate: adoptarea Programului național de răspuns la tuberculoză pentru anii 2022-2025, precum și planul de acțiuni pentru implementarea acestuia, prin care se propune reducerea incidenței tuberculozei cu 50% și a mortalității cu 75% comparativ cu anul 2015⁵, (totuși, Avocatul Poporului nu a constatat rapoarte de progres a implementării programului respectiv și constată că este în imposibilitate de a efectua evaluarea eficacității acestuia); modificări la Legea nr.1593 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală, care se referă la persoanele fizice care la începutul anului au achitat prima de asigurare în sumă fixă, iar ulterior se încadrează în câmpul muncii; și includerea pacienților cu tumori benigne în rândul beneficiarilor de intervenții de protezare sau implantare. Astfel, la etapa actuală asigurarea medicală obligatorie acoperă cheltuielile pentru exoprotezele și implanturile mamare necesare reabilitării persoanelor cu tumori benigne⁶.

Reprezentatii Oficiului Avocatului Poporului au participat la consultările publice pe platforma Comisiei protecție socială, sănătate și familie a *proiectului de lege privind sănătatea și bunăstarea mintală*. Scopul proiectului este de a actualiza cadrul legislativ în domeniul sănătății mintale, propunând o viziune multisectorială, în concordanță cu prevederile internaționale legate de protecția drepturilor omului⁷. În contextul dat, Avocatul Poporului a solicitat ca prevederile proiectului să fie aduse în concordanță cu standardele în domeniul prevenirii relelor tratamente, Convenției pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, dar și în domeniul protecției copilului.

RECOMANDAREA 1.1.1: *Parlamentul să adopte o Strategie națională în domeniul sănătății;*

RECOMANDAREA 1.1.2: *Ministerul Sănătății să creeze mecanisme noi și să consolideze mecanismele existente de monitorizare a implementării programelor de politici naționale;*

RECOMANDAREA 1.1.3: *Ministerul Sănătății să revadă politica de încadrare în câmpul de muncă a cadrelor medicale astfel încât să reducă exodul cadrelor medicale din țară;*

RECOMANDAREA 1.1.4: *Ministerul Sănătății să consolideze eforturile în vederea adoptării programului național privind sănătatea mintală.*

În perioada de raportare Avocatul Poporului a mai sesizat un șir de neconcordanțe în aspect cu dreptul la sănătate, în cadrul procesul de examinare a cererilor. Astfel, una din problemele cele mai stringente reclamate în continuare de cetățeni rămâne a fi **accesibilitatea și diversitatea serviciilor medicale**. Persoanele deplâng perioadele exagerate de așteptare pentru a ajunge la un specialist sau la o procedură care urmează a fi efectuată din contul bugetului de stat prin intermediul poliței de asigurare. Petenții indică faptul că deși sunt impuși

⁵ Hotărîrea Guvernului nr. 107/2022 privind aprobarea Programului național de răspuns la tuberculoză pentru anii 2022-2025

⁶ Legea nr. 171/2022 pentru modificarea articolului 20 din Legea ocrotirii sănătății nr. 411/1995

⁷ <https://www.parlament.md/Actualitate/Comunicatedepresa/tabid/90/ContentId/7899/language/en-US/Default.aspx>

de a sta la rând săptămâni sau chiar luni, or uneori și ani, pentru a beneficia de anumite servicii medicale în baza poliței de asigurare, aceleași servicii sunt prestate tot în aceleași instituții medicale publice contra cost mai rapid, și chiar, și fără rând. Ombudsmanul a reiterat de mai mult ori poziția sa, făcând trimitere la standardele Organizației Mondiale a Sănătății și a Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități⁸, că serviciile de sănătate publice sunt din categoria serviciilor obligatorii pentru stat, iar oricare abatere nemotivată de la standardele prestabilite, nu poate fi admisă. În concluzie Ombudsmanul notează la acest aspect cazul cetățeanului care a fost nevoit să aștepte intervenția chirurgicală necesară timp de 3 ani, ca în final aceasta oricum să nu fie efectuată din motiv că instituția medicală de profil să intre în reparații, fără ca gestionarii serviciilor medicale să redirecționeze beneficiarii către alte instituții.

Avocatul Poporului mai atrage atenția repetat și asupra respectării **dreptului la sănătate în instituțiile de detenție** indiferent de profilul lor. Deși problema respectivă a mai fost prezentată în fața autorităților competente și în cadrul Rapoartelor precedente, avalanșa de cereri la acest capitol ne impune să reiterăm suplimentar subiectul dat. Astfel, se remarcă faptul că persoanele care sunt plasate în custodia statului (penitenciare, centre de plasament temporar) suferă de o prestație medicală îngustă și adesea neprofesionistă. Deținuții din penitenciare deplâng faptul că nu au posibilitate de a-și trata afecțiunile din domeniul stomatologiei, fapt ce în final duce la pierderea dinților din cavitatea bucală. Totodată, se atestă faptul că persoanele care sunt încadrate în Centrele de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități sunt expuse la afecțiuni severe, care excedă profilul Centrelor, din motivul diagnosticării precoce și a lucrului preventiv slab din partea angajaților medicali. Avocatul Poporului notează la acest aspect faptul că, plasarea persoanei într-o instituție de detenție nu poate servi drept temei în acordarea serviciilor medicale necorespunzătoare sau limitarea persoanei în acordarea acestor servicii.

Totodată, un alt caz, în care sunt vizate persoanele condamnate care suferă de diferite afecțiuni mentale și se aflau la tratament staționar în IMSP SC Psihiatrie, s-au stabilit încălcări în partea ce ține de asistența socială prin prisma lipsei actelor de identitate, insuficiența produselor de igienă personală, lipsa planului individual de reabilitare psihologică, a planului de resocializare și pregătire a pacienților-condamnați pentru externare și traiul în comunitate, lipsa condițiilor adecvate deținerii pacienților de profil psihiatric. Astfel, în procesul de documentare a cazului, Avocatul Poporului a atras atenția conducerii IMSP SC Psihiatrie, cât și a Ministerului Sănătății în privința constatărilor sale, recomandând identificarea soluțiilor, care se impun.

RECOMANDAREA 1.1.5: *Ministerului Sănătății și Guvernului să identifice resursele necesare efectuării reparațiilor capitale în IMSP SC Psihiatrie, care au scop, pe de o parte de îmbunătățire a condițiilor de plasament pentru pacienți, iar pe de altă parte pentru satisfacția la locul de muncă al personalului medical;*

Anul 2022 s-a mai marcat la capitolul respectării dreptului la sănătate și prin faptul **o persoană a ajuns să fie mânat de viu de viermi, într-un tomberon, iar ambulanța a refuzat să-l preia timp de 2 săptămâni**. Cazul a avut loc în Cimișlia, iar datorită intervenției tardive a echipajelor medicale persoana a decedat ulterior în cadrul instituției medicale. Avocatul Poporului a solicitat concursul Procuraturii raionului Cimișlia, care abia după intervenția Procuraturii Generale a decis începerea urmăririi penale pe marginea cazului dat.

⁸ <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crpd>

Pe final, Ombudsmanul reiterează unele aspecte care au mai fost reflectate cu diferite ocazii pe parcursul anilor. Respectiv, Avocatul Poporului notează faptul că până la etapa actuală legiuitorul național nu a reușit să adopte legea privind mal **praxisul în medicină**, fapt care nu permite responsabilizare lucrătorilor medicali și încalcă drepturile pacienților la accesul la servicii de sănătate de cea mai înaltă calitate. De asemenea, se evidențiază faptul că autoritățile naționale în continuare nu reușesc să efectueze o **repartizare geografică corespunzătoare a serviciilor medicale**. Astfel, până în prezent cele mai dotate centre medicale rămân a fi în capitală iar pentru un spectru larg de maladii, pacientul este nevoit să parcurgă sute de km, pentru a ajunge să primească îngrijirile medicale.

RECOMANDAREA 1.1.6: *Parlamentul să adopte un Cod al Sănătății care va îngloba și standardiza cadrul normativ din domeniul sănătății;*

RECOMANDAREA 1.1.7: *Ministerul Sănătății să revadă repartizare geografică a centrelor medicale și a specialiștilor de profil astfel încât, asistența medicală calificată să poată fi acordată cât mai aproape de domiciliul pacientului (în special a celor gravi bolnavi) – servicii medicale mai aproape de pacienți.*

1.2. Dreptul la un proces echitabil

Prioritatea 3 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023 – 2030: „Fiecare persoană care intră în contact cu sistemul de justiție beneficiază de acces efectiv la justiție și de un proces echitabil”

Ca și în anii precedenți, dreptul la un proces echitabil, a rămas a fi un subiect controversat pentru societatea din Republica Moldova, iar pentru agenda Avocatului Poporului rămâne a fi unul din pilonii de bază în exercitarea mandatului său legislativ. Consacrat în cele mai importante acte internaționale și regionale din domeniul drepturilor omului, precum: Declarația Universală a Drepturilor Omului⁹, Pactul cu privire la drepturile civile și politice¹⁰, Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități¹¹ și Convenția Europeană a drepturilor omului¹², dreptul la un proces echitabil este transpus cu fidelitate și în cadrul juridic național începând cu Constituția Republicii Moldova¹³, care ulterior își regăsește aplicabilitatea practică în cadrul normativ specializat din domeniu. Mai mult, respectarea dreptului la un proces echitabil capătă o nouă anvergură odată cu obținerea statutului de țară candidată la UE, unde Comisia Europeană a transmis un set format din nou recomandări, printre care primul indică asupra finalizării pașilor esențiali ai reformei cuprinzătoare a sistemului de justiție lansată recent în toate instituțiile din lanțurile de justiție și de urmărire penală, pentru a le asigura independența, integritatea, eficiența, responsabilitatea și transparența, inclusiv prin utilizarea eficientă a verificării activităților și a unei supravegheri democratice eficiente; în special, ocuparea tuturor posturilor rămase vacante ale Consiliului Superior al Magistraturii și din organele sale de specialitate.

⁹ https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf

¹⁰ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115567&lang=ro

¹¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117839&lang=ro

¹² https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf

¹³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

Ab initio Ombudsmanul, salută în contextul perioadei de raportare inițiativele efectuate de autoritățile guvernamentale în aspectul garantării respectării *dreptului la un proces echitabil*, dar per ansamblu se vede nevoit a constata situația nefavorabilă din domeniu. Astfel, climatul social, analizat prin analiza opiniei publice cât și studierea rapoartelor partenerilor internaționali ne impun a concluziona că problemele precum: coruptibilitatea judecătorilor, executarea tardivă a hotărârilor, accesul limitat la actele judiciare și birocratizarea excesivă a sistemului judiciar rămân a fi perpetue pentru Republica Moldova. Mai mult, Ombudsmanul mai constată pentru perioada de raportare și faptul că, autoritățile guvernamentale au avut o atitudine necorespunzătoare și fața de unele Recomandări indicate în Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în 2021¹⁴. Respectiv, domenii precum ***organizarea și sistematizarea organizațională a domeniului executorilor judecătorești, revizuirea cadrului legal privind procedura de executare și crearea unui mecanism de implementare a recomandărilor parvenite din partea Organismelor internaționale*** au rămas practic fără atenția responsabililor din domeniu. În acest context, Ombudsmanul ***Recomandă revizuirea Recomandărilor adresate anterior în contextul dreptului la un proces echitabil***.

Avocatul Poporului de asemenea, salută acțiunile pozitive ale Guvernului prin care s-a purces la implementarea Legii nr. 211 din 6 decembrie 2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia¹⁵. Totuși, se impune a remarca faptul că, deși în partea introductivă a noi Strategii se listează unele acțiuni care deja au fost implementate prin Legea nr. 231/2011¹⁶ de aprobare a Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016, acestea rămân a fi încă în derulare sau restante pentru autoritățile raportoare. De asemenea, Ombudsmanul a analizat unicul Raport, disponibil la momentul elaborării Raportului Anual privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în 2022, de monitorizare privind gradul de realizare a măsurilor din Planul de acțiuni al Strategiei pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025 (semestrul I 2022)¹⁷ și conchide cu regret faptul că și la etapa actuală statul înregistrează deja anumite restante de implementare, inclusiv conexe respectării dreptului la un proces echitabil. Respectiv, domenii precum numire și evaluarea judecătorilor, mandatul Consiliului Superior al Magistraturii, limitarea competențelor Procuraturii Anticorupție la investigarea cauzelor de corupție de nivel înalt și restructurarea Centrului Național Anticorupție, modificarea Legii nr. 113/2010 privind executorii judecătorești în vederea sporirii gradului de responsabilizare a executorului judecătoresc și fortificarea procedurii de control, ajustarea legislației la prevederile Convenției de la Istanbul sunt doar câteva din domeniile de referință la care statul nu a reușit să facă față pe deplin în perioada anului 2022.

RECOMANDAREA 1.2.1: *Parlamentul și Guvernul să consolideze mecanismul de implementare și monitorizare a implementării Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022-2025.*

Totodată, în aspect legislativ asigurarea dreptului la un proces echitabil, în perioada de raportare, s-a afirmat și prin modificarea Legii nr. 68 din 14 aprilie 2016 cu privire la expertiza

¹⁴ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/AP_raport_2021.pdf

¹⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129241&lang=ro

¹⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=50463&lang=ro

¹⁷ <https://www.justice.gov.md/ro/content/rapoarte-de-monitorizare-strategiei-0>

judiciară și statutul expertului judiciar¹⁸, care datorită intervențiilor Ombudsmanului s-a modificat art. 75 prin introducerea alin. (5)¹⁹ care prevede că, „Costurile expertizelor judiciare efectuate în scopul instituirii unei măsuri de ocrotire judiciară sunt suportate din bugetul de stat”. Astfel, această modificare are un impact pozitiv asupra persoanelor socialmente-defavorabile și vine să aplice o implementare corespunzătoare a prevederilor prestabilite de Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Consecutiv, Ombudsmanul a mai promovat și susținut ideea autorităților publice de a modifica Legea nr. 198 din 26 iulie 2007¹⁹ cu privire la asistența juridică garantată de stat în sensul extinderii listei beneficiarilor de asistență juridică garantată de stat, incluzând și persoanele cu dizabilitate severă și accentuată, indiferent de nivelul veniturilor. Ombudsmanul apreciază modificările implementate și încurajează autoritățile responsabile să continue eforturile de mărire a paletei de beneficiari care s-ar putea încadra sub auspiciile Legii 198/2007.

În raport cu asigurarea dreptului la un proces echitabil, Avocatul Poporului s-a expus și asupra asigurării rigorilor unui proces democratic și transparent odată cu demararea procedurii de evaluare externă „Pre-Vetting”. În acest aspect, Ombudsmanul a solicitat opinia ODIHR/OSCE²⁰, în sensul analizării gradului de aliniere a Legii 26/2022²¹ la standardele internaționale din domeniul drepturilor omului²². În urma interpelării expertizii internaționale ODIHR/OSCE a transmis un set de recomandări printre care: componența și competențele Comisiei independente de evaluare a integrității, dar și criteriile de evaluare; colectarea și confidențialitatea informației; probele, termenele, audierile și procesul decizional; caracterul public și contestarea deciziei Comisiei de evaluare, care au fost transmise factorilor de decizie.

De asemenea, în aspect legislativ Avocatul Poporului califică cu risc sporit pentru domeniul drepturilor omului și proiectul de lege, privind implementarea măsurilor restrictive internaționale împotriva persoanelor implicate în fapte ce au atentat la drepturile fundamentale ale omului, la democrație și statul de drept (Legea Magnitsky (Republica Moldova)). În acest context, Ombudsmanul a transmis obiecțiile sale, în acest aspect și a recomandat consultarea partenerilor internaționali din domeniu.

În concluzie, Avocatul Poporului consideră că asigurarea dreptului la un proces echitabil pe segmentului politicilor publice și legislație necesită fortificare eforturilor persoanelor implicate în procesul de legiferare și Recomandă

RECOMANDAREA 1.2.2: *Parlamentul și Guvernul să consolideze mecanismul de consultări publice în raport cu sectorul asociativ național și partenerii internaționali pe domeniile conexe cu asigurarea dreptului la un proces echitabil.*

Avocatul Poporului a mai sesizat un șir de lacune, în aspectul dreptului la un proces echitabil, parvenite în atenția Ombudsmanului prin mecanismul de examinare a cererilor instituit în cadrul OAP. Respectiv, din cererile analizate se constată carențe în aspectul examinării plângerilor referitoare la condițiile de detenție care afectează grav drepturile

¹⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132473&lang=ro#

¹⁹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134250&lang=ro#

²⁰ <https://www.osce.org/odihr>

²¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130320&lang=ro

²² http://ombudsman.md/news/recomandarile-osce_odihr-pentru-a-spori-calitatea-actului-legislativ-privind-selectia-candidatilor-pentru-functia-de-membru-in-organele-de-autoadministrare-ale-judecatorilor-si-procurorilor/

condamnatului sau ale prevenitului și sarcina probațiunii, mecanism prestabilit de art. 473³ din Codul de Procedură Penală²³. În acest segment persoanele condamnate sau prevenite indică asupra tergiversării exagerate a examinării cererilor, care excedă cu mult termenul legal de 3 luni prestabilit de CPP.

Situația descrisă a generat reacția Avocatului Poporului care a solicitat concursul autorităților din domeniu responsabile, în special Consiliul Superior al Magistraturii, care a emis o circulară adresată instanțelor de judecată privind necesitatea respectării termenului de 3 luni la examinarea cauzelor privind regimul compensatoriu de reducere a termenului de pedeapsă, conform prevederilor prestabilite de art. 473³ din CPP.

De asemenea Ombudsmanul a mai sesizat din cererile examinate lacune și la aspectul de informare și comunicare actelor judiciare în faza urmăririi penală, examinării judecătorești sau chiar la etapa executării sentinței sau hotărârii. Respectiv, persoanele indică faptul că întâmpină reticență din partea organelor de urmărire penală, a colaboratorilor instanțelor de judecată sau a angajaților sistemului execuțional în privința comunicării și recepționării materialelor în baza dosarelor judiciare în care sunt implicați. Astfel, Avocatul Poporului a avut un șir de reacții în aspect cu problemele de comunicare invocate și a reiterat autorităților că, în conformitate cu standardele internaționale prestabilite comunicarea și informarea despre mersul procesului sau a oricărui act procedural reprezintă o parte indisolubilă a respectării dreptului la un proces echitabil iar neglijarea acestuia constituie o violare a standardelor prenotate supra.

Ca și în anii precedenți Avocatul Poporului atrage atenția asupra activității profesioniștilor din domeniul justiției și anume a avocaților care activează pe lângă Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat și Executorii Judecătorești ori, anume aceste două categorii de profesioniști se întâlnesc cel mai des, în activitatea lor cu persoanele vulnerabile. Respectiv, Ombudsmanul a fost sesizat în repetate rânduri asupra cazurilor în care, avocații desemnați din partea GNAJGS se prezintă fără a cunoaște materialele dosarului sau situații în care acești percep taxe ilegale de la persoanele pe care îi reprezintă. Ombudsmanul condamnă cu vehemență practicile ilegale care duc la încălcarea drepturilor omului.

De asemenea, în perioada de raportare s-au înregistrat plângeri și asupra activității Executorilor Judecătorești, care admit abuzuri și ilegalități în procesul de executare.

RECOMANDAREA 1.2.3: *Uniunea Avocaților și Uniunea Executorilor Judecătorești să consolideze mecanismul de instruire prin prisma Abordării Bazate pe Drepturile Omului, a viitorilor profesioniști și a celor care deja sunt încadrați în breaslă.*

Totodată, Avocatul Poporului remarcă faptul că dreptul la un proces echitabil este încă efemer pentru persoanele din grupurile vulnerabile. Astfel, justiția încă este una destul de rigidă față de persoanele cu nevoi speciale sau față de persoanele sub limita sărăciei. Această situația se va complica în viitor odată cu adoptarea noilor modificări la Legea 1216 din 3 decembrie 1992 taxe de stat, în care legiuitorul național dorește să taxeze mai multe acțiuni procedurale ale părților în cadrul procesului inclusiv chiar și cererea de recuzare a judecătorului sau introducerea taxei de timbru pentru procesele în contenciosul administrativ. Specificăm faptul că aceste modificări reprezintă un impediment în cadrul procesului echitabil or, instituția recuzării reprezintă mecanismul de reacție al părții în proces prin care acesta poate reacționa la încălcările admise de judecător în cadrul procesului și nicidecum nu urmează a fi taxate. Totodată, taxa de timbru în cadrul procesului administrativ reprezintă o împovărare

²³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134475&lang=ro#

suplimentare a părții care și așa este în inferioritate în cadrul litigiului. Astfel, Avocatul Poporului a prezentat o analiză amplă a proiectul de legiferenda propus²⁴ și va urmări evoluțiile în baza acestuia

RECOMANDAREA 1.2.4: *Parlamentul să examineze propunerile transmise de Avocatul Poporului asupra proiectului Taxei de stat și să introducă modificările corespunzătoare abordării bazate pe drepturile omului.*

La aspectul asigurării dreptului la un proces echitabil Avocatul Poporului mai prezintă forului legislativ și problematica suspendării proceselor judiciare în condiții care nu sunt mereu clare și nu corespund cerințelor din domeniul drepturilor omului. Astfel Ombudsmanul notează faptul că prin Dispoziția nr. 5 din 2 martie 2022²⁵, Comisia pentru situații excepționale a Republicii Moldova a dispus suspendarea examinării cauzelor civile cu excepția cauzelor expres stipulate în Dispoziția expusă. În calitate de temei fiind indicată situația tensionată la nivel geopolitic generată de conflictul armat dintre Rusia și Ucraina și criza energetică cu care se confruntă țara noastră. În acest context Ombudsmanul susține faptul că oricare limitări ale drepturilor omului, în special cele care prevăd dreptul de acces la un tribunal competent urmează a fi bine argumentate și trebuie să se limiteze la un spațiu temporal cât mai restrâns. De asemenea, Avocatul Poporului conchide că astfel de decizii ar urma să fie luate doar de către forul legislativ fără conferirea atribuțiilor speciale în acest sens către organisme ad-hoc specializate.

Ombudsmanul concluzionează că, dreptul la un proces echitabil rămâne a fi în continuare o problemă pentru autoritățile naționale această concluzie fiind demonstrată și prin cauzele de condamnare a Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, creșterea de la 630 la 642, pentru perioada anului 2021 și 2022, a numărului de cereri depuse în fața CtEDO, reprezintă în continuare o creștere a nemulțumirii la nivel național față de sistemul de justiție autohton.

1.3. Dreptul la asistență și protecție socială

Prioritatea nr. 4 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023 – 2030: „Persoanele în situații de risc și vulnerabilitate beneficiază de protecție, asistență socială, servicii sociale comunitare”

Dreptul la asistență și protecție socială este prevăzut și garantat atât prin prisma actelor internaționale cât și naționale astfel, art. 9 din Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale prevede: „Statele părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la securitatea socială, inclusiv asigurări sociale”. Totodată, acest drept este menționat și în pct. 13-16 din Carta Socială Revizuită, și în art. 26,28, etc. din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. În același timp, cadrul normativ național preia în mare parte prevederile cu referire la protecția socială și putem conchide că legislația națională se racordează în mare parte la prevederile internaționale.

²⁴ <http://ombudsman.md/news/opinia-avocatului-poporului-la-proiectul-legii-taxei-de-stat-initiativa-legislativa-nr-484-din-27-12-2022/>

²⁵ https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/dispozitie_cse_nr_5_din_02.03.2022_corect_pct.11.pdf

Pe parcursul perioadei de raportare și în condițiile vulnerabilității energetice a populației Republicii Moldova, Ombudsmanul a venit cu recomandări de ordin legislativ pentru protejarea păturile sociale defavorizate în procesul de înregistrare pe platforma compensatii.gov.md, declarare a veniturilor, interacțiune cu registratorii, informare etc.

Avocatul Poporului a făcut referire și la faptul că respectarea demnității umane, cât și securitatea socială a ființelor umane este primordială în orice acțiune a actorilor statali față de populația țării și trebuie să fie bazată doar pe măsuri progresive și, nicidecum, regresive. Ideea a fost expusă în opinia la proiectul actului normativ prin care se propunea atribuirea categoriei de vulnerabilitate scăzută locurilor de consum neînregistrate în Sistemul Informațional Vulnerabilitate Energetică, din moment ce inițial acestora li s-a atribuit categoria medie. Spre regret, autoritățile au rămas pasive față de recomandarea transmisă. Tot la subiect, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova prin dispozițiile sale admitea unele derogări de la actele normative din sfera vulnerabilității energetice, în detrimentul populației. Aici putem exemplifica imposibilitatea de a exclude membrii gospodăriei casnice declarați în cererea inițială, în cazul solicitării depunerii unei cereri repetate pentru anumite corectări. În acest sens Avocatul Poporului Consideră că asemenea abordare nu este holistică segmentului drepturilor omului și împovărează nejustificat situația persoanei în situație de criză.

De asemenea, în perioada de raportare, pe segmentul legislativ al dreptului la asistență și protecție socială Avocatul Poporului a propus includerea tuturor categoriilor de persoane cu dizabilități în lista beneficiarilor de ajutor social și/sau ajutor pentru perioada rece a anului. Aici s-a amintit de constatarea Curții Constituționale, care a susținut că art. 51¹ din Constituție consacră dreptul persoanelor cu dizabilități de a se bucura de o protecție specială, sens în care statul trebuie să asigure realizarea unei politici de egalitate a șanselor, de prevenire și de tratament al dizabilității, în vederea participării efective a persoanelor cu dizabilități la viața comunității. Prin urmare, această normă constituțională se referă la obligația statului de a asigura egalitatea de șanse a persoanei cu dizabilități în raport cu restul comunității, fără a interzice ca, în vederea unor situații speciale, să fie instituite mijloace specifice de protecție pentru toate categoriile de persoane cu dizabilități.²⁶

Paralel a fost sugerată ideea extinderii listei beneficiarilor de ajutor social și/sau pentru perioada rece a anului cu o categorie suplimentară - persoane care urmează studiile la forma de învățământ cu frecvență la o instituție de învățământ profesional tehnic sau superior, au copil/copii la întreținere și se încadrează în noțiunea de familie așa cum este definită în art. 3 din Legea cu privire la ajutorul social nr. 133/2008.

Totodată, la capitolul sistemului public de pensii, Ombudsmanul a identificat mai multe omisiuni la nivelul legislației sau aplicării ei și a venit cu propuneri de perfecționare a legislației care să acopere lacunele depistate. Acestea se referă la: lista locurilor de muncă în condiții deosebite; stagiul de cotizare în condiții deosebite de muncă; stagiul de cotizare al femeilor care au născut cinci și mai mulți copii; perioadele necontributive asimilate stagiului de cotizare; protecția socială a asiguraților în cazul nedepunerii contribuțiilor de asigurări sociale de către angajator; coeficienții de valorizare utilizați pentru calcularea pensiei pentru limită de vârstă; stagiul de cotizare al persoanelor care îngrijesc un copil până la vârsta de 3 ani (altele decât părinții).²⁷

De asemenea, în procesul de documentare a mai multor cazuri, existând o bănuială rezonabilă că serviciilor sociale din cadrul APL-urilor nu și-au îndeplinit obligația de a asigura

²⁶ <https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=2026&t=/Media/Noutati/Drepturile-persoanelor-cu-dizabilitati-prin-prisma-jurisprudentei-constitutionale/>

²⁷ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-vine-cu-propunerea-de-imbunatatire-a-legislatiei-privind-asigurarea-securitatii-sociale-a-populatiei/>

servicii sociale specializate persoanelor cu dizabilități severe, garantat de art.47 din Constituția RM, manifestat prin asistență insuficientă, inefficientă și tolerând neglijent nevoile specifice ale acestei categorii de persoane, Avocatul Poporului s-a adresat APL-urilor, din raza teritorială unde locuiesc aceste persoane, prin prisma identificării și asigurării oportunităților de încadrare în serviciul social „Asistent personal”.

În acest sens, Ombudsmanul apreciază acțiunile întreprinse de către autorități, însă se stabilește că aceste acțiuni nu sunt suficiente, iar prioritizarea familiilor cu 2 și mai multe persoane cu dizabilități severe, este inacceptabil în raport cu familiile unde este doar o persoană încadrată în grad sever de dizabilitate, inclusiv din considerentul că acest proces vine în contradicție cu prevederile art.4 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Astfel, din totalul informațiilor recepționate, Avocatul Poporului ajunge la concluzia că statul nu a întreprins toate măsurile în sensul garantării drepturilor tuturor persoanelor cu dizabilități, fapt pentru care atât Guvernului, cât și Parlamentului Republicii Moldova, inclusiv APL-urilor se Recomandă:

RECOMANDAREA 1.3.1: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să elaboreze un studiu privind numărul persoanelor cu dizabilități severe, cu identificarea necesităților individuale ale acestora;*

RECOMANDAREA 1.3.2: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să asigure o evidență și să revizuiască periodic listele persoanelor cu dizabilități;*

RECOMANDAREA 1.3.3: *Guvernul să identifice, să aprobe și să repartizeze APL-urilor resurse financiare necesare asigurării asistenței sociale tuturor persoanelor cu dizabilități severe. Aceste resurse trebuie să prevadă o posibilitate de a fi revizuite sau completate suplimentar, la necesitate;*

RECOMANDAREA 1.3.4 *Parlamentul va asigura ratificarea din art. 4 al Cartei Sociale Revizuite.*

Pe final, Ombudsmanul notează că, rămân îngrijorătoare pentru alegațiile cetățenilor cu privire la nivelul scăzut al compensațiilor, mai ales în perioada rece a anului. Avocatul Poporului apreciază eforturile pozitive ale autorităților în vederea majorării veniturilor salariale în sectorul bugetar și indexarea pensiilor, dar totuși evidențiază faptul că, în contextul crizelor energetice și umanitare apărute în ultima perioadă și ca rezultat având un efect masiv de sărăcire a populației, acțiunile întreprinse sunt insuficiente și necesită fortificare.

1.4. Dreptul la muncă și protecția muncii

Prioritatea nr. 7 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023 – 2030: *„Femeile și bărbații beneficiază de acces egal la muncă și tratament echitabil la locul de muncă”*

Dreptul la muncă este prevăzut și garantat atât prin prisma actelor naționale, cât și internaționale. Astfel, Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale prevede: „Statele părți la prezentul Pact recunosc dreptul la muncă ce cuprinde dreptul pe care îl are orice persoană de a obține posibilitatea să-și câștige existența printr-o muncă liber

aleasă sau acceptată și vor lua măsuri potrivite pentru garantarea acestui drept”²⁸. Totodată, acest drept este menționat și în Carta Socială Revizuită²⁹ și în alte reglementări internaționale și regionale conexe. Totodată, cadrul normativ național a preluat în mare parte prevederile internaționale în domeniul muncii și la etapa actuală se poate evidenția o compatibilitate moderată a legislației naționale din domeniul muncii la prevederile internaționale.

În contextul respectării dreptului la muncă, Avocatul Poporului constată că situația nu a cunoscut modificări pozitive în raport cu perioadele precedente, motivația autorităților fiind bazată în mare parte pe crizele geo-politice și umanitare care au avut loc în perioada anului 2022. De asemenea, Ombudsmanul constată reștințe din partea autorităților naționale, cu privire la implementarea recomandărilor din Rapoartele precedente și solicită autorităților să revină la implementarea acestora.

Avocatul Poporului mai observă că în perioada de referință se atestă o scădere a ocupării forței de muncă. Astfel, conform statisticilor oficiale prezentate de Biroul Național de Statistică³⁰ se atestă că, forța de muncă (populația activă de 15 ani și peste) a Republicii Moldova, care include populația ocupată și șomerii, a constituit 901,8 mii de persoane, fiind în descreștere cu 0,7% față de trimestrul III 2021 (908,3 mii), ceea ce confirmă suplimentar exodul masiv a brațelor de muncă din Republica Moldova.

În perioada de referință la **compartimentul politici publice și legislație** pe segmentul dreptului la muncă, au fost adoptate un șir de modificări la cadrul normativ ce a vizat: restituirea cheltuielilor de instruire angajaților structurilor de forță, dacă aleg să muncească într-o altă autoritate a statului³¹; fortificarea capacităților Inspectoratului de Stat al Muncii în combaterea muncii nedeclarate³²; oferirea femeilor dreptul de a beneficia, în perioada concediului de maternitate, atât de salariu, cât și de indemnizația de maternitate, în cazul în care vor decide să muncească în această perioadă³³; acordarea șomerilor vouchere pentru formare profesională³⁴; unificarea salariului minim în toate instituțiile din țară³⁵; asigurarea echilibrului între muncă și viața de familie și mai multe opțiuni de implicare a taților în îngrijirea copilului³⁶; cetățenii străini vor putea beneficia de ajutor de șomaj, cu condiția că ei au activat și au realizat un stagiu de cotizare de cel puțin 12 luni în ultimele 24 de luni calendaristice precedente înregistrării³⁷; instituirea măsurilor de stimulare a angajării persoanelor cu dizabilități în câmpul muncii³⁸.

Avocatul Poporului atrage o atenție sporită modificărilor care au avut drept scop fortificare Inspectoratului de Stat al Muncii prin care i-au fost atribuit competențe de a efectua controale inopinate, fapt care va asigura o protecție mai bună din partea statului pentru angajați.

Totodată, Avocatul Poporului a venit cu propuneri de îmbunătățire a proiectului de modificare a legislației muncii, astfel încât să se asigure un echilibru just între garanțiile și

²⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115566&lang=ro

²⁹ <https://rm.coe.int/168047e170>

³⁰ https://statistica.gov.md/ro/forta-de-munca-in-republica-moldova-ocuparea-si-somajul-9430_60130.html

³¹ <https://www.parlament.md/Actualitate/Comunicatedepresa/tabid/90/ContentId/8341/Page/3/language/ro-RO/Default.aspx>

³² Legea pentru modificarea unor acte normative (combaterea muncii nedeclarate) Nr. 355 din 22 decembrie 2022

³³ <https://multimedia.parlament.md/votat-in-lectura-finala-femeile-care-vor-lucra-in-perioada-concediului-de-maternitate-vor-putea-beneficia-de-salariu-si-de-indemnizatie/#:~:text=Chi%C8%99in%C4%83u%2C%2022%20decembrie%2022%20%E2%80%93%20Deputa%C8%9Bii,s%C4%83%20munceasc%C4%83%20%C3%AEn%20aceast%C4%83%20perioad%C4%83>

³⁴ Lege pentru modificarea Legii nr.105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj Nr. 274 din 30.09.2022

³⁵ Legea pentru modificarea unor acte normative Nr. 219 din 21.07.2022

³⁶ Legea pentru modificarea unor acte normative Nr. 195 din 14.07.2022

³⁷ Legea pentru modificarea unor acte normative Nr. 66 din 24.03.2022

³⁸ Legea pentru modificarea unor acte normative Nr. 4 din 21 ianuarie 2022

interesele în raporturile de muncă dintre angajați și angajatori și o protecție adecvată a demnității, securității și stabilității angajaților³⁹. Recomandările au vizat revizuirea noțiunii „funcție temporar vacantă”, concedierea salariaților, restabilirea dreptului la muncă, răspunderea angajatorului pentru transferul sau eliberarea nelegitimă din serviciu, concediile de maternitate.

De asemenea, Avocatul Poporului a recomandat examinarea oportunității de revizuire a lit. (y¹), alin. (1) al art. 86 din Codul Muncii. În adresările către Avocatul Poporului petiționarii deseori invocă problema refuzului de încheiere a contractului individual de muncă pe o perioadă determinată de timp cu persoanele cu statut de pensionar pentru limită de vârstă, deși art. 55 alin. (1) lit. f) oferă această posibilitate. Astfel, angajatorul dispune de o marjă largă de discreție, uzând de prevederile lit. y¹), de a încheia sau nu contractul individual de muncă pe o perioadă determinată de timp cu persoanele care au statut de pensionar.

RECOMANDAREA 1.4.1: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să consolideze capacitățile Inspectoratului de Stat al Muncii prin modificare legii de funcționare a acestuia;*

RECOMANDAREA 1.4.2: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să adopte o strategie națională de ocupare a forței de muncă.*

Totodată, în contextul mecanismului de examinare a cererilor Avocatul Poporului a sesizat problema cu privire la angajarea persoanelor care își ispășesc pedeapsa în instituțiile de detenție în urma unei sentințe sau a persoanelor prevenite care se află în penitenciarele de tip izolator. Astfel, preveniții și deținuții deplâng situația prin care sunt privați nu doar de libertate în baza unei sentințe dar și de dreptul de a munci și astfel de a-și susține familiile împovărate.

În acest context Ombudsmanul notează faptul că, deși statul și-a propus elaborarea de programe, planuri în vederea diminuării ratei scăzut de antrenare în muncă a persoanelor private de libertate, această problemă rămâne actuală datorită lipsei oportunităților de angajare oferite de fiecare penitenciar în parte, partea financiară precară pentru muncile prestate, dar și a neglijenței factorilor de decizie. Ombudsmanul apreciază acțiunile întreprinse de către autorități, însă se stabilește că aceste acțiuni nu sunt suficiente, ori, pentru crearea locurilor de muncă statul are politici de subvenționare a agenților economici. Avocatul Poporului reține că o situație similară, de lipsă de locuri de muncă este întâmpinată și de către persoanele care deja au ispășit pedeapsa penală și deja nu se mai află în instituțiile private de libertate dar din cauza stigmatizării sau a intoleranței sociale nu-și pot găsi un post de muncă.

RECOMANDAREA 1.4.3: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale de comun cu Ministerul Justiției urmează să consolideze mecanismul de angajare a deținuților/preveniților în câmpul de muncă;*

RECOMANDAREA 1.4.4: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale de comun cu Ministerul Justiției urmează să consolideze mecanismul de angajare a foștilor deținuți, în câmpul de muncă;*

RECOMANDAREA 1.4.4: *Parlamentul va asigura ratificarea Convenției ONU cu privire la protecția drepturilor lucrătorilor migrați și a membrilor familiilor lor – semnare.*

³⁹ Legea nr. 243 din 28.07.2022

1.5. Dreptul la siguranță și libertate

Prioritatea nr. 8 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023 – 2030: „Dreptul la libertate și siguranța persoanei este asigurat; tortura și relele tratamente sunt eradicate”

Libertatea individuală și siguranța persoanei este un principiu al statului de drept, care garantează tuturor persoanelor că percheziționarea, reținerea sau arestarea pot avea loc numai în cazurile prevăzute de lege și cu respectarea procedurii prevăzute de lege. Această garanție este strâns legată de dreptul persoanei la un proces echitabil. Totodată, Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale garantează libertatea și siguranța persoanei fizice. Totuși, fără a aduce atingere prezumției nevinovăției, Convenția recunoaște în același articol că, libertatea nu este un drept absolut: recurgerea la privarea de libertate individuală este posibilă doar ca măsură extremă și în condiții strict definite. Astfel, statul nu este în drept să prevadă alte motive decât cele strict reglementate de Convenție, pentru reținerea sau arestarea unei persoane⁴⁰.

Avocatul Poporului subliniază că, în perioada de raportare ca și în perioadele precedente se atestă un număr ridicat a deciziilor judecătorilor de instrucție prin care în calitate de măsură preventivă în cadrul procesului penal se aplică arestarea preventivă. Astfel, pentru primele 9 luni ale anului 2022 instanțele judecătorești au examinat 6940 de demersuri privind arestarea preventive sau prelungirea arestării preventive⁴¹, față de 8080 de demersuri examinate în 12 luni ale anului 2021⁴². Ombudsmanul notează că, arestarea preventivă, rămâne în continuare o preferință a procurorilor și judecătorilor, chiar dacă sistemul probațiunii a fost fortificat iar măsurile alternative permit o asigurarea efectivă a faptului că persoana nu se va eschiva de la urmărirea penală sau de la examinarea judecătorească.

Astfel, cu toate că, se evidențiază o ușoară creștere a măsurilor alternative de evidență și monitorizare precum monitorizarea electronică⁴³, acestea nu reușesc să fie aplicate în toate cazurile corespunzătoare. Avocatul Poporului notează că, se necesită o modificare sistemică pe domeniul aplicării măsurilor preventive în scopul eradicării practicilor abuzive de aplicare a arestării preventive

Problema privind asigurarea libertății individuale și siguranța persoanei, s-a constatat în privința persoanelor din detenție, unde au loc frecvent percheziții planificate și inopinate. Libertatea individuală și siguranța persoanei este garantată de art.25 din Constituția Republicii Moldova, pct.24, 75-76, etc. din Statutul executării pedepsei de către condamnați și art. 204, 221¹ din Codul de Executare, art.5 al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, regula 50-52 din Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite

⁴⁰ Convenția Europeană a drepturilor omului. Comentariu asupra hotărârilor curții europene a drepturilor omului versus Republica Moldova. Concluzii și recomandări. pag.82

⁴¹<https://www.aaij.justice.md/files/document/attachments/Activitatea%20instan%C8%99Belor%20pentru%209%20luni%202022.pdf>

⁴²<https://www.aaij.justice.md/files/document/attachments/37.Activitatea%20instan%C8%99Belor%20judec%C4%83tore%C8%99ti%20pentru%2012%20luni%20ale%20anului%202021..pdf>

⁴³ <http://probatie.gov.md/persoane-monitorizate-electronic-2022>

pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela), art.54 din Regulile penitenciare europene.

Astfel, într-un caz, percheziția într-un penitenciar a fost făcută cu participarea angajaților din Detașamentul cu Destinație Specială „pantera”, iar un deținut a invocat că prezența acestora ar fi avut rol de intimidare. Examinând dosarul Avocatul Poporului a intervenit către Administrația Națională a Penitenciarelor, iar din materialele acumulate, Ombudsmanul a ajuns la concluzia că atât în procesul percheziției, cât și după aceasta au fost admise ingerințe asupra siguranței persoanei în custodia statului, iar barierele puse în vederea oferirii informațiilor solicitate, în opinia Ombudsmanului conduce în mod inevitabil la încălcarea dreptului la un proces echitabil.

RECOMANDAREA 1.5.1: *Ministerul Justiției să elaboreze un mecanism de informare și prezentare persoanei vizate (percheziționată) a copiei procesului-verbal întocmit în legătură cu efectuarea percheziției concrete și, după caz, acordarea accesului deținutului sau, după caz, reprezentantului acestuia, la materialele ridicate în timpul controlului;*

RECOMANDAREA 1.5.2: *Ministerul Justiției să asigure o monitorizare permanentă asupra faptului că, în procesul de efectuare a percheziției respectării, onoarea și demnitatea umană a persoanei private de libertate în privința căreia se efectuează controlul, să fie respectată.*

Avocatul Poporului apreciază activitatea autorităților în combaterea criminalității din societate, inclusiv cu participarea și implicarea condamnaților, totuși se atrage atenția asupra poziției de subordonare și vulnerabilitate pe care o are un deținut în raport cu angajații penitenciarului și alte persoane implicate în efectuarea percheziției. Astfel, Avocatul Poporului consideră că revine administrației penitenciare obligația să asigure siguranța și demnitatea umană în detenție, de a nu admite expunerea deținuților la tratamente de natură să-i lezeze onoarea și demnitatea persoană, inclusiv în timpul perchezițiilor.

Totodată, avocatul Poporului în perioada anului 2022, a mai fost alarmat și de situația spitalelor de psihiatrie din orașul Codru. Astfel în una din vizitele de monitorizare pacienții au reclamat faptul că au inhalat gaze lacrimogene și au fost bruscați de către colaboratorii Fulger. Minim 5 pacienți aveau leziuni corporale vizibile care puteau fi cauzate în ziua și în circumstanțele descrise de ei, ca urmare a intervenției colaboratorilor Fulger. La momentul vizitei, leziunile corporale depistate de către membrii comisiei nu fuseseră documentate de către medicii din cadrul instituției conform ordinului nr. 77 din 31.12.2013 al Procuraturii Generale pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant. La acest capitol, Avocatul Poporului a solicitat informații adiționale (inclusiv de la Procuratură) pentru a stabili toate circumstanțele intervenției colaboratorilor Fulger⁴⁴. În concluzie Ombudsmanul constată faptul că siguranța pacienților din Spitalul de psihiatrie, din orașul Codru este una redusă și în raport cu aceștia se admit comportamente care nu sunt conforme legislației

⁴⁴ <http://ombudsman.md/news/comisia-speciala-din-cadrul-oficiului-avocatului-poporului-a-efectuat-o-vizita-de-documentare-la-spitalul-clinic-de-psihiatrie-din-orasul-codru-privind-incidentul-produs-in-ziua-de-27-octombrie-2022/?fbclid=IwAR0vleuBIolw-hVYts4E1eUF2n5Np0FBbUPkC0OF14P3qNw6UMC2Mb8h8dQ>

1.6. Libertatea de întrunire și Libertatea de exprimare

Spectrul libertăților civile consacrate prin posibilitatea persoanei de a se întruni și de a se exprima liber reprezintă hârta de turnesol prin care o societate democratică veritabilă se va disocia de comunitatea care doar mimează admiterea valorilor democratice în orânduirea ei democratică. Fiind temelia oricărei societăți libertatea de întrunire și exprimarea și-a regăsit amprenta în toate instrumentele internaționale, iar Comitetele ONU instituite în baza Convențiilor de profil oferă interpretare comprehensivă a implementării acestor prevederi reieșind din mandatul fiecărei instituții și fiecărui tratat în parte.

Avocatul Poporului constată pentru perioada de raportare o ușoară ameliorare în raport cu respectarea libertăților menționate, dar aceasta se datorează mai degrabă excluderii parțiale a unor limitări impuse în trecut în contextul crizei pandemice generate de COVID-19. Astfel, Ombudsmanul, încurajează autoritățile publice să profite de contextul favorabil creat și să întreprindă măsuri pozitive în vederea consolidării standardelor din domeniul protecției libertății la întrunire și libertății de exprimare.

Respectiv *în aspectul libertății de exprimare* Avocatul Poporului notează faptul că la data de 16 decembrie 2022, în baza Dispoziției nr. 54 a Comisiei pentru Situații Excepționale, în special pct.9, Avocatul Poporului, Cezar Panico a inițiat un proces de documentare a argumentelor și necesităților care au stat la baza emiterii unei astfel de Dispoziții, și a expediat un demers către CSE și Consiliul Audiovizualului⁴⁵. Ombudsmanul consideră că, prevederile pct.9 din Dispoziția nr. 54 a CSE restrâng exercițiul drepturilor fundamentale la libertatea exprimării și a dreptului la proprietate, în contextul în care nu va fi demonstrat echilibru sau proporționalitatea între restrângerea acestor drepturi și scopul urmărit. În opinia Ombudsmanului, norma respectivă ar putea institui o restrângere nejustificată a drepturilor fundamentale și ar putea să nu corespundă criteriilor prevăzute de articolul 54 din Constituție.

Mai mult, Avocatul Poporului a considerat că, în cazul suspendării licenței de emisie pentru serviciile media audiovizuale, autoritățile trebuie să identifice mijloace eficiente cu scopurile legitime urmărite, fără a aduce un prejudiciu cât de mic exercitării drepturilor fundamentale expuse mai sus. Avocatul Poporului a recomandat autorităților să identifice alte măsuri alternative mai puțin intruzive, care au o legătură rațională cu scopul legitim urmărit, în special, asigurarea respectării standardelor în materia libertății de exprimare și dreptul la proprietate. Iar măsurile de suspendare să fie evaluate exclusiv de către instanța de judecată în cadrul respectării garanțiilor unui proces echitabil, și în lumina testului de legalitate și legitimitate, necesare într-o societate democratică.

În perioada de raportare, Ombudsmanul a prezentat o opinie la proiectul de lege nr. 123/2022 cu privind combaterea fenomenului de răspândire a dezinformării⁴⁶. Acest proiect de lege a fost supus mai multor consultări publice. Proiectul avea drept scop revizuirea cadrului normativ pe dimensiunea protejării spațiului informațional public, ce constituie un obiectiv setat în Strategia securității informaționale a Republicii Moldova. Proiectul propune

⁴⁵ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-solicita-comisiei-situatii-excepționale-examinarea-oportunitatii-de-revizuire-sau-abrogare-a-deciziei-privind-suspendarea-licenței-de-emisie-a-unor-furnizori-de-servicii-media-dec/>

⁴⁶ <https://multimedia.parlament.md/proiectul-de-lege-privind-masurile-de-contracurare-a-fenomenului-de-raspandire-a-dezinformarii-va-fi-supus-consultarilor-publice/>

modificarea Legii privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova nr. 753/1999, Legii nr.64/2010 cu privire la libertatea de exprimare, Codului penal nr. 985/2002, Legii nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, Legii comunicațiilor electronice nr.241/2007, Codului contravențional nr.218/2008 și a Codului serviciilor media audiovizuale nr.174/2018. În acest context, Avocatul Poporului a recomandat Parlamentului de a lua în considerare recomandările participanților la dezbaterile publice în vederea îmbunătățirii proiectului de lege, astfel încât să fie asigurat un echilibru just între asigurarea securității informaționale a statului și respectarea dreptului de acces la informații și al libertății de a distribui informații precum și libertatea de exprimare.

În rezultatul dezbaterilor și consultărilor publice pe marginea acestui proiect de lege, Parlamentul a adoptat Legea nr. 143 din 02.06.2022 pentru modificarea Codului serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova, prin care a introdus mai multe prevederi, în special a fost introdusă noțiunea de dezinformare și sancțiuni pentru nerespectarea acestui deziderat.

La fel, Curtea Constituțională a verificat controlul constituționalității acestei legi, în special noțiunea de dezinformare⁴⁷. Curtea a reținut că norma contestată este suficient de previzibilă, iar destinatarii legii (furnizorii și distribuitorii de servicii media, profesioniști în domeniu) pot deduce, în mod rezonabil, singuri sau prin apelul la un specialist, ce reprezintă o informație falsă, în lumina scopului urmărit prin articolul 1 din Cod, și au posibilitatea să-și adapteze conduita în mod corespunzător. De asemenea, ține de competența instanțelor de drept comun să stabilească, în fiecare caz particular cu care se confruntă, dacă un program sau o emisiune difuzată a urmărit scopul dezinformării publicului, ținând cont inclusiv de standardele stabilite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului privind diferența dintre afirmații de fapt și judecăți de valoare (*a se vedea Sekmadienis Ltd. v. Lituania*, 30 ianuarie 2018; *ATV Zrt v. Ungaria*, 28 aprilie 2020; *Milosavljević v. Serbia*, 25 mai 2021; *NIT S.R.L. v. Republica Moldova*, 5 aprilie 2022, ș.a.).

La 14 aprilie 2022, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 102 privind modificarea unor acte normative care a introdus, printre altele, la articolul 1 din Legea privind contracararea activității extremiste și a articolului 365⁵ din Codul contravențional, prevederi care se referă la o interdicție a răspândirii simbolurilor asociate și utilizate în acțiuni de agresiune militară și instituind răspunderea contravențională pentru această încălcare.

Dat fiind că pe rol se afla o sesizare în privința controlului constituționalității acestor prevederi, Curtea Constituțională a solicitat de la Comisia de la Veneția emiterea unei opinii în legătură cu introducerea prevederilor respective.

În opinia sa emisă, Comisia de la Veneția a reamintit că statele nu sunt împiedicate să adopte legi care să interzică sau chiar să incrimineze utilizarea unor simboluri. Totuși, pentru că o asemenea legislație interferează cu dreptul la libertatea de exprimare, protejat de articolul 10 din CEDO și de articolul 32 din Constituția Republicii Moldova, aceasta trebuie să respecte cele trei condiții ale unor limitări legale, și anume exigența legalității (este prevăzută de lege), legitimității (urmărește o scop legitim) și necesității și proporționalității (este necesară într-o societate democratică).

În opinia Comisiei de la Veneția, modificările introduse prin Legea nr. 102 îndeplinesc, în principiu, aceste condiții. Potrivit autorilor legii, „în contextul războiului din Ucraina, se atestă sporirea cazurilor de utilizare pe teritoriul Republicii Moldova a simbolurilor folosite în acest război care susțin agresiunea, o justifică și glorifică”, ceea ce „conduce la apariția unor

⁴⁷ DCC nr. 173 din 13 decembrie 2022

tensiuni sociale și creează premise pentru provocarea urii interetnice”. Comisia de la Veneția consideră că, în acest context precis, este plauzibil să se argumenteze că afișarea simbolurilor utilizate de forțele armate ruse în războiul actual ar putea produce un pericol real și imediat de dezordine și o amenințare la adresa securității naționale și a drepturilor altora, inclusiv a persoanelor refugiate de pe urma războiului din Ucraina, și că există o nevoie socială imperioasă pentru a se impune interzicerea unei astfel de utilizări.

Totuși, Comisia de la Veneția este de părere că ar fi necesare clarificări juridice suplimentare, și anume: 1. introducerea unei precizări explicite a categoriei de simboluri „create prin stilizarea” altor simboluri interzise, precum și a termenilor „propagandă sau glorificare”, în definiția activității extremiste în conformitate cu articolul 1 lit. b) din Legea privind contracararea activității extremiste; și 2. clarificarea sistemului dublu de sancționare a utilizării simbolurilor interzise și disiparea oricăror posibile incertitudini cu privire la relația dintre simbolurile descrise în Codul penal și în Legea privind contracararea activității extremiste Codul contravențional.

De asemenea, Avocatul Poporului mai este îngrijorat de ultimele tendințe de intimidare a jurnaliștilor în cadrul instanțelor judecătorești. Ombudsmanul, nu neagă rigorile procedurale instituite pentru buna desfășurare a proceselor de judecată, dar totuși notează faptul că intimidarea jurnaliștilor în cadrul procesului judiciar este inadmisibilă. Ombudsmanul reamintește despre necesitatea asigurării unui echilibru just între libertatea de exprimare, libertatea întrunirii și respectarea ordinii publice. Dreptul la libertatea de exprimare, dreptul la libertatea întrunirilor este considerat unul de bază pentru o democrație. Or, nu poate exista o democrație acolo unde oamenii nu sunt liberi să se întrunească și să-și împărtășească ideile, să transmită mesaje puterii din stat și întregii societăți. Din acest considerent, întrunirile pașnice sunt o formă a democrației directe, un fel de a stabili comunicarea dintre Guvern și popor. Astfel, atunci când este încălcat acest drept, suferă democrația și suferă Guvernul, care este izolat de propriul popor. Pe această cale, Ombudsmanul evidențiază că în cadrul întrunirilor pașnice mass media este mediul prin care sunt abordate subiectele de interes public iar reprezentanții media au dreptul de a colecta și de a difuza informații de interese public fără frică de a fi supuși unor represalii⁴⁸.

Avocatul Poporului își exprimă îngrijorarea față de intimidările și amenințările exercitate din partea unor manifestanți față de jurnaliști. În special, în atenția Ombudsmanului este situația jurnalistei de la postul unei televiziuni naționale care a fost amenințată cu omor prin intermediul unei rețele de socializare. Ombudsmanul notează că libertatea presei include, fără a se limita, pe lângă posibilitatea jurnaliștilor de a colecta și, totodată, de a transmite informații de interes public fără impunerea unei cenzuri, garanția de a nu fi supuși persecuțiilor în legătură cu informațiile respective. Altfel spus, jurnaliștii trebuie să fie protejați împotriva oricăror acte care, prin natura lor, atentează la viața acestora. Mai mult de atât, protecția jurnalistului trebuie să constituie una din preocupările esențiale ale statului, în virtutea calității lor de apărători ai drepturilor omului, de gardian public care asigură informarea corectă și obiectivă a populație și atrage atenția societății asupra abuzurilor și încălcărilor drepturilor omului.

În contextul *libertății la întrunire*, Avocatul Poporului a monitorizat respectarea dreptului la libertate de întrunire și asociere, inclusiv manifestațiile publice în diferite regiuni ale Moldovei. Astfel, Avocatul Poporului notează că la data de 13 octombrie 2022 Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova (CSE) a aprobat Dispoziția nr. 42 prin care

⁴⁸ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-condamna-atacurile-asupra-jurnalistilor-din-ultimele-saptamani-si-comportamentul-antisocial-al-unor-protestatari-in-cadrul-manifestatiilor-din-30-octombrie-2022/?fbclid=IwAR2B45j0UZOtp688-QMD9bICqSFJ-2COgfn0YiuWaSq85bbGPw2400-y9CY>

a instituit anumite reguli în vederea asigurării ordinii publice și accesului la libera circulație pe drumurile publice, la căile de acces și evacuare către instituțiile publice în scopul asigurării unei reacții prompte la situațiile ce necesită intervenții de urgență⁴⁹. Ombudsmanul consideră că prevederile adoptate de CSE sunt nejustificate și chiar abuzive în măsura în care aceste nu sunt proporționale scopului legitim urmărit. În opinia acestuia nu există o fundamentare a necesității acestei măsuri în forma în care a fost adoptată. La baza adoptării acestor restricții nu a fost identificată vreo analiză consolidată a autorităților publice. Instituțiile publice nu au adus dovezi că întrunirile pașnice din perioada stării de urgență ar fi condus la nerespectarea ordinii publice și securității naționale.

În anul curent, în domeniul asigurării acestui drept fundamental, Avocatul Poporului a examinat un proiect de lege de modificare a Legii privind întrunirile nr. 26-XVI din 22.02.2008 prezentat de Ministerul Afacerilor Interne. În acest sens, Ombudsmanul a prezentat standardele în materie și a formulat mai multe obiecții și recomandări în partea ce ține de formularea definițiilor, principii de bază, locul desfășurării întrunirilor, participanții la întrunire, întrunirile interzise, procedura de notificare, Declararea desfășurării întrunirilor simultane, excepții de la procedura de notificare, înregistrarea întrunirilor, obligațiile organizatorului, obligațiile participanților, dispersarea forțată a întruniri, referitor la sancționarea regulilor stabilite pentru desfășurarea întrunirilor. Cu toate acestea, proiectul de lege nu a fost propus mai departe spre aprobare.

RECOMANDAREA 1.6.1: *Ministerul Afacerilor Interne să ia considerare standardele în domeniul libertății întrunirii, precum și propunerile participanților la consultările publice în vederea revizuirii proiectului de lege privind întrunirile nr. 26-XVI din 22.02.2008, astfel încât să se asigure în mod eficient realizarea dreptului la libertatea întrunirilor.*

Ombudsmanul mai atrage atenția autorităților și asupra protecției drepturilor persoanelor LGBTQ+, în special în situațiile când aceste grupuri organizează activități sau întâlniri în masă. Astfel, se constată că la etapa actuală societatea rămâne a fi destul de reticentă la comunitățile minorităților sexuale și consideră că autoritățile urmează să abordeze o politică mai holistică, în scopul informării și acceptării reciproce între persoane, în calitate de participanți activi la viața socială a comunității.

Avocatul Poporului îndemnă autoritățile publice să se ralieze la standardele și practicile internaționale în aspectul eliminării segregării și discriminării sociale astfel încât comunitățile minoritare să se poată simți drept participanți activi ai societății în care trăiesc.

În acest context Avocatul Poporului **Recomandă** autorităților publice să consolideze eforturile în vederea diminuării stereotipurilor bazate pe gen și identitatea de gen.

1.7. Prevenirea violenței față de femei și a violenței domestice

Perioada anului 2022, a fost una destul de marcantă pentru domeniul drepturilor omului, fiind asigurată intrarea în forță a Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și

⁴⁹ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-solicita-comisiei-pentru-situatii-exceptionale-si-institutiilor-abilitate-asigurarea-unui-echilibru-just-intre-dreptul-la-libertatea-intrunirilor-si-respectarea-ordinii-publice/>

combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul). Astfel, Republica Moldova a reușit să asigure societatea internațională că, cel puțin încearcă să depună eforturi în vederea diminuării fenomenului de violență împotriva femeilor și a violenței domestice. Totodată, fiind primul an de intrare în forță a acestui mecanism internațional Republica Moldova urează să fie supusă testului inițial de corespundere cu standardele stabilite de prezentul tratat. Ombudsmanul notează pozitiv faptul că statul a reușit în termen să transmită la data de 3 octombrie Raportul inițial al autorităților către Comitetul GREVIO⁵⁰.

Din analiza Raportului prezentat dar și a propriilor constatări Avocatul Poporului constată că situația privind violența împotriva femeilor și violență domestică este destul de precară. Respectiv deși procesul a început încă în 2019⁵¹, unde au fost elaborate propuneri legislative pentru a asigura conformitatea deplină a legislației cu prevederile Convenției de la Istanbul și pentru a spori eficiența răspunsului comunitar și instituțional la violența împotriva femeilor. Cu toate acestea, anumite interpretări preconcepute și reprezentarea greșită a prevederilor Convenției de la Istanbul i-a condus pe unii să o perceapă eronat drept un atac asupra valorilor familiei.

Obiectivul convenției nu este de a reglementa viața de familie și/sau structurile familiale; astfel, ea nu prevede o definiție a „familiei” și nici nu promovează un anumit tip de mediu familial. Această convenție solicită guvernelor să asigure securitatea victimelor care sunt în pericol acasă sau care sunt amenințate de membrii familiei. Astfel, deși Republica Moldova a înregistrat progrese în domeniul adoptării unui cadru legal și a mai multor documente strategice naționale privind prevenirea și combaterea violenței domestice și a violenței împotriva femeilor, acestea sunt încă insuficiente pentru a garanta o protecție corespunzătoare a femeilor victime ale violenței.

Ombudsmanul salută inițiativa pozitivă a statului de a prezenta informația din Raport pe cât se poate de reală, astfel încât recomandările care vor fi transmise de experții mecanismului de evaluare să fie cât mai apropiate de realitățile Republicii Moldova. Totodată, Avocatul Poporului ține să puncteze faptul că până la etapa actuală ***nu există un mecanism central de colectare a datelor dezagregate cu privire la violența în potrivea femeilor și a violenței domestice***, datele fiind în mare parte colectate de Inspectoratul General de Poliție care prezintă statistica doar din perspectiva segmentului infracțional sau contravențional.

De asemenea, se evidențiază faptul că mecanismul existent nu corespunde tuturor cerințelor de protecție a drepturilor omului or, legiuitorul așa și nu a reglementat până la urmă situația agresorului care în baza unei decizii judecătorești este scos de la domiciliul în care se afla victima. Respectiv, problema se evidențiază în cazurile când agresorul și victima fiind în relații familiale împart același domiciliu, iar în urma aplicării mecanismului de protecție a victimei agresorul este obligat să părăsească domiciliul. Astfel, Avocatul Poporului deși acceptă procedura instituită și mecanismul elaborat în vederea protecției victimei violenței domestice totuși, susține că nu poate fi neglijate nici drepturile agresorului limitându-l la un loc de trai decent. Ombudsmanul conchide, că în cazurile agresorilor evacuați din domiciliu și care nu au alt adăpost statul urmează să întreprindă măsuri pentru cazarea acestor persoane. Respectiv Ombudsmanul propune diversificare Centrelor de dirijare comportamentală pentru agresorii domestici în care să se includă și serviciile de cazare, pentru cei care nu au alt loc de trai, dar au fost evacuați în baza deciziei judiciare.

⁵⁰ <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/moldova>

⁵¹ <https://rm.coe.int/prems-138920-rom-2573-procesul-de-ratificare-couv-texte-a4-web/1680a06544>

Ombudsmanul încurajează și **Recomandă** statului să fortifice parteneriatele de colaborare cu societatea civilă pe segmentul prevenirii și combaterii flagelului de violență împotriva femeilor. Ombudsmanul reamintește autorităților publice despre faptul că similar Convenției de la Istanbul, Comitetul ONU pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor atrage atenți actorilor publici asupra faptului că parteneriatul civil este una din cele mai bune oportunități pentru stat de a înregistra progrese în eradicare violenței.

RECOMANDAREA 1.7.1: *Parlamentul și Guvernul să consolideze eforturile și să asigure compatibilitatea legislației naționale cu standardele prestabilite în Convenției de la Istanbul. În acest context, notăm faptul că majoritatea inițiativelor de legiferenda, la etapa actuală sunt sau în fază de proiect or, încă nu au trecut procesul de consultări publice.*

Totodată, deși mai în detaliu urmează să ne referim asupra acestui subiect în Capitolul cu privire la „Protecția persoanelor beneficiari ai protecției internaționale”, Ombudsmanul Recomandă,

RECOMANDAREA 1.7.2: *Parlamentul și Guvernul să ajusteze cadrul legal și procedural cu privire la combaterea violenței bazate pe gen în contextul conflictului armat, în contextul Convenției de la Istanbul.*

1.8. Drepturile avertizorilor de integritate

În realizarea atribuțiilor sale de protecție a avertizorilor de integritate, Avocatul Poporului: 1) recepționează și examinează solicitările de protecție a avertizorilor de integritate, precum și examinează sesizările din oficiu privind protecția avertizorilor care au făcut dezvăluiri publice, cu condiția exprimării consimțământului expres al acestora de a beneficia de protecția Avocatului Poporului; 2) contribuie la anularea măsurilor de răzbunare și la soluționarea pe cale amiabilă a conflictelor dintre avertizorii de integritate și entitățile publice sau private; 3) elaborează recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a avertizorilor de integritate; 4) asigură înaintarea acțiunilor în instanțele judecătorești și intervenirea în procese pentru a depune concluzii în vederea apărării drepturilor și libertăților avertizorilor de integritate.

Întrucât instituția avertizorilor de integritate este nouă pentru sistemul de drept din Republica Moldova, Avocatul Poporului a concluzionat că atât autoritățile publice, cât și cele private, nu au experiența de punere în aplicare efectivă a acestei Legi. Mai mult decât atât, conceptul de avertizor de integritate nu este cunoscut pentru publicul larg din Republica Moldova, iar potențialii avertizori de integritate încă nu cunosc foarte bine garanțiile de protecție, dar și posibilitatea utilizării acestui instrument.

Chiar și în pofida acestor circumstanțe, Ombudsmanul afirmă cu certitudine că avertizorii de integritate sunt una din cele mai bune surse pentru deconspirarea unor practici ilegale și lipsite de etică la nivelul entităților (publice sau private), ei cunosc cel mai bine și pot să raporteze aceste încălcări ”direct de la sursă”, având un rol esențial în lupta cu corupția.

Totuși, ținând cont de faptul că dezvăluirile le pot afecta semnificativ viața profesională, ba chiar să aibă repercusiuni asupra securității lor personale, este foarte important ca avertizorii de integritate să fie încurajați, informați, dar și protejați pe parcursul întregului proces. E nevoie să le fie oferite informații accesibile și ușor accesibile privind procedurile aplicate, garanțiile de care pot beneficia și asistență din partea actorilor sectorului public și ai societății civile, inclusiv mass-media.

Cazuistica:

La începutul anului 2022 Avocatul Poporului deținea în proces de investigare 7 cazuri din perioada anterioară, vom prezenta succint doar câteva din ele:

Astfel, într-un caz instanța de judecată nu a dat apreciere Concluziilor Avocatului Poporului și nu a examinat cazul prin prisma mecanismului avertizorului de integritate, limitându-se la un litigiu de muncă, atât prima instanță, cât și Curtea de Apel, iar Curtea Supremă de Justiție au respins cererea de anulare a sancțiunii disciplinare și repunere în funcția deținută – astfel, în premieră un avertizor de integritate a fost repus în funcție datorită implicării Avocatului Poporului.

În 3 cazuri, avertizorii de integritate au contestat mai multe acțiuni de răzbunare în instanța de judecată de contencios administrativ, care au fost admise parțial, judecătorii limitându-se la examinarea cazurilor ca simple litigii de muncă fără a da o apreciere mecanismului avertizorilor de integritate, doar operând cu unele constatări ale Ombudsmanului.

Reieșind din cele relatate, Ombudsmanul își menține **Recomandările** anterioare de familiarizare a întregii societăți cu mecanismul avertizorilor de integritate, cu noțiunile de bază în ceea ce privește avertizorii de integritate: subiecți, drepturi, obligații și măsurile de protecție; să contribuie la formarea de comportamente și atitudini profesionale integre ale participanților; să identifice rolul angajaților și angajatorilor în dezvăluirea practicilor ilegale; să inspire participanții să preia mijloacele și instrumentele oferite de instituția avertizorilor de integritate pentru promovarea comportamentelor integre și demonstrarea intoleranței față de orice practici ilegale.

1.9. Drepturile persoanelor în procesul de recrutare

În perioada anul 2022, Avocatul Poporului a recepționat mai multe plângeri cu privire la respectarea drepturilor persoanelor care urmează a fi încadrate în serviciul militar obligator. Avocatul Poporului reține rolul esențial pe care îl au autoritățile statului în protecția drepturilor și libertăților omului, în special, în momentul interacțiunii dintre instituțiile publice și populație. Așadar, statul, prin intermediul autorităților, urmează să se asigure că există condițiile prielnice pentru ca fiecare persoană să-și exercite în mod liber drepturile pe care le are și, în același timp, statul trebuie să ia măsuri care să preîntâmpine, iar după caz, să contracareze orice comportament care vine să lezeze drepturile omului.

Avocatul Poporului reține că formele, condițiile și modul de pregătire a persoanelor pentru efectuarea serviciului militar sunt prevăzute expres în Legea nr. 1245/2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei. Potrivit art. 6 alin. (1) și alin. (2) din legea prenotată, pentru organizarea recrutării cetățenilor și încorporării lor în serviciul militar și în cel civil, în unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea și în unitățile teritoriale

autonome cu statut special se instituie comisii teritoriale de recrutare și încorporare în serviciul militar și în cel civil. În scopul coordonării activității comisiilor de recrutare-încorporare se creează Comisia de Stat pentru Încorporare. Subsecvent, prin Regulamentul cu privire la încorporarea cetățenilor în serviciu militar în termen sau în cel cu termen redus aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 864/2005 au fost instituite condițiile de recrutare pentru îndeplinirea serviciului militar.

Avocatul Poporului notează că, personalul implicat în procesul de recrutare-încorporare, trebuie să abordeze orice măsură întreprinsă prin prisma respectării dreptului la demnitate umană a recrutului, să nu inițieze, nici să susțină comportamente de natură să înfrângă rezistența civică normală a persoanei prin crearea față de aceasta din urmă a unei stări de frică, cum ar fi amenințarea cu aplicarea violenței sau a unor alte pedepse în scopul constrângerii recrutului să se supună indicațiilor. În opinia Ombudsmanului, poziția pe care o are comisia de recrutare-încorporare în raport cu recrutul îi permite să efectueze orice acțiuni și să realizeze alte măsuri necesare pentru garantarea respectării drepturilor omului în procesul de recrutare și încorporare.

De asemenea, Ombudsmanul reține regula generală de interpretare a normelor juridice potrivit căreia o normă trebuie interpretată în sensul în care permite aplicarea ei, și nu în sensul în care exclude aplicarea ei (*actus interpretandus est potius ut valea quam ut pereat*). O asemenea abordare este conformă cu opinia Curții Constituționale expusă în Hotărârea nr. 21 din 24 iunie 2015. În acest sens, Avocatul Poporului atrage atenția personalului cu atribuții în domeniul recrutării-încorporării să facă uz de regula de interpretare sus indicată. Respectiv, odată ce persoana are dreptul la înlocuirea serviciului militar în termen cu serviciul civil, trebuie să se verifice dacă recrutul îndeplinește condițiile legale pentru a exercita acest drept, fără a se porni de la ideea că recrutul este apt pentru satisfacerea serviciului militar în termen. Cu alte cuvinte, comisia de recrutare-încorporare trebuie să verifice, cu prioritate, temeiurile care permit efectuarea serviciului civil din motive de convingeri religioase și, apoi, dacă nu se confirmă situația, se va examina circumstanțele încorporării în serviciul militar în termen.

RECOMANDAREA 1.9.1: *Ministerul Apărării să reevalueze mecanismul de înrolare a persoanelor în corpul forțelor armate reieșind primordial din specificațiile pe care le expun candidații cu privire la obiecțiile de conștiință, sau alte circumstanțe întemeiate.*

1.10. Respectarea drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria)

În exercitarea funcțiilor sale de bază, precum monitorizarea, documentarea, raportarea, sensibilizarea cu privire la drepturile omului pe teritoriile aflate în afara controlului guvernamental, Avocatul Poporului, fiind independent de guvern, aplică o varietate de abordări luând în calcul aspectele ce țin de siguranță și securitate, acces și prioritățile strategice.

Respectarea drepturilor cetățenilor Republicii Moldova din localitățile din stânga Nistrului, în perioada de raportare nu a simțit modificări pozitive. Situația respectivă se datorează pe deoparte situației generate de conflictului armat dintre Rusia și Ucraina și pe de altă parte reticenței autorităților de facto din regiune. Astfel, deși în perioada anului 2022, au fost mai mult ședințe a grupurilor sectoriale, totuși nu s-a reușit convocarea nici unei pe domeniul drepturilor omului. Astfel, Ombudsmanul notează că, neglijarea segmentului subiectelor din domeniul drepturilor omului reprezintă o stagnare a procesului de reintegrare. **Avocatul Poporului de asemenea, încurajează statul să includă instituția Ombudsmanului și**

în alte grupuri sectoriale decât cel dedicat drepturilor omului, în acest sens a și făcut mai multe solicitări în scris.

Îngrijorarea majoră a Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană rămâne a fi respectarea drepturilor persoanelor aflate în detenție. Ombudsmanul notează că deși în perioada anului 2022, reprezentanții OAP au reușit să obțină acces în două penitenciare ale autorităților neconstituționale totuși, per general autoritățile de facto blochează în continuare accesul în instituțiile de detenție. De asemenea, la acest capitol Ombudsmanul denotă că, Guvernul Republicii Moldova nu a realizat recomandările din cadrul Evaluării Periodice Universale (EPU) cu privire la consolidarea capacităților instituției Avocatului Poporului în vederea monitorizării și protecției drepturilor omului în regiunea transnistreană.

RECOMANDAREA 1.10.1: *Parlamentul Republicii Moldova să întreprindă măsuri holistice drepturilor omului astfel încât Instituția Națională a Drepturilor Omului din Republica Moldova - Oficiul Avocatului Poporului, să poată necondiționat monitoriza toate instituțiile privative de libertate din stânga Nistrului, precum și, să aibă acces la general pe teritoriul din stânga Nistrului și mun. Bender.*

Asigurarea Ombudsmanului cu acces în instituțiile de detenție pe teritoriile efectiv necontrolate reprezintă o raliere la standardele internaționale din domeniul drepturilor omului și din domeniul INDO.

În perioada anului 2022, o înrăutățire semnificativă în regiunea transnistreană s-a specificat în domeniul **libertății de circulație**. Astfel, odată cu declanșarea conflictului armat dintre Rusia și Ucraina autoritățile autoproclamatei formațiuni au înăsprit măsurile de securitate îngreunând astfel libertatea circulație prin regiune. Măsurile ”autorităților” de la Tiraspol s-au manifestat prin instalarea posturilor de securitate suplimentare în punctele de acces și instituirea punctelor de control suplimentar în interiorul regiunii. Astfel, din adresările recepționate de Avocatul Poporului persoanele întâlnesc impedimente sau chiar sunt persecutate când acestea încearcă să părăsească teritoriul regiunii.

De asemenea, Avocatul Poporului a abordat pe parcursul anului 2022 și **problema pensiilor și prestațiilor sociale** în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender reflectată de asemenea și în Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020⁵² și în Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2021⁵³. Respectiv, nerealizarea dreptului la asistență și protecție socială rămâne a fi generată, în mare parte, de lipsa autorităților publice locale legale în raioanele de est ale țării⁵⁴, cât și, a lipsei unui mecanism integrat de pensii care să abordeze și probleme asigurării cu pensie pentru cetățenii din stânga Nistrului.

Asigurarea pensiilor și a prestațiilor sociale în stânga Nistrului reprezintă o latură a securității sociale în materie de drept, evidențiată de Ombudsman și în rapoartele anterioare, pentru care a fost recomandată identificarea resurselor financiare și inițierea procesului de

⁵²<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/RAPORT2020romana.pdf>, Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020, pag 40.

⁵³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/AP_raport_2021.pdf, Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2021, pag 34.

⁵⁴ **Legea** cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stânga Nistrului (Transnistria) nr.173 din 22.07.2020.

modificare a Legii nr.156/1998 privind sistemul public de pensii, astfel încât perioadele în care persoanele care au activat în entitățile economice din stânga Nistrului, subordonate autorităților constituționale, să fie incluse în stagiul de cotizare la calcularea și stabilirea pensiei.

Cu regret, însă, starea de lucruri nu a înregistrat îmbunătățiri, Ombudsmanul găsim necesară, în continuare, examinarea oportunității de a introduce municipiul Bender în lista localităților care cad sub incidența Legii nr.1591/2002 privind protecția socială suplimentară a unor beneficiari de pensii și a unor categorii de populație.

Libertatea de exprimare și libertatea de conștiință de asemenea, au fost compartimente stringente în agenda Ombudsmanului pe segmentul transnistrean. Astfel, Ombudsmanul și-a aratat, în repetate rânduri, îngrijorarea în aspect cu limitările care au fost introduse în așa-zisa legislație nistreană prin contracararea oricăror acțiuni, care pot crea dubii de extremism. Mai mult Ombudsmanul, a criticat repetat adoptarea de către autoritățile autoproclamate a ”legii Gurețkii”⁵⁵, care împiedică cetățenii din stânga Nistrului să se adreseze autorităților constituționale. În acest context, Avocatul Poporului a solicitat concursul partenerilor internaționali și naționali pentru a influența stoparea efectelor legii menționate. Totuși, până la etapa actuală, unele rezultate palpabile nu au putut fi atinse.

În aspectul Libertății de conștiință și de religie Ombudsmanul notează o înrăutățire a situație pe segmentul ***înrolării forțate în serviciul militar a persoanelor care sunt obiectori de conștiință***. Astfel, deși în Raportul Hammarberg din 2013⁵⁶ se indică o ameliorare a acestui domeniu datorită reglementării conceptului de serviciul de alternativă totuși realitatea arată că în majoritatea cazurilor aceasta este aceeași satisfacere a serviciului militar. Unul din impedimentele majore ale funcționării acestei legi fiind din motiv că persoanele desfășoară serviciul de alternativă tot în cadrul unităților militare.

De asemenea, în continuarea problematicii înrolării forțate Avocatul Poporului constată că, entitățile de la Tiraspol continue să încorporeze forțat tineri pentru serviciul în termen în așa numitele ”forțe armate transnistrene”. Acest fapt este cu mult mai grav în contextul în care sunt practic ignorate de către autoritățile constituționale constatările și recomandările ombudsmanului din rapoartele sale anuale.

Entitățile neconstituționale de la Tiraspol continuă să identifice și să încorporeze forțat tinerii care au satisfăcut serviciul militar în termen în Forțele Armate ale Republicii Moldova, trecuți în rezervă înainte de 12 luni calendaristice și tinerii care au îndeplinit în conformitate cu art.4 și art.5 din Legea nr.1245 din 18.07.2002 cu privire la pregătirea cetățenilor pentru apărarea Patriei serviciul militar cu termen redus, studenții instituțiilor de învățământ din domeniul militariei, tinerii care au trecut pregătirea preliminară și instruirea la catedre militare, cetățenii pregătiți în cadrul formațiunilor de protecție civilă și al formațiunilor sanitare voluntare ale Crucii Roșii, persoanele care au trecut pregătirea în cadrul centrelor de instruire a rezervei Forțelor Armate și sunt scutiți potrivit art.32 alin.(1) pct. b) din Legea nr.1245/2002 de serviciul militar în termen.

În toate cazurile când tinerii recrutați refuză să satisfacă serviciul militar în ”forțele armate rmn”, comisariatul militar teritorial sesizează comitetul de anchetă de la Tiraspol pentru a porni urmărire penală și atragerea la răspundere penală în baza art. 325 ”cod penal rmn” .

⁵⁵ <https://moldova.europalibera.org/a/la-tiraspol-drepturile-omului-sunt-la-discre%C8%9Bia-autorit%C4%83%C8%9Bilor-nerecunoscute/31717065.html>

⁵⁶ <https://anticoruptie.md/media/transnistria/linkul%204.pdf>

În opinia Avocatului Poporului, pentru a preveni încorporarea forțată a tinerilor în „forțele armate transnistrene” urmează de exclus mențiuni/înscrisuri în livretele militare eliberate de Centrele Militare Teritoriale ale Ministerului Apărării al Republicii Moldova care permit identificarea de către autoritățile de facto din stânga Nistrului a tinerilor care au satisfăcut serviciul militar cu termen redus, studenții instituțiilor de învățământ din domeniul militar, tinerii care au trecut pregătirea preliminară și instruirea la catedre militare, cetățenii pregătiți în cadrul formațiunilor de protecție civilă și al formațiunilor sanitare voluntare ale Crucii Roșii, și a persoanelor care au trecut pregătirea în cadrul centrelor de instruire ale rezervei Forțelor Armate.

În același timp, este necesară adoptarea unor măsuri de protecție pentru tinerii care se eschivează de evidența și încorporarea forțată în „forțele armate transnistrene” și nu se mai pot întoarce în regiunea controlată de autoritățile de facto de la Tiraspol.

Totodată, în perioada anului 2022, remarcat s-a făcut cazului lui Victor Pleșcanov, *locuitorul orașului Tiraspol ce a arborat drapelul ucrainean în luna martie, a fost condamnat pe 26 septembrie la 3 ani și două luni de privațiune de libertate. Sentința ilegală a fost pronunțată de așa-numita ”judecătorie a orașului Tiraspol” pentru „incitare la extremism”. Acesta este un activist civic din regiunea transnistreană, iar odată cu invazia Rusiei în Ucraina din 24 februarie 2022, a criticat abuzurile comise de armata rusă, inclusiv ilegalitatea dislocării acestuia în regiunea transnistreană.*

La 29 decembrie 2022 Avocatul Poporului s-a adresat ambasadelor țărilor partenere de dezvoltare cu un demers prin care solicită să intervină prompt și eficient pentru eliberarea cetățeanului Victor Pleșcanov, condamnat ilegal de entitățile secesioniste la 3 ani și 2 luni pentru ”incitarea la extremism” după postarea pe rețelele de socializare critici în adresa armatei ruse, administrației de facto de la Tiraspol și arborarea drapelului Ucrainei la balconul apartamentului său.

În același timp, Avocatul Poporului este îngrijorat și de situația cet. Adrian Glijin care a fost „condamnat” în regiunea transnistreană pentru presupusa „trădare de patrie” și care va sta după grații 13 ani și 6 luni. În acest sens, Ombudsmanul a făcut mai multe adresări instituțiilor naționale și partenerilor pentru a consolida eforturile în vederea eliberării acestuia, precum și, a crea posibilitatea ca Oficiul Avocatului Poporului să-l viziteze în instituția de detenție unde este plasat.

La 20 septembrie 2022 și 23 septembrie 2022, pentru prima dată, reprezentantul Oficiului Avocatului Poporului a avut acces în locurile de detenție din regiunea transnistreană, chiar dacă accesul a fost unul limitat, iar întrevederile cu doi deținuți nu au fost confidențiale, aceste vizite reprezintă o evoluție în procesul de monitorizare a situației deținuților în regiunea transnistreană. Vizita reprezentantului Oficiului Avocatului Poporului în locurile de detenție din regiunea transnistreană este un aspect pozitiv înregistrat în 2022, însă acesta trebuie susținut, dezvoltat și încurajat de către autoritățile constituționale centrale.

Avocatul Poporului va continua să ducă discuții directe cu împuternicitul pentru drepturile omului de la Tiraspol, dar și în cadrul Grupului de lucru pentru drepturile omului din care face parte și Avocatul Poporului pentru a contribui la asigurarea dreptului la libertate și siguranța omului în teritoriul aflat în afara unui control efectiv din partea statului

În contextul specificărilor enunțate supra Avocatul Poporului prezintă următoarele **Recomandări** în contextul regiunii transnistrene:

RECOMANDAREA 1.10.2: *Guvernului să includă, în calitate de observatori sau experți ai angajaților Oficiului Avocatului Poporului, în Comisia Unificată de Control și Grupurile de lucru sectoriale pentru promovarea măsurilor de întărire a încrederii și a securității în contextul procesului de reglementare transnistreană care în mare măsură se intersectează cu mai multe domenii ale vieții umane în regiune și reprezintă un mecanism de promovare și protecție nejudiciară a drepturilor și libertăților omului în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender;*

RECOMANDAREA 1.10.3: *Parlamentul și Guvernul să elaboreze un mecanism care să asigure protecției drepturilor și libertăților fundamentale consacrate în Constituție, orientate spre crearea mecanismelor instituționale de asigurare a respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană;*

RECOMANDAREA 1.10.4: *Guvernul să întreprindă măsuri îndreptate spre intensificarea dialogului în domeniul drepturilor omului la nivel de experți pentru problemele drepturilor omului în localitățile din stânga Nistrului.*

Avocatul Poporului reiterează importanța implementării recomandărilor internaționale privind protecția drepturilor omului care se referă la regiunea din stânga Nistrului și mun. Bender.

CAPITOLUL II

DREPTURILE COPILULUI

Prioritatea 9 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023 – 2030: „Toți copiii se bucură de drepturile protejate de Convenția ONU cu privire la Drepturile Copilului”

2.1 Dreptul la cea mai bună stare de sănătate posibilă

Prioritatea 1 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023 – 2030: „Toate persoanele au acces la servicii de sănătate de calitate și sigure”

„Statele părți recunosc dreptul copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate posibilă și de a beneficia de servicii medicale, de tratament și de recuperare. Statele părți se vor strădui să asigure ca nici un copil să nu fie lipsit de dreptul de a avea acces la aceste servicii de ocrotire a sănătății⁵⁷.” Avocatului Poporului pentru drepturile copilului pledează pentru garantarea dreptului la sănătate pentru toți copiii în modul în care fiecare copil trebuie să aibă acces la serviciile de sănătate *de care are nevoie, când și unde are nevoie de ele*, fără a suferi din cauza unor impedimente de ordin financiar sau de altă natură.

În perioada anului 2022, Avocatul Poporului a monitorizat respectarea dreptului la cel mai înalt standard de sănătate, pe segmentul sănătății mintale a copilului. Astfel, sănătatea mintală a copiilor și a tinerilor continuă să fie o provocare, mai ales în contextul în care cadrul normativ ce reglementează domeniul sănătății mintale nu a fost actualizat, iar nivelul de acceptare în societate este redus. În timp ce nivelul de acceptare a persoanelor cu dizabilități fizice este mai mare, percepțiile oamenilor despre persoanele cu dizabilități mintale și intelectuale sunt dominate în mod categoric de attribute negative: „bolnav psihic/probleme mintale” (40% din populația generală), „nenorociți” (18%), „retard” (8%) etc., afirmând că societatea noastră nu este încă pregătită pentru integrarea persoanelor cu dizabilități mintale și intelectuale.⁵⁸

În anul 2021, au fost recunoscuți cu dizabilitate primară (caz nou) 1,5 mii copii în vârstă de 0-17 ani, 60,0 % din aceștia fiind din mediul rural. Fiecare al patrulea copil diagnosticat avea vârsta de 0-2 ani, iar fiecare al treilea avea vârsta cuprinsă între 3-6 ani. Cauzele predominante ale dizabilității primare rămân a fi tulburările mintale și de comportament (31,3%), malformațiile congenitale, deformațiile și anomaliile cromozomiale (21,9%) și bolile sistemului nervos (13,1%).

În Raportul „*World mental health report: transforming mental health for all*” experții au ajuns la concluzia că, milioane de persoane în lume suferă în singurătate, le sunt violate drepturile și sunt negativ afectate în viața de zi cu zi”. Totodată, se estimează că, aproximativ

⁵⁷ Articolul 24 din Convenția ONU privind drepturile copilului

⁵⁸ Studiu privind percepțiile și atitudinile față de egalitate, elaborat în cadrul proiectului național cofinanțat de Uniunea Europeană și Consiliul European, Chișinău, 2021, disponibil pe https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/studiu-privind-perceptiile-si-atitudinile-fata-de-egalitate_study-on-perceptions-and-attitudes-towards-equality.pdf

8% din copii mici (vârsta 5–9 ani) și 14% adolescenți (vârsta 10–19 ani) trăiesc cu o maladie mintală, iar jumătate din maladiile mintale la adulți se dezvoltă de la vârsta de 14 ani, pe când $\frac{3}{4}$ apar până la vârsta de 24 ani.⁵⁹

De asemenea, în cadrul asistenței medicale primare sunt instituite Centre Comunitare de Sănătate Mintală (CCSM). Sistemul sănătății dispune de o rețea de 40 centre din anul 2017. Centrele comunitare se regăsesc ca o verigă dintre spitalele de psihiatrie și alte servicii comunitare. Centrele comunitare sunt fondate în cadrul instituțiilor de asistență medicală primară de nivel raional și municipal. Toate centrele sunt contractate de către Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM) prin formula de buget global. Centrele comunitare dispun de o metodologie și standarde de calitate pentru serviciile acordate. La baza metodologiei este utilizat managementul de caz și acordarea serviciilor de asistență medicală consultativă, servicii de tratament și reabilitare psihosocială, suport și incluziune socială. Activitatea centrelor comunitare se bazează pe echipa multidisciplinară de specialiști. Echipa terapeutică multidisciplinară este compusă din medici psihiatri, psihoterapeuți, psihologi, asistenți sociali, asistenți medicali de psihiatrie și alte categorii de personal, în funcție de activitățile desfășurate și de specificul sectorului deservit.

În acest context Ombudsmanul Copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.1.1 *Ministerul Sănătății va suplini deficitul de personal în Centrele Comunitare de sănătate mintală în special în mediul rural*

Ombudsmanul Copilului a examinat mai multe cauze de internare ilegală a copiilor în instituțiile de psihiatrie fără respectarea procedurii legale. Astfel, în cazul copilului F dintr-o comunitate rurală, eșecul autorităților publice locale, care prin lege este autoritate tutelară, în managementul situației copilului dintr-o familie social-vulnerabilă, a dus la instituționalizarea copilului într-o instituție medicală de profil psihiatric, doar din cauza lipsei unei soluții facile în detrimentul voinței și interesului superior al copilului.

Lipsa de coordonare și implicare, iar în anumite cazuri nepăsarea elementară manifestată de către reprezentanți ai serviciilor de protecție socială, asistență medicală, autorități publice locale, organe de protecție a normelor de drept, etc. determină realizarea defectuoasă a acestor drepturi.

Un alt exemplu în susținerea tezei expusă supra, este cazul minorei A, în vârstă de 12 ani, rezidentă a Centrului de plasament pentru copii separați de părinți "N". Pe parcursul anului 2022, minora a fost internată pentru tratament psihiatric în Spitalul Clinic de Psihiatrie de două ori: la data de 08.07.2022 și la data de 27.09.2022. De fiecare dată, copilul a fost nevoit să rămână în îngrijirea medicilor de la 16 la 20 zile mai mult după ce cura de tratament medicamentos se finisă. Aceasta, deoarece persoanele responsabile de la Centrul de plasament pentru copii separați de părinți, ezitau să preia copilul din instituția medicală, invocând diverse motive (formale în opinia Ombudsmanului copilului).

În contextul spețelor examinate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.1.2 *Guvernul va fortifica mecanismul intersectorial de intervenție prespitalicească, în cazul copiilor cu dizabilități mentale;*

⁵⁹ file:///C:/Users/User/Downloads/9789240049338-eng%20(1).pdf

RECOMANDAREA 2.1.3 *Ministerul Muncii și Protecției Sociale va asigura crearea serviciilor sociale pentru copii care suferă de dizabilități mintale*

Ombudsmanul notează faptul că evaluarea instituțiilor spitalicești de profil psihiatric denotă că, în secții de psihiatrie pentru copii condițiile de oferire a unor servicii medicale specifice nevoilor nu sunt asigurate pe deplin. La ora actuală nu există standarde minime de calitate pentru serviciile medicale de staționar de profil psihiatric pentru copii, adaptate la necesitățile lor. Condițiile de sejur sunt precare fără a respecta normele pentru asigurarea intimității. În cadrul secțiilor există saloane de supraveghere cu mai multe paturi, în care se pot deține atât fete, cât și băieți. Secțiile nu sunt separate pe criterii de vârstă sau gen, ceea ce încalcă dreptul la intimitate. În secțiile de copii se dețin persoane aflate la tratament prin constrângere cu caracter medical, care nu au vârsta de 18 ani și au săvârșit infracțiuni grave.

Cu referire la compartimentele respectării dreptului la sănătate pe segmentul copiilor cu boli rare, copiilor aflați incluși în servicii paliative, copii care suferă de dizabilități din spectrul senzorial, copii care suferă de autism și copii născuți prematur Avocatul Poporului reiterează Recomandările transmise prin Rapoartele tematice și Rapoartele Anuale anterioare.

Totodată, în contextul monitorizării generale a dreptului la sănătatea a copilului Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.1.4 *Capacitarea APL cu resurse financiare, umane și mecanisme eficiente de protecție a drepturilor copiilor cu boli mintale și familiilor lor la nivel local;*

RECOMANDAREA 2.1.5 *Consolidarea capacităților sistemului medical primar privind screening-ul și acordarea asistenței medicale primare familiilor cu copil bolnav psihic, mai ales în zone cu acces dificil către serviciile medicale.*

2.2. Asigurarea drepturilor și libertăților civile

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului reglementează în articolele 12, 13, 14 și 15, pe de-o parte, libertăți de exprimare liberă și deplină a opiniei, de expresie, de gândire, conștiință și religie, precum și de asociere, iar de cealaltă parte, responsabilitatea deținătorilor de obligații de a asigura exercitarea acestor drepturi cu asigurarea nemijlocită a respectării *interesului superior al copilului*. Astfel, statul are obligația de a asigura, prin toate măsurile posibile, că nici un copil nu va fi marginalizat în realizarea acestor libertăți fundamentale. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului remarcă faptul că statul, în perioada de raportare, nu a întreprins acțiuni semnificative în vederea implementării drepturilor și libertăților civile ale copiilor. De asemenea, Ombudsmanul Copilului, specifică și faptul că, deși suntem la ciclul VI-VII de raportare în fața Comitetului ONU pentru drepturile copilului, autoritățile nu au reușit să implementeze definitiv Recomandările Comitetului din runda precedentă de raportare⁶⁰. Astfel, în aspectul respectării drepturilor și libertăților civile ale copilului se înregistrează o stagnare din partea deținătorilor de obligații.

⁶⁰ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/324/41/PDF/G1732441.pdf?OpenElement>

Totodată, racordându-se la prevederile Comentariului General nr. 2 (2002)⁶¹ al Comitetului ONU pentru drepturile copilului cu privire la rolul instituțiilor naționale independente pentru drepturile omului în promovarea și protecția drepturilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a creat unul din cele mai semnificative instrumente de consultare a opiniei copilului, Consiliul Consultativ al Copiilor pe lângă Avocatul Poporului pentru drepturile copilului⁶².

Scopul Consiliului este de a oferi posibilitate fiecărui copil, după capacități, să-și poată exprima opinia într-o formă care îi este comodă/potrivită; de a face auzită opinia copiilor ca membri activi ai societății despre toate temele/problemele care afectează viața lor; de a facilita accesul copiilor la informații care promovează sănătatea și bunăstarea socială, spirituală, morală, emoțională și fizică; de a îndruma Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în stabilirea priorităților în activitate și de a-l consulta în identificarea tematicilor, subiectelor și problemelor în domeniul drepturilor copilului care urmează a fi reflectate în rapoartele tematice/speciale/anuale.

Din activitatea Consiliului, copii au constatat faptul că exprimarea liberă a opiniei, libertatea de conștiință, gândire, expresie, religie, precum și libertatea de asociere, reprezintă o piatră de temelie în respectarea drepturilor civile ale copiilor. Cu toate acestea, copiii au identificat unele probleme la acest capitol. Ombudsmanul Copilului constată că, uneori copiii sunt nevoiți să ascundă sau să mintă cu privire la ocupațiile și interesele lor reale, atunci când părinții decid în locul lor hobby-urile pentru copii. Alteori, copiii întâmpină probleme atunci când în incinta instituțiilor de învățământ din care fac parte se organizează diverse evenimente, fără a fi consultată opinia copiilor și fără coordonarea acestora, copiii fiind ulterior obligați să participe la astfel de activități, iar alții sunt marginalizați nefiind implicați, rămânând în afara procesului. Totodată, copiii mai întâmpină probleme și atunci când opinia lor nu este consultată în vederea luării unor decizii la nivel de organizare a procesului de învățământ și de desfășurare a acestuia.

De asemenea, din cadrul ședințelor de lucru ale Consiliului Copiilor au fost depistate un domenii problematice, precum: *lipsa mecanismului viabil de consultare a opiniei copilului în școli, activitățile curriculare și extra curriculare nu sunt consultate cu copii, neglijarea spațiului privat precum camere personale sau telefoane etc.*

În contextul celor specificate avocatul Poporului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.2.1 *Guvernul va consolida mecanismele cu privire la consultarea opiniei copilului în toate domeniile care îl vizează;*

RECOMANDAREA 2.2.2 *Ministerul Educației și Cercetării va consolida mecanismele de consultare a copiilor în cadrul procesului educațional;*

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în perioada de raportare mai constată că problema implicării copiilor în procesul decizional la nivelul instituțiilor în care își realizează activitățile este destul de redus. Astfel, din comunicarea cu copiii, Ombudsmanul Copilului denotă că consiliile consultative create în instituțiile de învățământ au adesea un caracter formal și nu sunt admiși spre influențarea procesului decizional, în acest sens Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Recomandă:

⁶¹https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FGC%2F2002%2F2&Lang=en

⁶² <http://ombudsman.md/news/ombudsmanul-copilului-va-fi-consultat-in-activitatea-sa-de-consiliul-consultativ-pe-langa-avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului/>

RECOMANDAREA 2.2.3 *Ministerului Educației și Cercetării va fortifica mecanismul de implicare a copiilor în procesul decizional;*

Un alt exercițiu de implicare a copiilor în procesul de consultare a opiniei a fost realizat prin intermediul tradiționalului Forum Național al Copiilor din 19 noiembrie 2022, cu tematica „Respectarea drepturilor copiilor în și la educație”⁶³. Forumul Național reprezintă unul din cele mai elocvente exemple de consultare a opiniei copilului și implicarea acestuia în procesul decizional. În cadrul Forumului, copii au abordat cele mai stringente probleme din domeniul educației, precum: lipsa educației sexuale, implicarea redusă a copiilor în procesul decizional și educația incluzivă neprietenoasă necesităților specifice ale acestor copii. Astfel, Ombudsmanul Copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.2.4 *Ministerului Educației și Cercetării va include în programul național de învățământ obligatoriu, programul curricular cu privire la drepturile copilului și educația sexuală;*

RECOMANDAREA 2.2.4 *Ministerul Educației și Cercetării va consolida mecanismul de incluziune educațională a copiilor cu dizabilități și în special a celor din spectrul mintal;*

În concluzie, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, apreciază eforturile statului cu privire la respectarea principiul ascultării opiniei copilului astfel, îndeplinind una din Recomandările din Raportul Anual privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în 2021, în special prin ratificarea Protocolului facultativ la Convenția Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului privind procedura de comunicare.

2.3 Dreptul copilului la educație

Prioritatea 2 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023 – 2030: „Sistemul educațional asigură oportunități egale, promovează coeziunea socială și drepturile omului”

Parlamentul Republicii Moldova a ratificat, la 12 decembrie 1990, Convenția cu privire la Drepturile Copilului și s-a angajat astfel să facă aceste drepturi cunoscute tuturor – adulți și copii.

Articolul 29 din Convenția cu privire la Drepturile Copilului prevede că educația trebuie să fie direcționată, printre altele, în scopul: a) Dezvoltării respectului pentru drepturile omului și pentru libertățile fundamentale, precum și pentru principiile consacrate în Carta Națiunilor Unite. b) Pregătirea copilului pentru viața responsabilă într-o societate liberă, în spiritul înțelegerii, păcii, toleranței, egalității între sexe și prietenia între toate popoarele, grupurile etnice și religioase.

⁶³ <http://ombudsman.md/news/avocatul-poporului-pentru-drepturile-copilului-a-organizat-cea-de-a-6-a-editie-a-forumului-national-al-copilor/>

Prin urmare, aceste prevederi dezvoltă sensul CDC cu privire la relația stat-copil: cea de cooperare a copilului la construirea unei comunități sociale axată pe respectul reciproc între ființele umane, coexistenței pașnice și egalității în drepturi.

Faptul că Republica Moldova a ratificat Convenția cu privire la Drepturile Copilului înseamnă că statul recunoaște copiii ca titulari de drepturi și își asumă o gamă largă de obligații față de copii, pe care le au structurile/ instituțiile statului, care sunt văzuți ca titulari de obligații. Drepturile sunt trăite atunci când funcționează relația dintre titularul de obligații și titularul de drepturi. Pentru ca această relație să funcționeze, acei care au obligații trebuie să fie capabili să-și îndeplinească obligațiile, iar acei care au drepturi trebuie să fie împuterniciți să ceară respectarea drepturilor lor⁶⁴.

De altfel, gradul de respectare a drepturilor omului, în opinia Ombudsmanului Copilului, depinde în egală măsură de doi factori obiectivi:

- a) Gradul de respectare de către titularii de responsabilități a obligațiilor sale pozitive și negative în ce privește respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului;
- b) Cunoașterea de către titularii de drepturi a drepturilor și libertăților sale fundamentale.

Ceea ce unește și susține raportul între titularul de responsabilități și titularul de drepturi, este responsabilitatea statului atât pentru a garanta/asigura drepturile, cât și pentru a cunoaște drepturile.

Educația pentru drepturile omului este o soluție pentru acest al 2-lea factor, care contribuie la formarea competențelor civice ce țin de exercitarea drepturilor și responsabilităților omului - fundament al vieții într-o societate democratică. Educația pentru drepturile omului se referă la educație, formare, creșterea gradului de conștientizare, informare, practici și activități care au ca scop, prin formarea la elevi a cunoștințelor, capacităților, atitudinilor și comportamentelor, să îi pregătească și să îi încurajeze să contribuie la construirea și apărarea unei culturi universale a drepturilor omului în societate, în vederea promovării și protejării drepturilor omului și libertăților fundamentale.

Educația pentru Drepturile Omului este definită ca un proces de învățare care are ca scop:

- să promoveze înțelegerea propriilor drepturi și a responsabilităților aferente;
- să dezvolte atitudinea de respect și apreciere a unicității fiecărui individ;
- să formeze competențe, care le vor permite copiilor să acționeze pentru promovarea și apărarea drepturilor omului⁶⁵.

Astfel, ca și în perioadele precedente, educația drepturilor copilului, a constituit o prioritate de mandat al Ombudsmanului Copilului. Pe parcursul anului 2022, subiectul educației copilului a fost discutată activ în cadrul Consiliului Consultativ al Copiilor, iar în urma acestor ședințe copii au înaintat un set de **Recomandări** autorităților publice:

RECOMANDAREA 2.3.1 *Psihologii școlari și profesorii să desfășoare ore informative în școli începând cu elevii claselor primare și părinții despre ce presupune discriminarea și la cine se pot adresa elevii pentru suport;*

⁶⁴ Curriculum la disciplina Educație pentru Drepturile Omului (EDO)

https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_optional_educatie_pentru_drepturile_omului_cl_i-iv.pdf

⁶⁵ Curriculum la disciplina Educație pentru Drepturile Omului (EDO)

https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_optional_educatie_pentru_drepturile_omului_cl_i-iv.pdf

RECOMANDAREA 2.3.2 Profesorii să organizeze diferite activități interactive (jocuri, dezbateri), care ar stimula munca în echipă dintre elevii din aceeași clasă sau din clase diferite;

RECOMANDAREA 2.3.3 Profesorii, la disciplina "Educația pentru societate", să organizeze diferite jocuri/activități care ar ajuta copiii să înțeleagă în mod practic tema nediscriminării;

RECOMANDAREA 2.3.4 Profesorii să-i încurajeze pe elevii activi și pe cei mai puțini activi sau cu reușita școlară mai mare sau mai mică să participe la Consiliul elevilor sau în alte grupuri de inițiativă;

RECOMANDAREA 2.3.5 În școală, într-un spațiu de încredere, să fie plasată o boxă pentru colectarea scrisorilor anonime privind situațiile de discriminare, profesorii și administrația să le analizeze săptămânal;

RECOMANDAREA 2.3.6 Să se organizeze ore informative pentru profesori privind discriminarea

Urmare a provocărilor survenite în urma virusului pandemic SARS-CoV-2, sistemul educației nu a reușit să facă față problemelor survenite și chiar în situația când restricțiile pandemice au decăzut parțial, autoritățile continuă să folosească efectele acestuia drept o scuză pentru implementarea parțială a recomandărilor în domeniul drepturilor copilului pe segmentul dreptului la educație. Respectiv problemele înrădăcinate deja în sistemul educațional precum: discriminarea, bullying-ul, condiții de sanitație și alimentare, asigurarea copiilor din grupurile vulnerabile cu echipamentul școlar necesar etc, rămân a fi perpetue în sistemul Național de educație. În acest context Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.3.7 Ministerul Educației și Cercetării va consolida sistemul educațional astfel, încât să aibă o abordare holistică în aspectul copiilor defavorizați, în condițiile de criză sau alt pericol public;

Totodată, Avocatul Poporului a atras atenția și asupra mediului favorabil și sigur al copilului în procesul educațional. Pe parcursul anului 2022, în cadrul vizitelor efectuate în instituțiile de educație, au fost sesizate eventuale riscuri căror pot fi expuși copii. În sensul dat observațiile constau în aceea că, copiii nu sunt informați cu privire la securitatea vieții și sănătății lor în cadrul lecțiilor de educație fizică și activităților extrașcolare. În acest sens este de evidențiat și cazul publicat în mass-media⁶⁶, potrivit căruia la Colegiul de Ecologie din sectorul Botanica, mun. Chișinău, în timpul orei de sport, a decedat o elevă.

În acest context, pornind de la obligația autorităților de a asigura în mod eficient dreptul copiilor la educație într-un mediu favorabil și sigur⁶⁷, Ombudsmanul Copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.3.8 Ministerul Educației și Cercetării va elabora un mecanism holistic copilului de protecție a vieții și sănătății copilului în cadrul orelor academice;

RECOMANDAREA 2.3.9 Ministerul Educației și Cercetării va adopta mecanisme de monitorizare a sănătății copiilor încadrați în procesul educațional, prin examinarea medicală periodică a elevilor

⁶⁶<https://echipa.md/2022/04/12/tragedie-la-colegiul-de-ecologie-din-chisinau-o-adolescenta-a-murit-subit-in-timpul-orei-de-sport/>

⁶⁷ P.20 din Ordinului nr. 613/1441 din 27.05.2013 „Cu privire la Serviciile de sănătate din instituțiile de învățământ preuniversitar”.

Violența în mediul educațional rămâne de asemenea, o problemă majoră în Republica Moldova. Violența în mediul școlar nu este un fenomen nou, dar, în trecut, ea s-a manifestat mai degrabă în spațiul relativ autonom al școlii; actualmente, lumea școlii a căpătat permeabilitate crescută, ca și transparență instituțională, asimilând tensiunile și dificultățile cu care se confruntă societatea. În contextul cultural și politic al Republicii Moldova, dar și la nivel european, se acceptă și se promovează ideea că școala trebuie să fie un spațiu privilegiat, al securității, liber de conflicte și de manifestări ale violenței societale.

Ombudsmanul Copilului salută modificările introduse prin Legea nr. 36 din 17 februarie 2022 pentru modificarea Codului Educației, prin care a fost modificată noțiunea „alternative educaționale” cu noțiunea de „bullying” definită ca *o formă de agresivitate care se manifestă în mod intenționat, repetat și prin dezechilibru de putere în relațiile dintre copii, elevi sau studenți și care se referă la acele comportamente prin care un copil, un elev, un student ori un grup rănește, dăunează, provoacă suferință, neputință sau aduce prejudicii demnității umane. Acest tip de agresivitate se desfășoară, în principal, în instituțiile de învățământ și în spațiile destinate educației și formării profesionale*,⁶⁸.

La fel, rămâne alarmant faptul că violența școlară se înrădăcește în continuare și capătă caracteristicile unui fenomen, constate inclusiv prin numărul mare de adresări către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. În acest aspect se constată că există *suficiente temeiuri ca fenomenul violenței în instituțiile școlare, să fie cercetat într-un exercițiu multidisciplinar cu implicarea pedagogilor, psihologilor, sociologilor dar și specialiștilor în domeniul justiției juvenile. Cercetarea ar trebui să verse lumina asupra caracterului, motivelor și cauzelor violenței și abuzului în școli, explicații asupra diferențelor suficient de semnificative în manifestarea fenomenului, să se propună modele de conlucrare a tuturor actorilor din domeniul educației, justiției și administrării publice în vederea prevenirii și eradicării fenomenului. Respectiv se Recomandă:*

RECOMANDAREA 2.3.10 *Ministerul Educației și Cercetării va fortifica mecanismele de documentare, raportare și intervenire în cazurile de abuz și violență împotriva copiilor sau de copii.*

RECOMANDAREA 2.3.11 *Ministerul Educației și Cercetării va fortifica mecanismele de informare a profesioniștilor și a copiilor în domeniul combaterii cazurilor de abuz și violență împotriva copiilor*

RECOMANDAREA 2.3.12 *Guvernul va fortifica mecanismul de cooperare intersectorială în domeniul prevenirii cazurilor de abuz și violență școlară astfel, încât intervenția deținătorilor de obligații să fie cât mai eficientă în asigurarea protecției necesare copiilor;*

RECOMANDAREA 2.3.13 *Ministerul Educației și Cercetării va fortifica mecanismele de comunicare directă a copiilor, în cazurile de abuz și violență;*

Pe parcursul anului 2022 Avocatul Poporului a continuat monitorizarea respectarea dreptului la educație a copiilor cu nevoi speciale. Respectiv Ombudsmanul concluzionează că deși a fost înregistrate anumite progrese, situația per ansamblu continuă să se înregistreze mai multe probleme de discriminare a copiilor cu dizabilități în sistemul educațional - lipsa sau insuficiența cadrelor didactice de sprijin și a unor specialiști (psihologi, psihopedagogi, logopezi); bariere atitudinale ale cadrelor didactice în procesul de integrare a copiilor cu nevoi educaționale speciale; alocarea neeficientă a resurselor financiare destinate educației incluzive; nevoia de informare continuă a cadrelor didactice cu privire la modul de interacțiune cu copiii

⁶⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130322&lang=ro

cu dizabilități, în special cu cei cu Sindromul Down și deficiențe mintale.⁶⁹ Aceste tendințe se confirmă și prin Raportul anual al Consiliului pentru prevenirea discriminării și asigurarea egalității pentru anul 2021⁷⁰ care a constatat că una din lacunele majore rămâne inaccesibilitatea infrastructurii și a informației pentru persoanele cu dizabilități. În domeniul educației problemele care îngreunează incluziunea copiilor cu dizabilități țin de neconformitatea metodologiilor privind măsurile de acomodare rezonabilă a necesităților elevilor cu dizabilități; insuficiența cadrelor didactice care cunosc limbajul mimico-gestual; obstrucționarea accesului la învățământul superior a persoanelor cu dizabilități auditive. În acest context se Recomandă:

RECOMANDAREA 2.3.14 *Ministerul Educației și Cercetării va efectua alocarea eficientă a resurselor financiare destinate educației incluzive;*

RECOMANDAREA 2.3.15 *Ministerul Educației și Cercetării va asigura informarea continuă a cadrelor didactice cu privire la modul de interacțiune cu copiii cu dizabilități, în special cu cei cu Sindromul Down și deficiențe mintale;*

RECOMANDAREA 2.3.16 *Ministerul Educației și Cercetării va asigura accesibilitatea infrastructurii și a informației pentru persoanele cu dizabilități;*

RECOMANDAREA 2.3.17 *Ministerul Educației și Cercetării va asigura echipamentul necesar pentru copii care suferă de dizabilități din spectrul auz-văz;*

RECOMANDAREA 2.3.18 *Ministerul Educației și Cercetării va revizui normei didactice a cadrului didactic de sprijin prin micșorarea numărului de copii cu nevoi speciale;*

Rămâne de asemenea, un aspect problematic în raport cu dreptul la educație a copilului și asigurarea aspectelor ce țin de calitatea alimentației și asistența medicală în școli. Astfel, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului denotă din monitorizările efectuate și din cererile parvenite faptul că sistemul educațional înregistrează carențe la aspectul alimentarea copiilor și asigurarea copiilor cu asistența medicală necesară. Copii afirmă faptul că alimentele adesea nu sunt calitative iar produsele alimentare fabricate nu sunt gustoase, fapt din care, copii preferă să procure alimente din unitățile alimentare amplasate în preajma instituțiilor de învățământ, sau să aducă mâncare de acasă. De asemenea, copii mai remarcă faptul că personalul medical adesea nu este prezent (fiind angajat pe o șarjă parțială 0,5-0,25), nu se poate accesa serviciile punctelor medicale din cadrul instituției de învățământ.

În acest context APDC Recomandă:

RECOMANDAREA 2.3.19 *Ministerul Educației și Cercetării va revizui bugetele instituțiilor de învățământ, astfel încât să fie alocate mijloace financiare suficiente în vederea angajării și instruirii personalului medical, care să garanteze acces la un serviciu medical de calitate;*

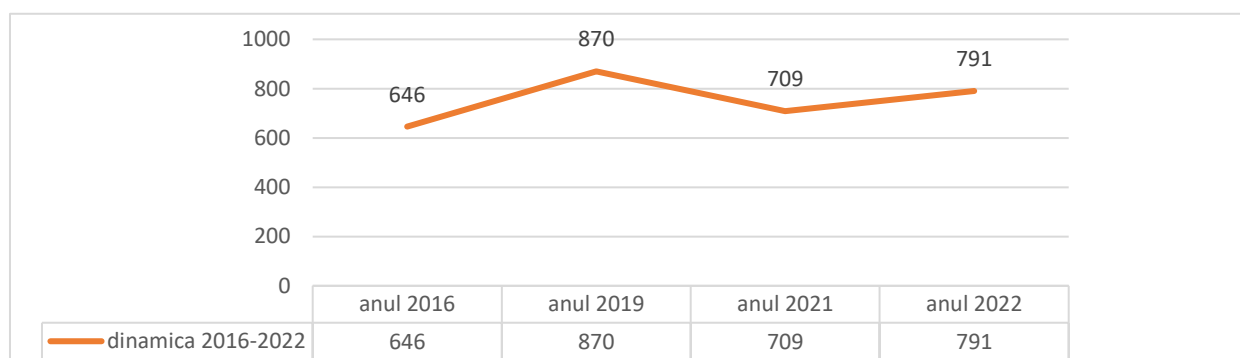
⁶⁹ Echilibrul dintre muncă și viața de familie: necesități ale părinților și rolul politicilor sociale / Inga Chistruga-Sînchevici; redactor științific: Olga Gagauz; Institutul Național de Cercetări Economice, Centrul Cercetări Demografice. – Chișinău: INCE, 2021. –

⁷⁰ Disponibil online : https://egalitate.md/wp-content/uploads/2016/04/CPEDAE_raport_-2021-final_site-1.pdf

2.4 Respectarea drepturilor copiilor în situație de stradă

Fenomenul copiilor în situație de stradă este un fenomen prezent în Republica Moldova. Această constatare dură este poate una dintre cele mai triste exerciții analitice derivată din atribuțiile Avocatului poporului pentru drepturile copilului. Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului prin Comentariul General nr. 21 (2017) cu privire la copiii în situații de stradă, definește acești copii ca fiind: (a) *copii care depind de străzi pentru a trăi și/sau a lucra, fie de sine stătător, fie cu colegii sau cu familia și* (b) *o populație mai largă de copii, care au format legături puternice cu spațiile publice și pentru care strada joacă un rol vital în viața și identitățile lor de zi cu zi*⁷¹

Figura 1.5 Expresia grafică a fluctuației indicatorilor cantitativi poate fi reprezentată în felul următor:

Datele furnizate și prelucrate permit a observa un spectru mai larg de indicatori, în mod special permite Ombudsmanului Copilului a face următoarele concluzii:

1. În anul 2022 sunt în stradă cu 145 copii mai mult decât în anul 2016;
2. Cei mai mulți copii plecați în stradă au vârsta între 14 și 15 ani;
3. Cei mai mulți copii au plecat în stradă din localități rurale;
4. Cele mai multe din copiii străzii sunt fete.

Figura 2.5 Date dezagregate privind copii străzii în dinamică pentru anii 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Numărul copiilor care au fugit de la domiciliu sau din alte forme de protecție	646	640	671	870	835	709	791
Vârsta sub 13 ani	211	176	152	221	246	188	204
Vârsta 14-15 ani	276	310	313	465	393	348	289
Vârsta 16-17 ani	159	154	206	184	196	158	298
Mediu rural		359	398	380	481	345	591
Mediu urban		281	273	490	354	364	757
Fete		361	372	499	494	420	420
Băieți		279	299	371	341	289	371
Copii depistați	641	635	663	861	829	698	773

⁷¹ Comentariul general nr. 21 (2017) privind copiii în situații de stradă, p.3 <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/12/Nr.-21-.pdf>

Ombudsmanul Copilului a pledat constant pentru fortificarea instituției *specialistului pentru protecția drepturilor copilului* prevăzută pentru autoritățile publice de nivelul 1⁷². Angajarea în statele de funcții ale primăriilor a unor specialiști pregătiți în domeniul protecției drepturilor copilului, ar permite asigurarea interacționării mai eficiente a copiilor străzii cu autoritățile, iar cazurile concrete vor fi mai eficient gestionate. Cert este că cifrele indicate supra pot fi influențate calitativ prin capacitatea resurselor umane și administrative ale autorităților publice ca primă și cea mai importantă verigă în lanțul autorităților responsabile de gestionarea fiecărui caz în parte de prezență a copiilor în stradă.

Așa cum e lesne de observat *mediul familial nefavorabil*, constituie una dintre cauzele principale ce determină plecarea copilului în stradă. Violența fizică, emoțională, iar în unele cazuri și cea sexuală constituie elementele caracteristice ale mediului familial care a devenit la un anumit moment un loc nesigur și nedorit pentru copil.

Unde nu sunt acoperite nevoile firești(naturale), minorii caută un alt refugiu unde să se simtă în siguranță sau să își îndeplinească necesitatea de a fi iubit, protejat, înțeles și empatizat. Firește, atunci copilul pleacă acolo unde nevoile sale vor fi satisfăcute, pleacă pentru a întreține acele relații, mai ales la vârsta pubertății, care se nasc din necesitatea relaționării cu alți copii.

Consumul de alcool de către membrii familiei afectează în mod diferit copiii în unele cazuri le oferă un model negativ al stilului de viață în cadrul familiei, în alte cazuri copiii sunt abandonați de către părinții alcoolici, viața lor de mai departe fiind în cadrul unor centre de protecție sau, mai grav, în situație de stradă. Consumul de alcool ocazional sau mai rău, cel excesiv, pot avea consecințe grave pe termen scurt și lung asupra minorilor. Mai mult, diverse studii au arătat ca, în cazul minorilor, consumul de alcool, chiar și în cantități mici, crește riscul de dependență. Dacă vârsta de consum inițial este 14 ani, riscul să se dezvolte o dependență de alcool este de 4-5 ori mai mare, decât dacă vârsta de consum inițial este 19 ani⁷³. Este cu adevărat dezastruos scenariul vieții unui copil dependent de alcool.

Actorii din domeniul protecției drepturilor copilului descriu astfel comportamentul pe care îl manifestă copiii în situație de stradă: manifestă comportament violent fiind în grup; manipulează prin comportament și istoriile pe care le povestesc despre ei; ignoră normele morale de comportament din neștiință sau cu bună știință; șantajează; manifestă comportament delinvent; mint. Însă, totul pentru a supraviețui în mediul ostil din stradă creat de alți copii în situație de stradă, de persoanele fără adăpost, maturii din comunitate, reprezentanții poliției ș.a. Specialiștii, care oferă suport, trebuie să încerce să atenueze aceste tipuri de comportament ceea ce este dificil de realizat.

Strada este mediul în care nu ar trebui să stea nici un copil, este mediul care socializează negativ copiii, normele și valorile însușite de ei sunt cele contrare normelor și valorilor general acceptate în societate. Specialiștii din domeniul protecției dreptului copilului trebuie să aibă ca obiectiv principal monitorizarea noilor cazuri ale copiilor în situație de risc, a copiilor în situație de stradă apărute în vizor. Părinții care se fac vinovați, prin comportamentul lor caracterizat prin violență, neglijare, necunoaștere, boală etc., în funcție de caz urmează a fi instruiți,

⁷² specialist în protecția drepturilor copilului – persoană angajată în cadrul primăriei (cu sau fără statut de funcționar public), cu studii în domeniul asistenței sociale, al pedagogiei, al psihologiei, al dreptului, al administrației publice sau în alte domenii umanitare conexe, care este deținătoare a diplomei de licență sau de masterat și care realizează activități de suport pentru exercitarea atribuțiilor autorității tutelare locale în domeniul protecției drepturilor copilului.

⁷³ Consumă responsabil. <https://www.consuma-responsabil.ro/alcoolul-si-minorii/>

susținuți, sancționați, ca în final să avem copii a căror drepturi la viață, la sănătate, la educație, să fie respectate în familie.

În concluzie se atestă faptul că, spectrul de deficiențe rămâne a fi foarte larg. Lipsa resurselor financiare și umane se resimte practic la toate etapele de planificare și mai ales la etapa implementării măsurilor de redresare a situației. În așa fel, monitorizarea gradului de implementare a politicilor de stat în domeniul protecției copiilor aflați în situație de stradă rămâne una din activitățile prioritare pentru Ombudsmanul Copilului.

În contextul celor expuse Avocatul Poporului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.4.1 *Guvernul va asigura un caracter sistemic și planificat procesului de instruire pentru specialiștii care activează în diferite centre ce oferă sprijin copiilor în situație de stradă, copiilor în situație de risc. Pregătirea specialiștilor nu este totdeauna una care să le permită să facă față provocărilor în aceste situații;*

RECOMANDAREA 2.4.2 *Ministerul Educației și Cercetării va asigura instruirea cadrelor didactice cu privire la modalitatea de comunicare cu copiii în situație de risc, cu copiii în situație de stradă. Accentul să fie pus pe conștientizarea faptului că acești copii, în viitor, vor oferi confortul sau disconfortul traiului în comunitățile din care fac parte;*

RECOMANDAREA 2.4.3 *Autoritățile publice locale vor asigura angajarea în statele de funcții ale primăriilor a unor specialiști pregătiți în domeniul protecției drepturilor copilului pentru a sporii eficiența interacționării copiilor străzii cu autoritățile;*

RECOMANDAREA 2.4.4 *Guvernul va asigura colaborarea intersectorială strânsă în care toți actorii implicați (asistentul social, pedagogul, psihologul, polițistul) să realizeze sarcina ce ține de specificul domeniului său astfel încât să fie rezultate reale, pozitive în prevenire sau ajutorarea copiilor în situație de stradă. Intervențiile privind copiii trebuie să fie organizate astfel încât să se acționeze imediat, exact și raportat la nevoile copilului. Specialistul care a identificat cazul, să fie instruit cum exact să urmărească dacă copilul nu a rămas în aceeași situație dificilă.*

2.5 Copii în contact cu sistemul de justiție

Asigurarea protecției copiilor împotriva violenței, neglijării și exploatarei reprezintă o provocare pentru Republica Moldova. Chiar dacă, în ultimii ani, întregul sistem de drept din Republica Moldova a luat măsuri importante pentru a îmbunătăți reacția statului la actele de violență față de copii, violența și abuzul asupra copilului este un fenomen răspândit în Republica Moldova. Spre regret, în societatea noastră violența încă este percepută uneori ca o „normalitate”, „metodă” de sancționare și disciplinare, inclusiv ca o practică de educare a copiilor fără a se conștientiza consecințele acestor comportamente. Prevalența abuzului și violenței față de copii este alimentată de normele și atitudinile sociale.

Deși statisticile oficiale arată că comparativ cu anul 2020, au fost înregistrați cu 9,6% mai puțini copii supuși violenței și cu 21,9% mai puțini copii neglijăți⁷⁴ aceasta rămâne o

⁷⁴ https://statistica.gov.md/ro/situatia-copiilor-in-republica-moldova-in-anul-2021-9696_59431.html

problemă pentru Republica Moldova. Specialiștii în domeniu au indicat că aceste date se referă doar la cazurile raportate, în realitate numărul cazurilor de violență față de copii este mult mai mare, dar nu sunt raportate din cauza necunoașterii procedurilor dar și din cauza miturilor existente în societate cu referire la violență. S-a mai specificat că divergențele între datele statistice sunt determinate de faptul că fiecare instituție de drept are o metodologie specifică de înregistrare și evidență a cazurilor de violență față de copii, ceea ce crează impedimente în prezentarea unui tablou unic și realizarea unei comparații obiective a datelor naționale cu situația din alte state. Chiar dacă autoritățile și-au asumat angajamentul creării unui sistem informațional unic de colectare a datelor, la etapa realizării studiului această acțiune este restantă.

În cadrul Studiului Analiza sistemului de protecție a copilului, realizat în anul 2022, sub egida Avocatului poporului pentru drepturile copilului, participanții ce au oferit comentarii în cadrul interviurilor aprofundate au menționat că ”răspunsul statului la cazurile de violență față de copii este deficitar din cauza colaborării ineficiente între autoritățile tutelare, dar și reprezentanții organelor de urmărire penală sau de constatare. Astfel, un respondent a enunțat că unele servicii de îngrijire nu se consideră parte a mecanismului de cooperare intersectorială prevăzut de Hotărârea Guvernului nr. 270/2014, specialiștii din sistemul de urmărire penală invocă probleme de protecție a datelor în contextul raportării acestora către autoritatea tutelară care se face responsabilă de asistența copiilor etc.”

Mai multe cercetări realizate în domeniul justiției juvenile au atribuit în mod sistemic manifestarea comportamentului delincvent al copiilor la experiențele lor de violență, abuz și neglijare în familie. Constatările cercetărilor realizate până la moment, sugerează că **grija (părintească) neadecvată este un generator fundamental și des întâlnit al comportamentului antisocial sau delincvent al copilului.** ” Vasta majoritate a copiilor intervievați în cadrul cercetării au menționat că au trecut prin diverse forme de grijă neadecvată, iar în unele cazuri, chiar neglijare, ceea ce a contribuit la comportamentul lor delincvent. Lipsa grijei părintești sau grija neadecvată poate avea un impact grav asupra dezvoltării fizice, mintale și emoționale a copilului; studiile au menționat că, copiii care au trecut prin experiențe de neglijare sunt mai predispuși pentru probleme de comportament, care ar putea duce la activitate antisocială sau chiar infracțională.

Grija părintească neadecvată și lipsa atenției suficiente pare a fi o problemă acută atunci când părinții nu sunt capabili sau nu doresc să ofere suficient timp sau efort, sau să se comporte adecvat cu copiii lor”⁷⁵

Republica Moldova aderat la o serie de standarde internaționale referitoare la protecția împotriva relelor tratamente, inclusiv la Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, care determină o stare de lucruri pe care Republica Moldova s-a angajat să o asigure odată cu ratificarea CDC la 12.12.1990. Observațiile Ombudsmanului copilului asupra respectării drepturilor deținuților și a deținuților minori în special, dezvoltă o serie de deficiențe ale sistemului execuțional penal, care deviază în mod explicit de la standardele internaționale.

Privarea de libertate constituie în sine una dintre cele mai crude ingerințe în drepturile inerente ființei umane și este posibilă doar în circumstanțe prevăzute de Lege și reglementate

⁷⁵ UNICEF, 2015, Raport privind evaluarea necesităților pentru serviciile primare, secundare și terțiare de prevenire pentru copiii aflați în conflict cu legea în Republica Moldova.

în cel mai previzibil și explicit mod. Privarea de libertate, de fiecare dată presupune un raport echilibrat între *competențele autorităților și drepturile și libertățile individului*. Cu cât mai disbalansat este raportul între aceste componente, cu atât individul este mai vulnerabil. Tocmai din această logică, privarea de libertate a unui copil trebuie să fie ” *conformă cu legea și se va folosi numai ca măsură extremă și pentru cea mai scurtă posibil perioadă de timp* ”⁷⁶. Atunci când se decide că privarea de libertate a unui minor este absolut necesară, aceasta trebuie să urmărească scopul de reeducare și reintegrare în societate.

Prin urmare, dacă toate persoanele private de libertate sunt vulnerabile prin faptul dependenței sale de forța coercitivă a statului, atunci *copiii* constituie unul dintre cele mai vulnerabile grupuri de deținuți, datorită vârstei, gradului de maturitate și efectelor dăunătoare pe termen lung ale detenției asupra bunăstării și dezvoltării lor. Copiii au o dezvoltare fizică și emoțională diferită de adulți și au nevoi specifice și necesită o protecție specială. În aceste condiții, chiar dacă minorul a ajuns să se dețină în penitenciare ”*este necesar a întreprinde toate măsurile pentru a minimaliza elementele de constrângere/limitare a vieții și a diversifica maximal posibilitățile de instruire și dezvoltare a personalității*”⁷⁷

În conformitate cu datele statistice ale Administrației Naționale a Penitenciarelor, accesibile pe platformele informaționale oficiale⁷⁸ este posibil de urmărit indicatorii cantitativi ai minorilor aflați în custodia statului.(Figura 2.6)

Figura 2.6 Date dezagregate privind numărul copiilor aflați în detenție în perioada anilor 2016-2022

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Total	63	63	71	63	56	64	48
În arest preventiv (la finele perioadei de raportare)	26	29	25	14	16	20	13
Condamnați la închisoare (în dinamică pe parcursul perioadei de raportare)	37	34	46	49	40	44	35
Băieți	61	62	67	60	54	64	47
Fete	2	1	4	3	2	0	1

La finele perioadei de raportare, 01.01.22-01.01.23 se observă o reducere, în raport cu ultimii 6 ani, a numărului de minori aflați în locurile de detenție.

Ombudsmanul copilului își exprimă speranța, că starea de lucruri este expresia politicilor penale și schimbului de atitudine din partea organelor de aplicare a normelor de drept, or detenția răspunde rareori necesităților specifice ale copiilor ca grup sau la nivel individual, inclusiv necesității de educație adecvată, contact cu familia și comunitatea, sport, recreere ș.a. Dimpotrivă, aceasta agravează adesea vulnerabilitatea lor, expunându-i mai multor forme și situații de risc, cum ar fi discriminarea, abuzul, violența, condițiile de viață precare, îngrijirea medicală și nutriția inadecvată.

Ombudsmanul Copilului mereu a pledat pentru alternativele încarcerării în aspect cu copiii delicvenți. Astfel, cadrul normativ național prevede soluții alternative încarcerării atât

⁷⁶ Art. 37 din Convenția ONU privind drepturile copilului

⁷⁷ Эндрю Койл, «Подход к управлению тюрьмой с позиций прав человека» стр.126

⁷⁸ <https://www.anp.gov.md/index.php/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

pentru faza de urmărire penală sau judecarea cauzei, cât și pentru faza de executare a pedepsei penale.

Se poate întâmpla ca copilul să intre într-un cerc vicios, când toată copilăria sa o petrece în diferite situații care presupun limitarea libertății personale: mai întâi se pot afla în case pentru copii, apoi în alte forme de protecție unde sânt supravegheați sau trec o reabilitare și în sfârșit se pomenesc în penitenciar pentru comiterea de infracțiuni. Privarea de libertate înseamnă lipsa de drepturi, lipsa libertății de a alege, a acționa, a dispune și a iubi. Ca rezultat, copiii privați de libertate, într-un final, sânt lipsiți de copilărie”⁷⁹

În acest sens, arestarea la domiciliu⁸⁰, liberarea provizorie pe cauțiune⁸¹ și liberarea provizorie a persoanei sub control judiciar⁸² pot fi aplicate de către instanță ca alternativă a arestării preventive, în baza demersului organului de urmărire penală sau la cererea părții apărării. În cazul soluționării chiestunii privind arestarea minorului, legiutorul a avansat prin caracterul imperativ al normelor sale și pe lângă prevederile generale, valabile în egală măsură, a introdus și obligația instanței de a se pronunța asupra posibilității transmiterii minorului sub supraveghere conform dispozițiilor art. 477 alin. (1) și 184 CPP⁸³.

La momentul realizării raportului au fost consultate surse publice în domeniul statisticii judiciare disponibile pe portalul informațional electronic al Agenției de Administrare a Instanțelor Judecătorești⁸⁴. Fișierul: ” Raport privind examinarea demersurilor despre eliberarea mandatului de arestare și altor măsuri alternative (art. 182, 191, 192 CPP)” reflectă o stare de lucruri generală, referitoare la numărul de demersuri de aplicare/prelungire a arestului și arestului la domiciliu, însă nu oferă date despre numărul de hotărâri judecătorești privind transmiterea minorilor sub supraveghere, adoptate la faza examinării demersului privind aplicarea măsurii preventive în privința minorilor. Într-un context larg al discuțiilor purtate pe marginea subiectului frecvenței aplicării măsurii preventive – arestul, dar și pornind de la caracterul imperativ al normei cuprinse la art. 477 alin. (1), și 184 CPP, o detalizare a evidențelor statistice, în opinia Ombudsmanului copilului ar fi utilă și necesară⁸⁵.

Chestiunea pedepselor alternative, în general, merită o abordare profundă, or încarcerarea nu tot timpul este soluția potrivită ca răspuns pentru ilegalitatea comisă. Dimpotrivă, în condițiile unor iregularități sistemice, în sectorul execuțional, determinate de factori obiectivi așa ca subfinanțarea și/sau lipsa de personal calificat și/sau suprapopularea și/sau ierarhizarea populației penitenciare, încarcerarea pe perioade lungi, poate deveni un temei de încetinire a procesului de reeducare sau chiar să înlăture total realizarea acestui scop.

⁷⁹ «Глобальное исследование по вопросу о положении детей лишенных свободы». Манфред Новак

⁸⁰ Art. 188 Cod de Procedură Penală nr. 122 din 14.03.2002

⁸¹ Art. 190 Cod de Procedură Penală nr. 122 din 14.03.2002

⁸² Art. 191 Cod de Procedură Penală nr. 122 din 14.03.2002

⁸³ **Art. 184 CPP** alin. (1) Transmiterea sub supraveghere a minorului constă în asumarea în scris a obligației de către unul din părinți, tutore, curator sau de către o altă persoană demnă de încredere, precum și de către conducătorul instituției de învățământ speciale unde învață minorul, de a asigura prezentarea acestuia, când va fi citat, la organul de urmărire penală sau la instanță, precum și de a contracara acțiunile prevăzute la art.176 alin.(1).

⁸⁴ Disponibil la: <http://aaij.justice.md/ro/report-type/rapoarte-statistice?page=2>

⁸⁵ Raport tematic privind evaluarea respectării drepturilor copilului aflați în custodia statului în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei. <http://ombudsman.md/news/prezentarea-publica-a-raportului-tematic-evaluarea-respectarii-drepturilor-copilor-aflati-in-custodia-statului-in-legatura-cu-urmarirea-penala-sau-executarea-pedepsei/>

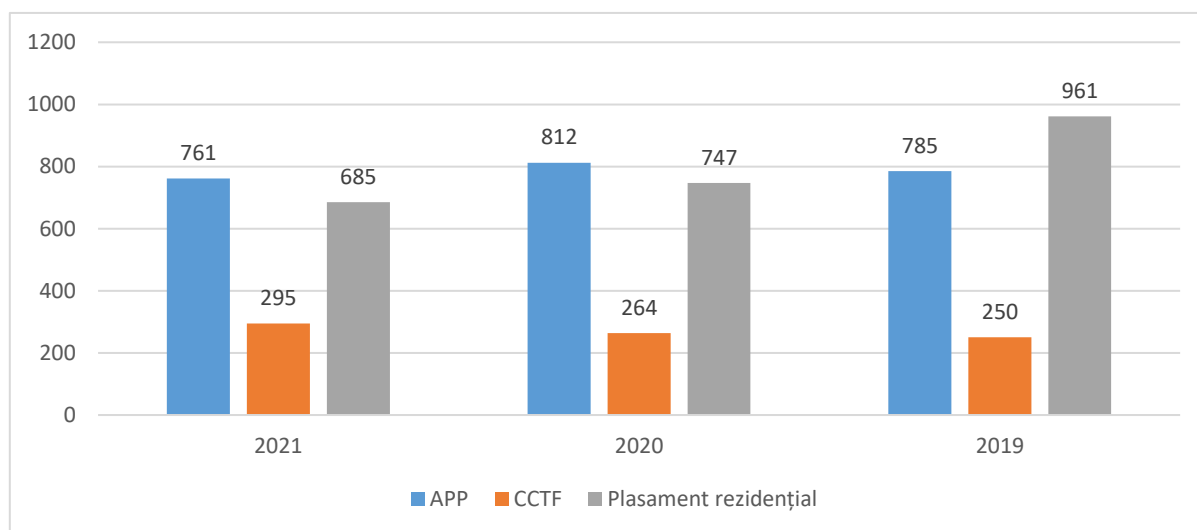
Pe parcursul anului 2022 Avocatul Poporului a pledat pentru remanierea mecanismului prestabilit de Legea nr. 299 din 30 noiembrie 2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant⁸⁶. La data de 30.11.2018, Parlamentul țării a adoptat legea nr. 299 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant. Adoptarea legii reprezintă, de altfel, finalitatea unui parcurs dificil, în care s-au purtat discuții în contradictoriu privind perspectivele eventualelor servicii noi în schimbul practicilor învechite de lucru cu așa categorie de subiecți cum sunt a) copiii care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, dar care nu sunt pasibili de răspundere penală; b) copiii care au săvârșit o faptă prevăzută de legea contravențională, dar care nu sînt pasibili de răspundere contravențională.

În conformitate cu prevederile articolului 5 din Legea amintită măsurile destinate copiilor cu comportament deviant așa ca: a) supravegherea specializată; b) plasamentul în serviciul de tutelă/curatelă sau în serviciul de tip familial; c) plasamentul în serviciul de tip rezidențial; d) plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă *”se dispun și se realizează în conformitate cu mecanismul intersectorial de cooperare aprobat de către Guvern”*.

Ombudsmanul copilului își exprimă profunda dezamăgire, că Legea nr. 299/2018, ca finalitate a unui proces complex și complicat de dezbateri și consultări, rămâne a fi nefuncțională din cauza că la nivel guvernamental nu s-au găsit soluții referitor la mecanismul intersectorial de cooperare, care în esență, este cheia succesului inițiativei legislative.

Unele tendințele privind reducerea numărului copiilor instituționalizați se confirmă și prin datele publicate de MMPS care arată că în ultimii 3 ani numărul copiilor aflați în plasament rezidențial a scăzut de la 961 copii în 2019, la 685 în 2021.

Figura 3.6 Numărul copiilor plasați în sistemul rezidențial și serviciile de tip familial

Cu toate acestea, insuficiența serviciilor la nivel local și lipsa programelor de formare profesională a prestatorilor de servicii destinate copiilor cu comportament deviant duc la

⁸⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110737&lang=ro

încurajarea măsurilor de plasament a acestor copii în servicii de tip rezidențial și, în consecință, sporesc riscul de compromitere a reformei sistemului de îngrijire: pe de o parte, autoritățile întreprind măsuri de dezinstituționalizare a copiilor din sistemul rezidențial care nu au comportamente deviante, iar pe de altă parte, dacă instituțiile incluse în procesul de dezinstituționalizare nu au moratoriu la intrări noi, vor accepta copii cu comportament deviant.

Lipsa de implicare în perioada adoptării legii determină efecte în lanț: serviciile de alternativă nu sunt întotdeauna accesibile copiilor cu comportament deviat. Nici asistenți parentali profesioniști și nici părinții educatori nu sunt pregătiți să primească în plasament acești copii. Mai ales că la nivel comunitar programe de reducere a comportamentului deviant nu există⁸⁷.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.5.1 *Guvernul va intensifica colaborarea pe domenii Violentei, abuzului și neglijării în familie care constituie indicatorii care trebuie urmăriți cu cea mai mare atenție prin mecanisme multidisciplinare ale statului, ca factori declanșatori al comportamentului antisocial al minorilor delicvenți;*

RECOMANDAREA 2.5.2 *Ministerul Justiției va organiza sistemul execuțional, ca să excludă orice risc de a supune deținuții relelor tratamente. Completarea statelor de funcții, instruirea și motivarea personalului urmează să devină prioritate iminentă. Sistemul execuțional trebuie să instituie un mecanism de evidență a recomandărilor înaintate de către Consiliul pentru Prevenirea Torturii și o foaie de parcurs pentru înlăturarea neajunsurilor depistate;*

RECOMANDAREA 2.5.3 *La examinarea cauzelor penale privind infracțiunile comise de către minori, în mod special, cu minori aflați în custodia statului, instanțele judecătorești, procurorii, avocații precum și alți participanți la proces își vor planifica activitățile în strictă conformitate cu normele de procedură penală și se vor conduce de principiile continuității și celerității procesului;*

RECOMANDAREA 2.5.4 *Guvernul trebuie să prioritizeze elaborarea mecanismului intersectorial de cooperare în vederea punerii în aplicare a Legii nr. 299/2018 privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant;*

RECOMANDAREA 2.5.5 *Autoritățile judiciare trebuie să se implice în procesul de elaborare/ revizuire și implementare a politicilor privind folosirea sancțiunilor și măsurilor comunitare și trebuie să fie informate în legătură cu rezultatele lor, în vederea asigurării unei înțelegeri larg răspândite în comunitatea judiciară a naturii lor;*

2.6 Dreptul copilului la nume și cetățenie

Articolul 7 al Convenției Organizației Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului, reglementează acest drept al copilului mai larg, în sensul în care abordează atât aspecte juridice și sociale legate de momentul nașterii copilului cât și chestiuni legate de dreptul fiecărui copil de a-și cunoaște părinții și a fi îngrijit de aceștia⁸⁸. Mai mult, potrivit acestui standard internațional, statele sunt obligate să se abțină de oricare imixtiune (cu excepția când

⁸⁷ Studiu Analiza sistemului de protecție a copilului

⁸⁸ Copilul este înregistrat imediat după nașterea sa și are de la această dată dreptul la nume, dreptul de a dobândi o cetățenie și, în măsura posibilului, dreptul de a-și cunoaște părinții și a fi crescut de aceștia

situația o cere în interesul superior al copilului), care ar împiedica copilul să-și păstreze numele, cetățenia și relațiile familiale⁸⁹.

Declarația universală a drepturilor omului⁹⁰, în art. 15 prevede că ”orice persoană are dreptul la cetățenie. Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa sau de dreptul de a-și schimba cetățenia”.

Consiliul Europei, la 06 noiembrie 1997 a adoptat Convenția europeană nr. 1997 cu privire la cetățenie⁹¹, care stabilește principiile și regulile în materie de cetățenie a persoanelor fizice, precum și regulile ce determină obligațiunile militare în caz de pluralitate de cetățenii, cărora dreptul intern al Statelor Părți trebuie să se conformeze. În sensul acestei Convenții ”cetățenia” înseamnă legătura juridică dintre o persoană și un stat fără să indice asupra originii etnice a acesteia.

În Capitolul III al Convenției sunt stabilite regulile cu privire la cetățenia care urmează a fi respectate de Statele Părți. Astfel că fiecare Stat va stipula în legislația sa internă dobândirea cetățeniei sale *ex lege* de către: a) copiii, unul dintre părinții cărora la momentul nașterii acestor copii are cetățenia acestui Stat Parte, ținându-se cont, totodată, de orice excepție prevăzută în legislația sa internă cu privire la cazurile copiilor născuți peste hotare, în raport cu copiii, drepturile părintești asupra cărora sunt stabilite în baza recunoașterii, hotărârii judecătorești sau în baza unor proceduri analoage, fiecare Stat Parte poate prevedea ca copilul să dobândească cetățenia sa în conformitate cu procedurile stabilite în legislația sa internă; b) copiii găsiți pe teritoriul său, ai cărui ambii părinți nu sunt cunoscuți și care în caz contrar ar fi fost recunoscuți apatrizi.

Legea privind drepturile copilului⁹² la articolul 5 consfințește dreptul copilului la un nume și cetățenie. Astfel, că „din momentul nașterii copilul are dreptul la un nume și este înregistrat conform prevederilor Codului Familiei”.

Potrivit art. 55 din Codul Familiei al R. Moldova „copilul are dreptul la un nume de familie și prenume.” În conformitate cu aceste prevederi, copilul dobândește numele de familie al părinților săi. În cazul în care părinții poartă nume de familie diferite, copilul va lua numele de familie al tatălui sau al mamei, în baza unui acord comun al părinților. Numele simplu al copilului este atribuit de părinți. Schimbarea numelui de familie sau al prenumelui se face cu concursul autorității tutelare, iar dacă copilul a atins vârsta de 10 ani, în mod obligatoriu, procedura se realizează cu acordul copilului.

Potrivit Codului Civil al Republicii Moldova „Orice persoană fizică are dreptul la numele stabilit sau dobândit potrivit legii. Numele de familie se dobândește prin efectul filiației și se modifică prin efectul schimbării stării civile... Prenumele se stabilește la data înregistrării nașterii, în baza declarației de naștere”⁹³. Numele unei persoane, nu este altceva decât un atribut de identificare a acesteia și se datorează faptului că personalitatea unei persoane trebuie să apară distinct în relațiile interumane, față de personalitatea altuia. Numele este un drept subiectiv nepatrimonial, iar conținutul acestui drept cuprinde prerogativele titularului de a purta și folosi numele.

Înregistrarea nașterii copiilor se realizează conform prevederilor Legii nr. 100-XV din 26 aprilie 2001 privind actele de stare civilă. Obligația de a declara nașterea copilului în mod prioritar le revine părinților. Legea specială care stabilește cadrul juridic al raporturilor legate

⁸⁹ Articolul 8 din Convenția cu privire la drepturile Copilului

⁹⁰ Adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948

⁹¹ În vigoare pentru Republica Moldova din 01 martie 2000.

⁹² Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15 decembrie 1994.

⁹³ Articolul 36 din Codul Civil

de cetățenia Republicii Moldova este Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024 din 02 iunie 2000, în a cărei bază a fost aprobat Regulamentul cu privire la procedura dobândirii și pierderii cetățeniei Republicii Moldova⁹⁴.

Deși Curtea s-a expus asupra constituționalității textului legii, ulterior, propunerea de modificare a articolului 11 din Legea cetățeniei Republicii Moldova nr.1024/2000 a fost preluată de un deputat din Legislativul țării. Inițiativa legislativă respectivă a fost adoptată în I lectură la ședința plenară din 29.12.2022. Acest proiect va garanta dreptul oricărui copil, născut pe teritoriul Republicii Moldova, la cetățenia statului nostru și va contribui la reducerea cazurilor de apatridie.⁹⁵

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost sesizat de către tutorele copilului X privind încălcarea dreptului la nume și a dreptului la educație, solicitând intervenția Ombudsmanului Copilului în rectificarea certificatului de studiu în conformitate cu actul de identitate.

În adresare se menționa că petiționara a fost numită tutore a copilului X, cetățean al Federației Ruse, care a rămas fără ocrotire părintească în urma decesului mamei sale. Ulterior, prin decizia Biroului Migrație și Azil copilului i-a fost acordat dreptul de ședere provizorie pentru reintegrarea familiei. La finisarea treptei gimnaziale, certificatul de studii al copilului conținea erori esențiale, și anume: reprezentanții instituției de învățământ au indicat greșit în certificatul de studii numele și prenumele copilului, contrar datelor din certificatul de naștere și pașaportul emis de către autoritățile din Federația Rusă, precum și a permisului de ședere eliberat copilului de către Biroul Migrație și Azil.

Divergențele din actul de studii și actele de identitate ale copilului nu confirmau că este vorba de una și aceeași persoană, fapt ce crea ulterior impedimente pentru a fi admisă la susținerea examenelor pentru treapta liceală, continuarea studiilor sau angajarea în câmpul muncii. În urma adresărilor nemijlocite a copilului și a tutorelui către instituția de învățământ vizată și către Direcția de învățământ raională de a corecta erorile admise, solicitările au fost ignorate și chiar aduse învinuiri că le creează probleme nejustificate.

În vederea soluționării cazului dat și restabilirii minorului în drepturile încălcate, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, în contextul atribuțiilor de care dispune, a solicitat concursul Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova în vederea acordării de suport și asistență metodologică în soluționarea situației de dificultate creată, dar și pentru a analiza problema sistemică. Este de menționat că, doar urmare a intervenției Ombudsmanului Copilului a fost posibilă restabilirea în drepturi a copilului.

În contextul celor relatate Avocatul Poporului pentru drepturile copilului Recomandă:

RECOMANDAREA 2.6.1 *Guvernul va asigura o cooperare intersectorială constructivă pentru identificarea copiilor nedocumentați și să depună efort conjugat pentru repunerea acestora în drepturi;*

RECOMANDAREA 2.6.2 *Autoritățile vor organiza și desfășura campanii de informare și suport pentru părinți cu livrarea de informații privitor la procedura documentării copiilor, dar și riscurile pentru copilul care nu are perfectate actele de identitate*

⁹⁴ Hotărârea Guvernului nr. 1144 din 21.11.2018

⁹⁵ <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6062/language/ro-RO/Default.aspx>

2.7 Protecția copiilor beneficiari de protecție internațională (copii refugiați)

Prevederile Convenției și Protocolul din 1967 la aceasta, privind statutul refugiaților stabilesc standarde care se aplică copiilor în aceleași condiții ca și adulților. Nici o distincție nu se va face între copii și adulți în exercitarea drepturilor la protecție socială și drepturi legale⁹⁶. Convenția privind Drepturile Copilului este importantă pentru copiii refugiați deoarece stabilește standarde comprehensive. Toate aspectele vitale ale copilului sunt acoperite, de la sănătate, educație și protecție socială.

Se va acorda o protecție specială copiilor care sunt refugiați sau caută să obțină statutul de refugiat, sau care este considerat refugiat în virtutea regulilor și procedurilor de drept internațional sau național aplicabile, fie că este singur sau însoțit de mamă și tată, sau de orice altă persoană, să beneficieze de protecție și asistență umanitară corespunzătoare pentru a-i permite să se bucure de drepturile recunoscute de tratatele internaționale.⁹⁷

Rezultatele monitorizării au arătat, că majoritatea copiilor din familii refugiate, au optat pentru accesarea prin intermediul dispozitivelor electronice a orelor de învățământ online, asigurate de către autoritățile ucrainene. Întru facilitarea accesului la astfel de studii, în centrele de cazare au fost asigurate rețelele de acces la internet, inclusiv cu suportul a diferitor organizații necomerciale. Totuși, de către unii manageri ai centrelor sau a reprezentanților asistenței sociale au fost menționate și dorința unor copii refugiați sau a reprezentanților legali de a merge la școală. În condițiile în care, protecția temporară nu a fost activată, doar solicitanții de azil minori au exercitat dreptul deplin de încadrare în sistemul de învățământ moldovenesc, ori dreptul doar de a frecventa orele de învățământ, nu oferă garanțiile și finalitățile oferite de sistemul educațional de stat. Majoritatea copiilor refugiați, indiferent de statut, au ales să facă studii în școlile din țară cu predare în limba rusă sau română. Un subiect aparte îl constituie accesul limitat la educație a copiilor refugiați care vin din grupuri marginalizate, cum ar fi cei cu dizabilități sau de etnie romă. Ultimii fiindu-le îngădit accesul la educație dat fiind și refuzul reprezentanților lor legali de a frecventa orele de studii.

Subsidiar, procesul de monitorizare a scos în evidență unele bariere cu care s-au confruntat atât autoritățile naționale, cât și însuși copiii, în asigurarea și realizarea dreptului la educație. Bariera lingvistică este unul din factorii, pentru care copiii refugiați au considerat de a opta pentru studiile online, în pofida dorinței lor de a interacționa cu alți copii. Diferența obiectelor predate în școlile din țară și cele din Ucraina, precum și recunoașterea perioadelor de studii, recunoașterea și echivalarea actelor de studii, mișcarea familiilor de refugiați în diferite localități ale țării sau părăsirea țării după o anumită perioadă de timp, au constituit confruntări ale autorităților publice naționale în contextul asigurării dreptului la educație pentru copiii refugiați

Concluzionând supra, se constată că școlarizarea copiilor refugiați este disponibilă doar pentru copiii, ai căror reprezentanți legali sau părinți au obținut statut legal de solicitant de azil pe teritoriul țării. Astfel, se recomandă autorităților naționale asigurarea accesului la educație, pentru copiii refugiați din Ucraina, în contextul garanțiilor și finalităților educaționale conform Codului Educației Republicii Moldova.

Toate acțiunile privind copilul trebuie să ia considerație ansamblul intereselor superioare ale acestuia. Dreptul copiilor și părinților de a părăsi orice țară și de a intra în propria țară

⁹⁶ Convenția privind protecția drepturilor copilului;

⁹⁷ Art.22 din Convenția privind protecția drepturilor copilului;

pentru a se reuni sau pentru a menține relația copil-părinte,⁹⁸ trebuie să fie asigurate de către Stat prin măsuri pozitive.

Începând cu 24 februarie 2022, traversarea frontierei de stat pe sensul de intrare în Republica Moldova de pe teritoriul Ucrainei a fost autorizată prin punctele de trecere a frontierei, pentru minori – certificatul de naștere, actul de identitate național (buletinul/card de identitate), pașaport.⁹⁹ Ulterior, intrarea pentru minori fiind permisă inclusiv în baza certificatului medical ce atestă nașterea copilului.¹⁰⁰ Prin Dispoziția CSE nr.14 din 14 aprilie 2022 (Anexa 3), în scopul asigurării protecției copiilor străini din Ucraina, a fost aprobat Regulamentul privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situație de risc, veniți de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război în Ucraina(*în continuare Regulament*). Mecanismul a fost aprobat în vederea prevenirii oricăror riscuri de abuz și trafic, nefiind aplicabil copilului cu capacitatea deplină de exercițiu¹⁰¹ – copilul care a dobândit prin căsătorie capacitate deplină de exercițiu sau a împlinit vârsta de 16 ani și cărui i s-a atribuit capacitate deplină de exercițiu în baza hotărârii autorității tutelare sau prin hotărârea instanței de judecată.¹⁰² La trecerea frontierei, pe direcția intrare în Republica Moldova, Statul a indicat, că de către poliția de frontieră va fi asigurată identificarea copiilor în situație de risc în baza anumitor criterii: *copilul este neînsoțit, copilul este însoțit de un însoțitor neautorizat, copilul este însoțit de un reprezentant legal, dar există dubii privind identitatea copilului sau a reprezentantului legal, copilul declară că este în pericol iminent sau există informații/presupuneri că acesta s-ar afla în pericol iminent, copilul se prezintă fără acte de identitate, cu actele de identitate expirate, deteriorate sau în copie*. Contextual, poliția de frontieră nu va autoriza ieșirea din Republica Moldova a copiilor în cazul în care aceștea nu întrunesc condițiile Regulamentului.¹⁰³ Prin Ordinul MMPSF nr.36 din 5 mai 2022 a fost aprobat modelul actului de evaluare rapidă a interesului superior al copilului aflat în situație de risc, venit de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război în Ucraina¹⁰⁴

Potrivit legislației ucrainene, copiii cu vârsta de 16 ani, pot călători neînsoțiți pe teritoriul altor state. În pofida existenței acestui drept, precum și în pofida stabilirii anumitor criterii legale, în cadrul procesului de monitorizare s-a observat faptul, că mecanismul intersectorial de protecție era aplicat tuturor copiilor care intenționau a tranzita teritoriul Republicii Moldova, chiar și celor care aveau actele de identitate valabile și nu întruneau nici unul din criteriile de risc. În consecință, aplicabilitatea mecanismului de protecție a generat

⁹⁸ Art.10 din convenția privind protecția copilului ;

⁹⁹ Dispoziția CSE nr.1 din 24 februarie 2022;

¹⁰⁰ Dispoziția CSE nr.3 din 27.02.2022;

¹⁰¹ Pnct.3 din Anexa 3 al Regulamentului privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situație de risc, veniți de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război în Ucraina

¹⁰² Pnct.4.2 din Anexa 3 al Regulamentului privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situație de risc, veniți de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război în Ucraina;

¹⁰³ Pnct.13 din Anexa 3 al Regulamentului privind instituirea mecanismului intersectorial de cooperare pentru identificarea, asistența și monitorizarea copiilor în situație de risc, veniți de pe teritoriul Ucrainei în perioada declarării stării de război în Ucraina

¹⁰⁴ https://social.gov.md/wp-content/uploads/2022/05/Ordin-nr.-36_05.05.2022_Modelul-actului-de-evaluare-rapida.pdf

impedimente în exercitarea liberei circulații pentru copiii refugiați care nu întruneau criteriile de risc, acestea fiind puși în situația de a prezenta

procuri sau alte documente ce ar confirma scopul și destinația finală a acestora, acest proces necesitând perioade de timp îndelungate. Subsecvent, condiționarea procedurii de ieșire din țară, în unele cazuri a depășit marja pozitivă a protecției, creând involuntar o ingerință a Statului în exercitarea dreptului minorilor în vârstă de 16-17 ani la libera circulație. Or, de obligația Statului rămâne a fi prioritare garanțiile de securitate și siguranță în transportarea minorilor în procesul de tranzitare a teritoriului Republicii Moldova, precum și facilitarea acestui proces, în vederea evitării oricărui impediment ce ar afecta procesul de reunificare a familiei.

Statul urmează să asigure îngrijirea adecvată atunci când părinții sau alte persoane responsabile nu reușesc să o facă.¹⁰⁵ Statele membre adoptă cât mai curând posibil măsuri pentru a asigura reprezentarea necesară a minorilor neânsoțiși care beneficiază de protecție temporară prin tutore legal, sau atunci când este necesar, de reprezentare de către o organizație însărcinată cu asistența și bunăstarea minorilor. În perioada protecției temporare, statele membre dispun ca minorul să fie plasat: cu rude adulte; cu o familie gazdă, în centre de primire cu facilități speciale pentru minori sau alte forme de cazare potrivite pentru minori; cu persoana care se ocupă de copil la momentul deplasării. Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a face posibil acest plasament.¹⁰⁶ La fel în baza principiului nici o distincție nu trebuie făcută între adulți și copii, accesul la cazare corespunzătoare, sprijinul necesar pentru îngrijirea medicală și protecție împotriva oricărui forme de abuz și violență, trebuie să fie asigurate de către Stat copiii refugiați.

În perioada excepțională, întru asigurarea cazării, s-a permis plasarea persoanelor străine refugiate din Ucraina în centrele de plasament din subordinea Ministerului Muncii și Protecție Socială, în baza evaluării necesităților efectuate de asistenții sociali, conform standardelor elaborate de Agenția Națională de Asistență Socială.¹⁰⁷ Minorii sunt cazați în Centru cu părinții lor sau cu un membru adult al familiei, responsabil pentru acestea prin Lege.¹⁰⁸ Cazarea minorului neânsoțit se efectuează de autoritatea tutelară de la locul aflării acestuia, aplicându-se măsura de protecție a copilului separat de părinți aprobată prin Legea nr.140 din 14 iunie 2013.¹⁰⁹

Deși în cadrul monitorizărilor în cadrul centrelor de plasament temporar, per general s-a evidențiat o atitudine prietenoasă familiilor cu copii și tinerilor, fiind asigurat un minim necesar, totuși au fost identificate situații în unele centre, unde siguranța acestora a fost afectată de anumiți factori. Astfel, au fost identificate cazuri în care persoanele refugiate erau cazate cu minori, însă fără a deține documente de reprezentare legală a ultimilor, fapt pentru care a fost solicitat concursul autorității tutelare. Deasemenea a fost identificată situație, când mama refugiată, care avea la întreținere cinci copii a dat acordul pentru cazarea unuia dintre minori în centrul de plasament dat fiind, că locuința separată oferită de către APL, era prea mică pentru a caza toată familia. Protecția copiilor în cadrul centrelor de plasament neaprobat de ANAS, la

¹⁰⁵ art.3 din Convenția privind protecția copilului;

¹⁰⁶ Convenția privind protecția Drepturilor Copilului;

¹⁰⁷ Pnct.20 din Dispoziția CSE nr.1 din 24 februarie 2022;

¹⁰⁸ Pnct.18 din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Cnetrului de plasament temporar pentru refugiați aprobat prin Ordinul nr.21 din 26.02.2022;

¹⁰⁹ Pnct.10 din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Cnetrului de plasament temporar pentru refugiați aprobat prin Ordinul nr.21 din 26.02.2022

fel a constituit un subiect al procesului de monitorizare, fiind raportate cazuri de violență admise din partea administratorilor centrelor. Astfel, au fost raportate cazuri de excludere din plasament, de către unii manageri ai centrelor, pe timp de iarnă și în perioadă nocturnă a unor mame refugiate cu copii. Deși autoritățile naționale au fost sesizate în vederea redresării unor astfel de situații, intervenția acestora era una tergiversată sau formală. În consecință se constată o inaplicabilitate conformă a mecanismelor de protecție adresate copiilor refugiați, aceasta datorându-se în unele cazuri de insuficiența personalului calificat din cadrul centrelor de plasament și cooperarea cu autoritatea tutelară, iar pe de altă parte, de animozitatea unor manageri manifestată față de beneficiarii plasamentului temporar. În consecință se face necesar, ca Statul să întreprindă măsuri pozitive în vederea diminuării unor astfel de situații.

RECOMANDAREA 2.7.1 *Guvernul urmează să asigure incluziunea socială deplină a copiilor beneficiari ai protecției internaționale, în conformitate cu prevederile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului;*

RECOMANDAREA 2.7.2 *Guvernul urmează să întreprindă toate acțiunile posibile în vederea asigurării reîntregirii familiilor copiilor neînsoțiți;*

2.8 Respectarea drepturilor copilului în regiunea Transnistreană

Cu părere de rău problema asigurării cu sedii proprii a celor 8 instituții de învățământ cu predare în grafie latină din regiunea transnistreană, subordonate Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova, în conformitate cu standardele stabilite de legislația națională și internațională în domeniu, nu a fost soluționată. Entitățile secesioniste obligă elevii acestor școli să se prezinte la centrele militare ilegale pentru a fi luați la evidență.

Din cele 8 instituții de învățământ cu predare în grafie latină, 5 sunt nevoite să închirieze spații de la așa-zisele structuri locale din regiune, iar 2 își desfășoară temporar activitatea într-o altă localitate decât cea de trai a elevilor și a cadrelor didactice.

Deși, prin Decizia protocolară din 25 noiembrie 2017 s-au agreat mai multe angajamente, unele dintre care au fost puse în aplicare, rămâne în afara dinamicii chestiunea asigurării cu clădiri adecvate pentru instituțiile de învățământ și cea a dării în folosință a terenurilor aferente acelor clădiri (pct.4 și 7 din Decizia protocolară).

Rămâne nesoluționată problema ce ține de lipsa instituțiilor de învățământ de nivelul 0 în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender, iar copiii se confruntă cu dificultăți la însușirea materiei școlare după frecventarea instituțiilor de învățământ de nivelul 0 transnistrene, deoarece procesul educațional nu corespunde actelor normative naționale din domeniu, fiind asigurat în mare parte în limba rusă și rar în limba "moldovenească" pe baza alfabetului chirilic.

În anul 2021 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a propus autorităților statului crearea unui complex educațional multifuncțional care va asigura succesiunea nivelurilor și ciclurilor din sistemul de învățământ conform prevederilor Codului Educației al Republicii Moldova și dreptul copilului de a practica activități recreative proprii vârstei sale, de a participa liber la viața culturală și artistică.

Atât președinta Comisiei parlamentare cultură, educație, cercetare, tineret, sport și mass-media, cât și reprezentantul Ministerului Educației și Cercetării au susținut inițiativa Ombudsmanului Copilului.

Cu părere de rău, propunerea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului a rămas doar la nivel de discuții, iar copiii din regiune continue să frecventeze instituțiile de învățământ de nivelul 0 transnistrene, în care procesul educațional nu corespunde actelor normative naționale din domeniu, fiind asigurat în are parte în limba rusă și rar în limba „moldovenească”, pe baza alfabetului chirilic.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă autorităților să utilizeze în continuare toate mecanismele disponibile pentru realizarea prevederilor din Decizia protocolară din 25 noiembrie 2017 privind funcționarea școlilor moldovenești cu predare în grafia latină.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează Recomandările din Rapoartele anterioare cu privire la regiunea Transnistreană.

CAPITOLUL III

PREVENIREA TORTURII

Prioritatea nr. 8 din Programul de Dezvoltare Strategică al Oficiului Avocatului Poporului 2023 – 2030: „Dreptul la libertate și siguranța persoanei este asigurat; tortura și relele tratamente sunt eradicate”

La 04 iulie 2022, Consiliul ONU pentru Drepturile Omului a adoptat Raportul Evaluării Periodice Universale în privința Republicii Moldova¹¹⁰. Raportul conține 20 recomandări cu caracter general pe domeniul prevenirii și interzicerii torturii și asigurării condițiilor demne de detenție. Toate recomandările respective au fost acceptate de Republica Moldova¹¹¹.

Anul curent, CtEDO a pronunțat 7 hotărâri relevante împotriva R. Moldova, precum: Cauza COSOVAN [utilizarea nejustificată a arestului și calitatea asistenței medicale din penitenciare]¹¹², Cauza CREȚU [rele tratamente în timpul arestării la poliție, 2009]¹¹³, Cauza MĂTĂSARU [rele tratamente în timpul arestării sale la poliție]¹¹⁴, Cauza CANUDA [rele tratamente aplicate de ofițerii de poliție la reținere]¹¹⁵, Cauza POVESTCA [asistență medicală insuficientă în detenție]¹¹⁶, Cauza STRĂISTEANU și AGACHI [rele tratamente în detenție]¹¹⁷ și Cauza G.M și alții [avortul forțat și contracepția forțată în internatul psihoneurologic]¹¹⁸.

În perioada 5-13 decembrie 2022, CPT a realizat o vizită ad-hoc în Republica Moldova. CPT-ul a vizitat 3 instituții penitenciare (P4, P13 și P18), dispunând auorităților cca 5 măsuri urgente de îndeplinit (în vizita precedentă din 2020 au fost dispuse doar 3 măsuri urgente). Raportul CPT va fi remis Guvernului în iunie-iulie 2023¹¹⁹.

REZUMATUL ACTIVITĂȚILOR DE PREVENIRE A TORTURII

În 2022 au fost realizate **72 vizite** preventive în locurile privative de libertate¹²⁰. Urmare a vizitelor realizate au fost elaborate **29 rapoarte de vizită cu 570 recomandări**¹²¹. Totodată,

¹¹⁰ <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/md-index?fbclid=IwAR3PJzvDwmhRrumwAMesCwbNvqiUcJzr32oSiKGyumNA-kwI92ekpAff3GM>

¹¹¹ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/341/45/PDF/G2134145.pdf?OpenElement>

¹¹² [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-216352%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-216352%22]}) <https://promolex.md/21978-ctedo-confirma-existenta-problemelor-sistemic-grave-din-justitia-penala/?fbclid=IwAR0oKyJMK6FpPqIDRsL6gO1-l4vKP9mHI2VGAYeKmS2NQjH0x7tz7VTh1c&lang=ro>

¹¹³ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-215337%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-215337%22]})

¹¹⁴ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-215342%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-215342%22]})

¹¹⁵ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-217253%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-217253%22]})

¹¹⁶ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-215339%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-215339%22]})

¹¹⁷ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-215341%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-215341%22]})

¹¹⁸ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:\[%22document%22\],%22itemid%22:\[%22001-220954%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22tabview%22:[%22document%22],%22itemid%22:[%22001-220954%22]})

¹¹⁹ <https://www.coe.int/ro/web/cpt/-/council-of-europe-anti-torture-committee-cpt-carries-out-a-visit-to-moldova>

¹²⁰ 51 vizite (36 vizite de monitorizare; 6 vizite de follow-up; 5 vizite de documentare; 1 vizită anunțată; 3 vizite de monitorizare a returnărilor forțate în premieră) realizate de Direcția prevenirea torturii OAP și 21 vizite preventive și de monitorizare realizate de Consiliul pentru prevenirea torturii.

¹²¹ Consiliul pentru prevenirea torturii a elaborat și remis autorităților 20 rapoarte de vizită cu 400 recomandări și Direcția prevenirea torturii a elaborat și remis autorităților 9 rapoarte de vizită cu 170 recomandări.

OAP a intervenit în 7 cauze de interes social sporit cu 7 rapoarte speciale¹²², a elaborat 3 rapoarte tematice pe domenii actuale¹²³ și 15 rapoarte trimestriale tematice periodice privind siguranța în locurile privative de libertate¹²⁴. Per general, rata implementării recomandărilor pe termen mediu se menține la nivelul de 60%, iar pe termen lung (*resurse și politici*) în proporție de 10-15%. Au avut loc 6 întruniri cu reprezentanții ANP, CNA, MAP, MAI și CPDORI pe aspecte de promovare a recomandărilor AP și CpPT. Ingerințe în activitatea de monitorizare nu au fost înregistrate. Menționăm că nu au fost vizite de suprapunere în cadrul mandatului de prevenire.

În perioada ianuarie- iunie 2022 a fost desfășurată în premieră Campania națională „**ObservCarabinierul**”¹²⁵. Iar în zilele 26-30 iunie 2022 a fost realizată ediția IV a Campaniei Ombudsmanului „**EuNUaplic166/1-EuRespect Demnitatea UMANĂ**”¹²⁶. DpT a organizat și participat în cadrul a 3 conferințe naționale cu prezentări pe domeniu¹²⁷ și a avut mai multe intervenții în mass-media.

În ce privește activitatea de prevenire a torturii prin instruirea titularilor de obligații și posesorilor de drepturi, angajații DpT au realizat 34 activități de instruire (online și format fizic) pentru 657 angajați ai ANP, IGC, IGPF și MAI pe domeniul de responsabilitate¹²⁸.

Activitățile de prevenire au fost susținute de organizațiile donatoare precum: Consiliul Europei din Moldova în cadrul proiectului „Consolidarea sistemului de justiție penală bazat pe respectarea drepturilor omului în Republica Moldova”; Fundația Soros Moldova în cadrul proiectului instituțional „Carabinierii pentru drepturile Omului”; Centrul Internațional pentru Dezvoltarea politicilor migraționale (ICMPD) în cadrul proiectului instituțional „Capacity for a rights-based return system for Moldova” și de reprezentanții organizațiilor societății civile AO „Centrul de Drept al Avocaților”, AO „Promo-LEX”, AO „IDOM” și AO „Homecare”.

Accesul OAP în locurile privative de libertate din regiunea transnistreană a R.Moldova rămâne în continuare limitat. În premieră, Reprezentanța OAP din Varnița a realizat 2 vizite de documentare în 2 închisori din regiune pe două cazuri individuale¹²⁹.

¹²² Raport special „Rele tratamente bazate pe discriminare într-o unitate militară. Cazul Pavlescu”; Raport special „Alegații de tortură la Inspectoratul de poliție Soroca. Cazul Guțu și Covalciuc”; Raport special „Autorizarea spitalizării forțate contrar dreptului la libertate și siguranța persoanei”; Raport special „Respectarea dreptului la viața profesională și a prezumției de nevinovăție la reținere. Cazul Voloc”; Raport special „Aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale de carabinieri”; Raport special „Deces dubios la izolatorul de detenție preventivă al DP Chișinău” și Raport special „Deces violent la Spitalul de psihiatrie Bălți” disponibile la <http://ombudsman.md/rapoarte/speciale/>

¹²³ Raport tematic „Respectarea libertății de întrunire la evenimentele din 08-09 mai 2022”; Raport tematic „Accesul persoanelor străine prin intermediul Punctului de Trecere al Frontierei „Aeroportul Internațional Chișinău”” și Raport tematic „Respectarea garanțiilor fundamentale la reținere de către carabinieri”;

¹²⁴ <http://ombudsman.md/activitate/prevenirea-torturii/prevenirea-torturii/>

¹²⁵ <http://ombudsman.md/news/final-de-campanie-observ-carabinierul/>

¹²⁶ <https://www.facebook.com/hashtag/eunuaplic1661eurespectdemnitateauman%C4%83>

¹²⁷ Conferința Ombudsmanului „Instituția carabinierilor între prezent și viitor” <http://ombudsman.md/news/premiera-conferinta-stiintifico-practica-a-ombudsmanului-instituția-carabinierilor-intre-prezent-si-viitor/>; Conferința națională „Asigurarea securității naționale și protecția drepturilor omului în condițiile societății democratice”, organizatori Institutul Național de Informații și Securitate Bogdan Întemeietorul, OAP și Centrul pentru Studii de Securitate și Managementul Crizelor: <https://sis.md/ro/content/dialog-privind-protec%C8%9Bia-drepturilor-omului-prin-prisma-asigur%C4%83rrii-securit%C4%83%C8%9Bii-na%C8%9Bionale> și Conferința națională „Statul, securitate și Drepturile Omului în era digitală”, Universitatea de Stat din Moldova: <https://usm.md/?p=15846>

¹²⁸ <http://ombudsman.md/activitate/prevenirea-torturii/prevenirea-torturii/>

¹²⁹ <http://ombudsman.md/news/in-premiera-angajatii-oficiului-avocatului-poporului-au-efectuat-o-vizita-in-penitenciarul-subordonat-entitatilor-de-la-tiraspol/> <http://ombudsman.md/news/reprezentantul-oficiului-avocatului-poporului-a-vizitat-un-detinut-in-izolatorul-de-ancheta-din-penitenciarul-nr-3-%d1%83%d0%b8%d0%bd-3-din-mun-tiraspol/>

Cadrul legal regulatoriu privind combaterea și prevenirea torturii.

Articolul 24 al Constituției R. Moldova garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, precum și prevede că nimeni nu va fi supus la acte de tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante¹³⁰.

Tortura este incriminată de al.3 art.166¹ Cod penal al R. Moldova¹³¹. Definiția acesteia a fost transpusă exact din prevederile art.1 a Convenției ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante¹³². Sancțiunea al.1, 166¹ Cod penal prevede pedeapsă pentru „cauzarea intenționată a unei dureri sau suferințe fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant”.

La fel, legislația penală conține anumite garanții antitortură, precum: (a) legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante [art.4, al.2]; (b) interzicerea extrădării dacă există riscul supunerii în țara de origine la tortură [art.13, al.2]; (c) neaplicarea prescripției în cazurile de tortură [art.60, al.8]; (d) neaplicarea pedepsei mai blânde [art.79, al.4]; (e) neaplicarea condamnării cu suspendarea parțială a executării pedepsei cu închisoare [art.90¹, al.4]; (f) neaplicarea amnistiei [art.107, al.3] și (g) interdicția torturii pe timp de război [art.135¹, al.1, lit. d, art. 137, al.3, lit.b].

Codul contravențional al R. Moldova conține prevederi în art.5 (3) privind interzicerea torturii și în art.439⁵ de interzicere a extrădării contravenientului, dacă există riscul supunerii acestuia la acte de rele tratamente în țara de origine¹³³.

Codul de procedură penală al R. Moldova conține anumite reglementări în domeniu, cum ar fi art.10, al.3 și 3¹ - sarcina probațiunii și interzicerea torturii în procesul penal; art.11 - internarea forțată a persoanei într-o instituție medicală se permite numai în baza unei hotărâri judecătorești motivate; art.58, 60 (al.4, 5¹) – drepturile victimei torturii și părții vătămate; art.143 (al.3¹) – obligativitatea realizării expertizei; art.147 – expertiza complexă; art.262 (obligația de a remite imediat informații despre tortură procurorului); art.270 (5) – competența procurorului de a investiga tortura și al. 6, lit. c) art.546 (refuzul extrădării)¹³⁴.

Codul de executare a R. Moldova, interzice supunerea la tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante ori la alte rele tratamente (art.167¹); garantează condamnatului dreptul de a nu fi supus torturii (art.169) și prevede angajamentul de asigurare a informării rudelor despre faptul că condamnatul a fost supus la tortură (art.232, al.7)¹³⁵.

Legislația specială cu privire la poliție, carabinieri și sistemul penitenciar interzic angajaților de a aplica și tolera tortura. Alte norme speciale reprezentative pentru structurile de forță (SIS, SV, PF, SPPS, etc) nu prevăd angajamente de neadmitere a torturii.

Temeiurile, condițiile și limitele aplicării forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc de către subiecții speciali sunt reglementate de Legea privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc¹³⁶. Mecanismul de intervenție profesională în exercițiul funcției este prevăzut de Ghidul privind intervenția profesională în exercițiul

¹³⁰ Art.24 Constituția Republicii Moldova

¹³¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133090&lang=ro#

¹³² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115576&lang=ro

¹³³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=125094&lang=ro

¹³⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133060&lang=ro#

¹³⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132859&lang=ro#

¹³⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132062&lang=ro#

funcției¹³⁷. Iar, procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant este menționată în Ordinul comun nr.77 al Procuraturii Generale din 2013¹³⁸, art.4 a Legii 218/ 2012 privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc; art.232 din Codul de executare și pct.515 din Statutul de executare a pedepsei pentru condamnați¹³⁹.

Responsabilă de **combaterea torturii** este Procuratura. Doar procurorul este competent să exercite urmărirea penală pe faptele de tortură (al.5, art.270 CPP). Iar, în cazul în care din cuprinsul actului de sesizare sau de constatare rezultă bănuirea de săvârșire a unei infracțiuni prevăzute la art. 166¹ din Codul penal, procurorul urmează să decidă asupra acesteia corespunzător, într-un termen ce nu va depăși 15 zile (al.3¹, art.274 CPP). În fiecare oficiu al procuraturii există de la 1 la 3 procurori desemnați cu atribuții pe domeniu. La nivel central, Secția Combaterea Torturii Procuraturii pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale este responsabilă de totalizarea acestui proces¹⁴⁰.

Aspecte lacunare în legislația națională privind prevenirea și combaterea torturii.

Sanțiunea al.1, art.166/1 Cod penal prevede pedeapsă pentru „cauzarea intenționată a unei dureri sau suferințe fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant”. De altfel, legiuitorul (i) nu definește noțiunea de „tratament inuman” și „tratament degradant” și (ii) condamnă faptele respective admise doar cu intenție. Din alt punct de vedere, orice formă de comportament inuman și degradant este interzisă, și acestea pot avea loc atât din intenție, cât și din imprudență (cu sau fără scop premeditat). Standardele internaționale ne ghidează spre aceea că accentul urmează a fi pus pe „omul ca atare” și mai puțin pe latura subiectivă a componentei de infracțiune. Statul are obligațiunea să asigure integritatea persoanei luate în custodie. De aici, apare necesitatea ca legiuitorul să definească ambele noțiuni, astfel încât să nu existe spații de interpretări în defavoarea victimei torturii. Unii practicieni sunt totuși de opinia că nu este necesară intervenția legiuitorului în definirea ambelor noțiuni, or, rolul dirigitor aparține procurorului și instanțelor de judecată în procesul penal, care au disponibilitatea să aplice jurisprudența Curții Europene.

Legislația procesual penală obligă victima torturii la desfășurarea unei expertize psihologice, care de fapt se realizează peste o durată mare de timp de la actul propriu-zis și nu produce efectele scontate. Victimele torturii deținute în sistemul privativ nu pot beneficia de vreo formă de protecție eficientă împotriva abuzurilor, pentru că nu există asemenea instrumente. La fel, acestea nu pot beneficia de reabilitare, pentru că încă nu există instituționalizat acest proces.

Legislația specială a organelor de forță prevede parțial angajamentul de a nu aplica tortura, însă în același timp protejează tortionarii de sancțiunea penală. În general, cadrul regulativ, pe alocuri învechit urmează a fi reajustat și conformat la standardele internaționale pentru a asigura o mai bună protecție împotriva abuzurilor, dar și o claritate privind răspunderea pentru aceste fapte.

Art.11 din Codul de procedură penală prevede că internarea forțată a persoanei într-o instituție medicală se permite numai în baza unei hotărâri judecătorești motivate. Potrivit art. 490 Cod de procedură penală, internarea într-o instituție psihiatrică se efectuează asupra preveniților sau bănuțiilor, învinuiților la constatarea faptului de îmbolnăvire, prin demersul procurorului către judecătorul de instrucție, care adoptă o încheiere în acest sens. Instanța de judecată verifică periodic, dar nu mai rar de o dată la 6 luni, necesitatea continuării aplicării măsurilor de constrângere cu caracter medical. Cu referire la adoptarea măsurilor pentru a

¹³⁷ https://politia.md/sites/default/files/ghid_privind_interventia_profesionala_in_exercitiul_funcției.pdf

¹³⁸ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=44302&lang=ro

¹³⁹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110142&lang=ro#

¹⁴⁰ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=133648&lang=ro

asigura protecția împotriva torturii și a spitalizării forțate și a medicației în instituțiile psihiatrice, Guvernul nu a întreprins măsurile respective. Atât Legea 1402/1997 privind sănătatea mentală¹⁴¹, cât și Codul de procedură penală nu au fost modificate la capitolul asigurarea drepturilor împotriva internării forțate.

Odată cu modificarea Legii nr.3/2016 cu privire la procuratură, competențele de combatere a torturii ale procurorilor au fost reduse substanțial (exclusă componenta de verificare a legalității). La fel, prin includerea Secției antitortură în PCCOCS, aceasta și-a redus eficiența în identificarea și lupta împotriva torturii¹⁴². Legiuitorul / PG urmează să instituționalizeze SCP într-o procuratură specializată pe combaterea torturii. Rata cauzelor penale inițiate cu privire la acuzațiile de tortură, tratament inuman și degradant este relativ scăzută în comparație cu numărul de plângeri înregistrate¹⁴³. Procurorii antitortură sunt implicați în conducerea și exercitarea altor cauze penale, deși aceștia urmau să se ocupe strict de art.166/1 Cod penal. Efectele acestor modificări instituționale sunt resimțite¹⁴⁴. Impunitatea crește.

Legea 218/2012 privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc nu poate fi aplicată în locurile închise al sistemului carceral și nu oferă soluții în acest sens. Mai degrabă acest act normativ este util doar în spațiile deschise și poate fi aplicat în mare parte doar de poliție. Opinăm că Legea 218 urmează să fie revizuită, completată cu alte criterii permissive de aplicare a forței fizice și a mijloacelor speciale, precum și revederea listei mijloacelor speciale. La fel, urmează a fi incluse prevederi specifice pentru: sistemul penitenciar (aplicarea mijloacelor în spații închise), instituția carabinierilor, armata națională, serviciul vamal, serviciul de informații și securitate, poliția de frontieră, etc. La fel, legiuitorul urmează să decidă asupra includerii în calitatea lor de subiecți ai Legii, angajații instituțiilor psihiatrice și rezidențiale, care, la fel recurg la aplicarea măsurilor de conținere în lipsa unor instrumente legale.

Alte criterii ce urmează a fi incluse în Legea 218 ar fi: perfecționarea mecanismului de înregistrare, raportare și informare despre uzul de forță și mijloace; evidențierea rolului personalului medical din locurile privative, precum și a celui civil la raportarea și înregistrarea leziunilor sau altor alevații; stabilirea unor criterii clare cu privire la aplicarea armei de foc de angajați în lege; descrierea principiilor de respectare a drepturilor omului la aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale. Or, un cadru legal neconturat trezește îngrijorări la aspectele de prevenire a încălcărilor drepturilor omului.

În 2022 nu au fost efectuate modificări a cadrului regulatoriu sus-menționat.

Impunitatea pentru actele de tortură.

Un studiu realizat de CRJM, urmare a cercetării a 71 de hotărâri irevocabile ale Curții Supreme de Justiție (CSL) emise în perioada iulie 2013 - februarie 2022, referindu-se la fapte comise în perioada 2006-2018 arată că: 75% din hotărârile judecătorești analizate se referă la acuzații aduse polițiștilor; 8% angajaților din domeniul educației și 6% reprezentanților serviciilor de pază particulară.

73 din cele 102 persoane acuzate au finalizat cu sentințe de condamnare. Alte 17 persoane au fost achitate, iar în privința a 12 persoane, procesul penal a fost încetat pe motive de procedură (cum ar fi: expirarea termenului de prescripție sau reluarea cu încălcări a urmăririi penale). 71 persoane au fost sancționate cu pedeapsa închisorii. Cu toate acestea, doar 20 de persoane au ajuns în penitenciar.

¹⁴¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=131976&lang=ro#

¹⁴² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/10/raportUPR2021.pdf>

¹⁴³ <http://procuratura.md/md/d2004/>

¹⁴⁴ <https://promolex.md/23000-raport-evaluarea-mecanismului-de-prevenire-si-combatere-a-relelor-tratamente-in-sistemul-penitenciar-din-republica-moldova/?lang=ru>

Rata de achitare în cauzele menționate, este de cinci ori mai mare decât media achitărilor din sistemul judecătoresc (circa 3%). În judecătorii rata de achitare constituie 38%, fiind de 13 ori mai mare decât rata medie de achitare din țară. În alte 12% din cazuri, procesele au fost încetate. Doar 50% din cei acuzați au fost condamnați de judecătorii din prima instanță. Soluția primei instanțe a fost casată în Curțile de apel în 59% din cazuri.

Datele relatează că procurorii au șanse mai mari de izbândă în instanța de apel, unde rata de achitare scade de trei ori, până la 13%, iar rata de încetări scade până la 5%. La CSJ statistica cu privire la condamnări este similară celei din Curțile de apel¹⁴⁵. Practica judecătorească nu este pe deplin uniformă. Jumătate din hotărârile primei instanțe sunt anulate de Curțile de apel și respectiv ulterior de CSJ. Durata medie de judecare a unei cauze de tortură și rele tratamente este de 6 ani (cea mai mică de 1 an și cea mai mare de 11 ani).

SITUAȚIA PERSOANELOR DEȚINUTE ÎN INSTITUȚIILE PENITENCIARE

Constatări generale

Lista constatărilor și problemelor invocate în rapoartele anuale, de vizită și tematice ale Avocatului Poporului și Consiliului pentru prevenirea torturii rămân în continuare valabile¹⁴⁶. Cumulul de dificultăți nesoluționate în timp s-au expus tranșant în sistemul penitenciar. Unele aspecte reiterate în observațiile instituțiilor internaționale¹⁴⁷ și naționale nu pot fi realizate doar de sistemul penitenciar. Acestea urmează a fi remediate per ansamblu în cazul unei voințe politice prompte, clare, dar și transparente și responsabile.

Influența subculturii criminale, nesiguranța deținuților și angajaților, supraaglomerarea spațiilor, condiții improprii de detenție, lipsa îngrijirilor medicale efective și a domeniului ocupațional sunt printre cele mai sesizate probleme în sistemul penitenciar. În același timp, deținuții din grupurile vulnerabile continuă să fie supuși actelor de maltratare, hărțuire și intimidare, în special din partea altor deținuți. Suplimentar, completăm cu criza acută de personal profesionist, educativ și specializat în detenție. Rata de acte de violență între deținuți, lezarea integrității și refuzul de hrană în semn de protest este în creștere¹⁴⁸. Iar, pârghiile existente de remediere a situației fie sunt inefficiente, fie sunt aplicate disproporționat și în exces.

Mecanismele compensatoriu și de liberare prin amnistiere par a fi inoperante scopului urmărit și practic irealizabile pentru categoria deținuților pe viață¹⁴⁹. Măsurile non privative de libertate în continuare sunt aplicate rar. Obiectivele globale de renovare a infrastructurii penitenciare au intrat într-o perioadă de stagnare (în special, construcția noului penitenciar și finalizarea casei de arest, etc)¹⁵⁰. Iar, Moldova riscă să fie condamnată în continuare pentru inacțiuni la forumurile internaționale.

Potrivit Planului de acțiuni al Guvernului pentru 2021-2022, executivul și-a asumat la acțiunea „Îmbunătățirea condițiilor de detenție”, doar aprobarea unei HG privind unitatea de implementare a proiectului construcției noului penitenciar¹⁵¹. La 09 februarie 2022 prin Ordinul

¹⁴⁵ <https://crjm.org/judecarea-si-sanctionarea-torturii-si-a-relelor-tratamente-analiza-practicii-judecatoresti/>

¹⁴⁶ <http://ombudsman.md/rapoarte/anuale/>, <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/anuale/>
<http://ombudsman.md/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/rapoarte/>

¹⁴⁷ <https://www.coe.int/ro/web/cpt/republic-of-moldova>, <https://www.ohchr.org/en/countries/moldova>

¹⁴⁸ <http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/anuale/>

¹⁴⁹ https://www.legis.md/ro/cautare/getResults?doc_id=134481&lang=ro

¹⁵⁰ <https://gov.md/ro/advanced-page-type/government-activity-program>

¹⁵¹ https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/pag_2021-2022_ro.pdf

MJ nr.36 a fost aprobat Regulamentul privind ocuparea funcțiilor vacante în cadrul Unității de Implementare a proiectului de construcție a penitenciarului din Chișinău¹⁵².

Printre alte angajamente asumate de Ministerul Justiției în domeniul penitenciar se enumeră 6 priorități: (1) introducerea unui sistem progresiv și individualizat de executare a pedepsei penale [până la moment a fost aprobat un concept]; (2) facilitarea încadrării deținuților la muncă; (3) eficientizarea mecanismelor de control intern [subdiviziune reorganizată în ANP]; (4) reorganizarea asistenței medicale în penitenciare prin sporirea independenței personalului medical; (5) consolidarea capacităților personalului și (6) consolidarea contactului cu societatea civilă.

Dinamica persoanelor private de libertate

Potrivit datelor ANP, la ziua de 01 ianuarie 2023 în instituțiile penitenciare erau deținuți **6084 persoane** (în 2021 – 6396 deținuți), dintre care **1037 preveniți** (în 2021 - 1694), **326 femei** (în 2021 - 370), **34 minori** (în 2021 - 58), **1 minoră**, **0 mame cu copii** (în 2021 – 6 mame cu 6 copii sub 3 ani), **72 ex-funcționari publici** (în 2021 - 117) și **128 condamnați pe viață** (în 2021 - 127)¹⁵³.

În pofida recomandărilor internaționale și naționale de a reduce substanțial populația penitenciară și suprapopularea, **la 10 iunie 2022 este aprobat Ordinul MJ nr.150 ce majorează de jure capacitatea de deținere în unele instituții penitenciare. Mai mult, aceste ajustări sunt contrare standardelor internaționale și prevederilor naționale**¹⁵⁴. Majoritatea penitenciarelor nu pot asigura fizic plafonul minim de detenție. În vizitele sale, CpPT a constatat supraaglomerarea spațiilor în P3, P4 și P18 (cu mult peste capacitatea stabilită prin OMJ nr.150): -

P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	P9	P10	P11	P12	P13	P15	P17	P18
Capacitatea de detenție stabilită de MJ în 2021															
Număr total: 6273															
336	286	307	713	170	693	231	279	467	64	258	261	570	470	516	652
Suprapopulare (de facto)															
357	289	360	695	157	679	287	105	453	36	315	146	948	483	274	622
+21	+3	+53				+56				+57		+378	+13		
Capacitatea de detenție stabilită de MJ în 2022															
Număr total: 6612															
355	363	366	728	180	753	280	279	448	164	258	169	816	464	337	652
Suprapopulare constatată în vizitele preventive															
		382	783									815		277	669

Același OMJ nr.150 prevede deschiderea sectoarelor de tip izolator de urmărire penală în toate instituțiile penitenciare (cu ex.P16), probabil pentru a depopula izolatoarele existente. Aici, îngrijirea AP este că nu toate penitenciarele dispun de spații acomodate pentru preveniți, or aceștia riscă să fie plasați în sectoarele disciplinare și în condiții inumane.

RECOMANDARE (repetată): Ministerul Justiției, Procuratura Generală, Consiliul Superior al Magistraturii să consolideze mecanismele naționale care ar duce la depopularea sau reducerea plasării în detenție, inclusiv prin aplicarea măsurilor non-privative și/sau a altor tipuri de pedepse în mod eficient.

¹⁵² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129951&lang=ro

¹⁵³ <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant-semestriale-anuale>

¹⁵⁴ <https://promolex.md/wp-content/uploads/2022/11/Raport-Evaluarea-Mecanismului-de-Prevenire-%C8%99i-Combatere-a-Relelor-Tratamente-%C3%AEn-Sistemul-Penitenciar-din-Republica-Moldova-1.pdf>

RECOMANDAREA: Ministerul Justiției să revizuiască plafonul de detenție în instituțiile penitenciare stabilit prin OMJ nr.150 prin ajustarea la standardele internaționale.

Siguranța deținuților în sistemul penitenciar

Urmare, a prelucrării sintezelor operative parvenite din sistemul penitenciar¹⁵⁵, Oficiul Avocatului Poporului a primit informații despre **23 decese** (în descreștere cu 18 cazuri, comparativ cu 2021)¹⁵⁶; **20 tentative de suicid** (în descreștere cu 13 cazuri, comparativ cu 2021); **383 cazuri grave de violență** între deținuți (în descreștere cu 24 cazuri, comparativ cu 2021); **202 cazuri de autovătămare** a integrității corporale (în descreștere cu 45 cazuri, comparativ cu 2021); **13 cazuri de atac** asupra angajaților (în descreștere cu 15 cazuri, comparativ cu 2021); **29 cazuri de aplicare a gazului** lacrimogen (în creștere cu 16 cazuri, comparativ cu 2021); **8 cazuri de aplicare a forței fizice asupra femeilor** deținute (în descreștere cu 2 cazuri, comparativ cu 2021). Zilnic, asupra deținuților au fost aplicate mijloacele speciale sau forța fizică. La fel, au fost înregistrate **91 incidente față de minorii aflați în detenție** (în descreștere cu 3 cazuri, comparativ cu 2021).

După tipul de leziuni raportate de instituțiile penitenciare, majoritatea includ **leziunile accidentale** (obținute în urma căderii de pe pat, alunecării în baie, alunecării pe podea, la fotbal, autolovirii întâmplătoare în celulă, deschiderii conservelor, etc), după care menționăm: **lezarea intenționată** (autovătămrile corporale neînsemnate, inclusiv în formă de proteste); **leziuni cauzate din altercații** (aplicarea loviturilor sau a violențelor minore între deținuți); **leziuni urmare a actelor de violență** (maltratări grave sau excepționale între deținuți); **leziuni la plasarea în detenție** (preveniți aduși de poliție cu leziuni la reținere sau înainte de reținere); **leziuni obținute la locul de muncă** (traume diverse la locul de muncă sau în detașamentele gospodărești); **leziuni urmare a aplicării forței fizice sau mijloacelor** (urme de echimoze, urmare a răsucirii membrelor sau cătușelor, etc); **leziuni provocate de angajați** (doar 3 cazuri reclamate de deținuți urmare a uzului de forță). În lipsa implicării eficiente a PG pe aspecte privind verificarea legalității asupra informațiilor raportate de ANP se creează un vid juridico-practic ce afectează siguranța deținuților sau a victimelor. OAP este în imposibilitate să acționeze dincolo de domeniul combaterii torturii. Or, multiple cazuri de „traumatisme, leziuni sau fracturi întâmplătoare” prezintă suspiciuni rezonabile despre posibile fapte de abuzuri sau rele tratamente. Investigarea corespunzătoare a acestora ar putea descuraja fenomenul infracțional sau informal.

În același timp, o garanție fundamentală împotriva relelor tratamente și a impunității este efectuarea controlului medical a deținuților imediat după incidentul violent sau a utilizării forței. De cele mai dese ori, serviciile medicale nu vizitează regulat condamnații în sectoarele locative, prin urmare documentarea leziunilor are loc doar la solicitarea condamnatului sau dacă lucrătorul medical a fost sesizat de personalul administrativ al penitenciarului¹⁵⁷. Prezumăm că nu toate leziunile, pretinsele acte de tortură sau rele tratamente sunt înregistrate și documentate.

¹⁵⁵ Datele prezentate nu reflectă neapărat cifrele publicate de ANP. Acestea sunt prelucrate după o metodologie separată a OAP și vizează doar cazurile grave și excepțional de grave.

¹⁵⁶ Vârsta defuncțiilor începe de la 20 la 72 ani. Printre cauzele preliminare ale deceselor evidențiem: infecția cu HIV/TB (1 caz); cancer (4 cazuri); bolile sistemului cardiovascular (5 cazuri); bolile sistemului digestiv (7 cazuri); leziuni traumatice, intoxicații (2 cazuri) și suicid (4 cazuri).

¹⁵⁷ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/01/12-9-72-2451-2452-ANP-raport-monitorizare-P-4-Cricova-din-14-15.09.22.pdf>

Totodată, este regretabil că plângerile condamnaților/preveniților privind tortura psihologică nu se înregistrează și nu se investighează.¹⁵⁸

La fel, un mod eficient de a face față incidentelor care amenință ordinea într-un penitenciar este asigurarea că toți ofițerii sunt instruiți în aplicarea mijloacelor de control și de constrângere recunoscute și cu aplicarea proporțională a forței și mijloacelor speciale.

Influența subculturii criminale, siguranța deținuților și angajaților, condiții improprii de detenție și lipsa îngrijirilor medicale rămân printre cele mai sesizate probleme în sistemul penitenciar. Iar, deținuții din grupurile vulnerabile continuă să fie supuși actelor de maltratare, hărțuire și intimidare pentru diferite motive.

Numărul mare de acte de violență cu consecințe grave între deținuți ridică semne de întrebare cu privire la gradul de protecție și nivelul de siguranță în penitenciare. Structura autoritară violentă și apăsătoare a ierarhiei deținuților care duce la umilire, extorcări și agresarea deținuților vulnerabili sau a celor ce nu se angajează să respecte „regulile informale”, probabil este cel mai îngrijorător aspect al aflării în instituțiile penitenciare. Rămâne evident că lupta cu subcultura criminală și influența acesteia trebuie să constituie o prioritate. Însă, acest angajament îi revine nu doar sistemului penitenciar, dar și factorului politic, care trebuie să manifeste voință fermă, necondiționată și promptă în acest sens. Pe de altă parte, ignorarea realizării anchetelor interne eficiente și refuzul de a iniția urmărire penală pe faptele de violență gravă în penitenciare trezește nedumerire față de angajamentele de protecție a drepturilor omului în sistemul privativ, respectul față de lege și alte valori social-umane.

Totodată, trebuie de evidențiat realizările pozitive, care tind să diminueze fenomenul nominalizat. Spre ex: în P3 toți condamnații din sectorul locativ I și II (indiferent de categoria din care fac parte) folosesc spațiile comune cum ar fi: terenul de fotbal, masa de tenis, biblioteca (chiar și pentru condamnații ce se dețin conform art.206 CE), în vederea excluderii oricărei forme de tratament discriminatoriu față de persoanele private de libertate. Conform datelor înregistrate pentru anii 2021-2022 în P3 s-au redus cazurile de declarare a grevei foamei, cazurile de automutilări, tentativele de suicid, aplicarea forței fizice și mijloacelor speciale, cazurilor de atac asupra angajaților, ceea ce denotă îmbunătățirea comunicării între personal și deținuți, potrivit Raportului de vizită al CpPT¹⁵⁹.

RECOMANDAREA: Ministerul Justiției să consolideze mecanismul de supraveghere al deținuților împotriva oricăror forme de violență.

Resursele umane penitenciare, siguranța angajaților

La situația din 31 decembrie 2022, efectivul sistemului penitenciar constituia 2940 unități conform statelor de personal (*în 2021: 2951 unități, dintre care 1108 ofițeri, 1615 agenți de penitenciare și 228 personal contractual*) dintre care doar 2505 funcții ocupate. Numărul de angajați este în decreștere. Raportul dintre numărul de deținuți și angajați ce se află nemijlocit în închisori rămâne **critic**: 1 angajat la 4/6 deținuți pe timp de zi sau 1 angajat la 10/30 deținuți / 4 angajați la 600 deținuți pe timp de noapte. Deși, valoarea de referință salarială pentru agenți s-a majorat, se pare că aceste măsuri sunt insuficiente pentru motivarea staff-ului. Dincolo de provocările la angajare, sistemul penitenciar are nevoie de completare cu specialiști din domeniul educațional, social, medical și ocupațional pentru a răspunde la necesitățile reale ale deținuților, inclusiv în contextul aplicării sistemului progresiv al pedepsei.

¹⁵⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/04/Raport-CpPT_P16_22.02.2022-FINAL_FINAL_pe-site_expediat-autoritatilor.pdf

¹⁵⁹ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/11/Raport-privind-vizita-de-monitorizare-la-Penitenciarul-nr.-3-Leova.pdf>

Această stare crează nu doar impedimente în realizarea activităților de siguranță și regim penitenciar, dar și de imposibilitate efectivă de a preveni actelor de violență/ alte forme de rele tratamente în instituțiile de detenție sau alte riscuri majore.

RECOMANDARE (repetată): Guvernul să asigure sistemul penitenciar cu personal competent, profesionist și bine motivat.

Cazurile de atac asupra angajaților sunt în scădere, de la 22 în 2021 la 14 în 2022.

Actele de abuz asupra angajaților au fost atestate în cadrul penitenciarelor nr. 2, 3, 6, 7, 11, 16, 17 și 18. Spre exemplu: *lovit cu capul în față; tragere de ținută; doborârea la sol cu aplicarea loviturilor în regiunea capului; lovire cu pumnul în față; atacat cu obiect confecționat artizanal; aruncare cu vopsea; lovituri cu cuțitul și alte forme de maltratare, etc.*

În toate cazurile au fost intentate dosare penale. Aici nu sunt incluse cazurile de abuz verbal, intimidare și ofensă din partea deținuților/ liderilor informali.

Avocatul Poporului a primit mai multe informații cu privire abuzurile continue față de angajați. Se pare că pedeapsa penală pentru nesupunere la cerințele legitime nu este tocmai drastică pentru a descuraja fenomenul menționat. Lipsa mecanismelor de protecție a angajaților împotriva abuzurilor psihice și atacurilor fizice este o problemă majoră pentru resursele umane penitenciare. Suntem de opinia că în condițiile creșterii influenței subculturii criminale, numărului insuficient de angajați, autoritățile trebuie să revină la acest subiect pentru a depăși eventualele riscuri de proporții. Uzul de forță fizică pentru opunerea rezistenței în favoarea art.233 Cod de executare, la fel, nu este cea mai oportună și rezonabilă soluție.

În continuare, în scopul protecției efective a angajaților, urmează a fi revizuit mecanismul juridic de sancționare a condamnaților pentru actele de violență intenționate comise față de angajații sistemului – reprezentanți ai statului.

Condițiile materiale de detenție

În 2022, angajații OAP au realizat 2 vizite de monitorizare în P7 (vizită tematică) și P18 (vizită de follow-up). În același timp, membrii CpPT au realizat vizite în 5 instituțiile penitenciare (P16, P17, P3, P4 și P13).

Constatările cu privire la condițiile materiale de detenție rămân **inumane**: -

Raportul OAP de vizită de follow-up la P18 (18/05/2022). Evidențiem anumite îmbunătățiri aduse condițiilor materiale ale detenției și anume: sistarea activității blocului de plasare a persoanelor care declară greva foamei cu reconstruirea acestuia în ecluză; inițierea proceselor de reparație a acoperișurilor blocurilor locative; amenajarea spațiului predestinat bibliotecii penitenciare; organizarea încăperilor predestinate onorării unui cult religios, acreditarea unității medicale; organizarea izolatorului medical. Cu toate acestea, vulnerabilitățile evidențiate în vizitele anterioare se mențin și anul 2022 în partea ce ține de starea materială a Sectorului 10 Bloc B, dormitorul de capacitate mare care adăpostește 51 de condamnați este departe de a respecta standardele minime de detenție suprapopularea, uzura profundă a mobilierului, lipsa spațiului de deplasare în interiorul celulei, poluarea auditivă, lipsa sistemului adecvat de iluminare și de ventilare face posibilă dezvoltarea unor tratamente degradante, impropriei respectării demnității umane. Administrația instituției penitenciare a sesizat vulnerabilitatea ce ține de Sectorul 10 Bloc B, asigurând că vor identifica soluții în vederea destructurării celulelor de tip baracă. La fel, atestăm preliminar implementarea a cca 50% din recomandările anterioare¹⁶⁰.

Raportul CpPT de vizită la P16 (spital penitenciar): Penitenciarul nu corespunde standardelor naționale de instituție medicală, nu are autorizație sanitară de funcționare și nu are acreditare pentru prestarea serviciilor medicale. Dreptul la sănătate al deținuților este încălcat din cauza tratamentului în

¹⁶⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/07/Raport-privind-vizita-de-follow-up-Penitenciarul-Nr.-18-Br%C4%83ne%C8%99ti.pdf>

condiții neadecvate, insuficiența personalului medical și nerespectării protocoalelor și standardelor naționale de tratament¹⁶¹.

Raportul CpPT de vizită la P17: - CpPT constată tratament inegal față de deținuți pe segmentul condițiilor materiale de detenție și accesarea spațiilor comune, fapt ce menține fenomenul discriminării și subculturii criminale în instituția penitenciară, fenomen susținut tacit de angajații penitenciarului. CpPT constată necesitatea îmbunătățirii calității pregătirii hranei cu implicarea personalului calificat. CpPT constată deficiențe în asigurarea condițiilor minime de trai, multe celule necesitând reparații¹⁶².

Raportul CpPT de vizită la P3: CpPT constată problema suprapopulării în 3 sectoare locative, superficialitatea procedurii de separare a condamnaților, deținerea contrar termenilor legali a condamnaților în carantină, condițiile de detenție în general sunt nesatisfăcătoare, cu ex. Blocului 4; unele celule au nevoie de dezinfectare (ploșnițe, insecte, gândaci de bucătărie), lipsa celulelor accesibile¹⁶³.

Raportul CpPT de vizită la P4: Condițiile de detenție în P4 sunt precare și improprii. Se menține suprapopularea în spațiile comune și invers celule tip apartamente pentru 1-2 persoane moderne. Celulele de tip carceră sunt utilizate, deși au însemne de a nu fi utilizate. Blocurile sanitare comune sunt disfuncționale, în condiții dezastruoase. Lipsesc produsele de igienă, etc¹⁶⁴.

Raportul CpPT de vizită la P13: Condițiile de detenție din P13 sunt precare și improprii. P13 în continuare este suprapopulat. Lipsesc sau sunt insuficienți angajați și supraveghetori, butoane de apel pentru solicitarea ajutorului. Nu sunt servicii de salubritate/ spălare a lenjeriei. Spațiile de plimbare sunt utilizate inclusiv pentru uscarea hainelor. Persistă violență între deținuți și acte de autovătămare, inclusiv sancționare disciplinară pentru asemenea acțiuni. CpPT constată acces cu dificultăți la unitatea medicală pentru persoanele cu dizabilități sau în etate¹⁶⁵.

În același timp, Ombudsmanul a primit plângeri de la deținuți în perioada vizitelor, ce conțin alegerii de supunere la tratamente inumane și degradante din cauza condițiilor improprii de detenție, precum: *condiții necorespunzătoare de detenție; suprapopulare; hrană de calitate proastă și insuficientă; lipsa asistenței medicale eficiente (lipsa medicamentelor, lipsa medicilor de profil, a echipamentelor medicale), dureri dentare; igiena nesanitară (insectele parazitare, prezența murdăriei, lipsa paturilor, prezența rozătoarelor, lipsa ventilației corespunzătoare, accesul la lumina zilei, starea deplorabilă a veceurilor, condițiile murdare în camerele de baie; lipsa intimității la veceuri și la baie; relațiile dintre deținuți; tratamentul discriminatoriu, intimidare și hărțuire din partea administrației, dezacordul cu perchezițiile efectuate și alte acțiuni ale angajaților, neadaptarea spațiilor pentru femei, bolnavi și persoane cu necesități speciale, etc.*

Ombudsmanul reafirmă angajamentul Guvernului în asigurarea condițiilor demne în spațiile închise și îndeamnă executivul să decidă asupra unei evaluări globale a situației. Alocarea fragmentară și insuficientă a resurselor financiare în fiecare an, poate să nu fie cea mai optimă soluție. Respectiv, probabil este necesar de revizuit conceptul executării măsurilor privative de libertate, având în vedere austeritatea anuală a bugetului public.

¹⁶¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/04/Raport-CpPT_P16_22.02.2022-FINAL_FINAL_pe-site_expediat-autoritatilor.pdf

¹⁶² <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/07/Raport-privind-vizita-preventiv%C4%83-%C8%99i-de-monitorizare-efectuat%C4%83-la-Penitenciarul-nr.-17-Rezina-din-cadrul-Administra%C8%9Biei-Na%C8%9Bionale-a-Penitenciarelor-la-date-de-08-aprilie-2022.pdf>

¹⁶³ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/11/Raport-privind-vizita-de-monitorizare-la-Penitenciarul-nr.-3-Leova.pdf>

¹⁶⁴ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/01/12-9-72-2451-2452-ANP-raport-monitorizare-P-4-Cricova-din-14-15.09.22.pdf>

¹⁶⁵ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/01/Raport-privind-vizit-de-monitorizare-la-Penitenciarul-nr.-13-Chi%C5%9Fin%C4%83u-din-30-noiembrie-2022.pdf>

Aplicarea mecanismelor de liberare din detenție

Potrivit datelor ANP, în 2022, au fost eliberați din detenție: 1864 condamnați (în 2021-1729), ce constituie o creștere cu 7,81%; după executarea integrală a termenului de pedeapsă – 651 de persoane (în 2021-693), ce constituie o descreștere cu 6,06%, cu înlocuirea părții neexecutate a pedepsei cu o pedeapsă mai blândă – 228 de persoane (în 2021-252) ce constituie o descreștere cu 9,52%, eliberați condiționat de pedeapsă înainte de termen – 204 persoane (în 2021-269), ce constituie o descreștere cu 24,16%, eliberați pe amnistie – 224 de persoane (în 2021-10), creștere datorată implementării Legii nr. 243/2021, grațiați - 4 persoane (în 2021-3), pe motiv de boală – 7 persoane (în 2021-8); alte motive – 49 de persoane (în 2021-48), pe mecanismul compensator – 493 de persoane (în 2021-435), ce constituie o creștere cu 13,33% și 1183 preveniți (în 2021 - 1013).

Conform datelor ANP erau pasibili de amnistiere cca 3239 deținuți. De facto, au fost amnistiate doar 234 persoane. Potrivit administrației instituțiilor penitenciarelor cât și a deținuților, demersurile spre aplicarea amnistiei sunt examinate în ordine alfabetică, și nu conform altor criterii eligibil proporționale. Obligația pozitivă a comisiilor speciale este totuși bazată pe examinarea transparentă și cu prezența deținutului, deși în cadrul vizitelor de documentare, deținuții s-au plâns de capacitatea defectuoasă de pricepere audierilor reciproce în regim online de către instanța judecătorească. Statul oferă posibilitate egală tuturor deținuților de a beneficia de amnistie, și stimulează astfel depopularea penitenciarelor, totuși conform Ordinului Nr.44 din 18.02.2022 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de activitate a comisiilor speciale privind aplicarea amnistiei în privința persoanelor condamnate, nu este prevăzut modul de succesiune a demersurilor aplicate spre examinare, unii condamnați fiind în așteptare nejustificată de trei-șase luni pentru expunerea deciziei comisiei speciale. În 2022, unele curențe a amnistierii au fost remediate, însă, la general procesul rămâne anevoios. Deținuții au supranumit această formă de liberare „amnistia veșnică”.

Cât privește „mecanismul compensatoriu” se pare că acest instrument devine tot mai ineficient scopului urmărit și urmează a fi revizuit. Rata mică de soluții pozitive, sau rata mare de respingere a acțiunilor arată la rezerve din partea autorităților publice și instanțelor de judecată față de situația proastă din detenție. Mai mult, nici o formă de liberare nu se aplică asupra condamnaților pe viață.

Potrivit Promo-LEX, Guvernul nu are un document de politici publice ce ar oferi o viziune clară a Statului cu privire la depopularea sistemului penitenciar. Instrumentele de liberare actuale nu sunt valorificate pe deplin¹⁶⁶.

RECOMANDAREA: Parlamentul și Guvernul să înlăture lacunele în aplicabilitatea remediei compensatoriu și a Legii privind amnistia 2021, precum și rezervele față de anumite categorii de deținuți (de ex: deținuți pe viață).

Uzul de forță și mijloace asupra deținuților

Instituțiile penitenciare au recurs la aplicarea forței fizice pentru nesupunere în 279 (în 2021 - 475) cazuri de aplicare a forței fizice, indicator în descreștere cu 196 cazuri și 253 (în 2021 - 389) cazuri de aplicare a mijloacelor speciale, indicator în descreștere cu 136 cazuri. Toate aceste situații au fost documentate corespunzător, cu întocmirea actelor necesare de constatare a faptelor. Aici nu se includ cazurile de abuz verbal, care sunt zilnice. Arma de foc nu a fost aplicată.

¹⁶⁶ <https://promolex.md/wp-content/uploads/2022/07/Not%C4%83-analitic%C4%83-Implementarea-politicilor-de-depopulare-a-penitenciarelor-din-Republica-Moldova-%C3%AEEn-contextul-pandemiei-de-COVID-19-2.pdf>

Aplicarea „gazului lacrimogen” în calitate de mijloc special a fost utilizat în **29 cazuri** (P3, P4, P15, P17, P12, P1) pentru *nesupunere cerințelor, comportament agresiv, restabilirea ordinii și securității penitenciare, opunerea de rezistență, deteriorarea bunurilor, ignorarea cerințelor angajaților, provocarea la nesupunere și dezordine în masă*¹⁶⁷.

RECOMANDAREA (repetată): Ministerul Justiției să elaboreze Instrucțiuni clare privind utilizarea forței fizice și a mijloacelor speciale în spațiile închise.

Autovătămări critice din partea deținuților

În 2022 au fost înregistrate **729** cazuri de autovătămare a integrității corporale, indicator în descreștere cu 110 cazuri, comparativ cu 2021. Din numărul respectiv, **202 cazuri** de automutilare au fost destul de critice față de viața și integritatea corporală a deținuților.

Printre motivele recurgerii la autovătămarea gravă a integrității corporale se specifică dezacordul cu soluțiile adoptate de instanțele de judecată, cu acțiunile administrației penitenciare, condițiile de detenție și nivelul de asistență medicală sau tratamentul oferit, inclusiv au refuzat să declare cauza. În acest sens, deținuții și-au *suturat cavitatea bucală sau ochii*; au *înghițit corpuri străine*; au *ingerat substanțe*; și-au *amputat membrele inferioare și posterioare*; și-au cauzat *plăgi diferite* în regiuni ale corpului periculoase pentru viață. Unii deținuți au recurs la asemenea acțiuni multiplu sau periodic. Informațiile remise OAP arată că deținuților le-a fost acordată asistența medicală necesară la moment.

Cazurile raportate în sintezele operative, arată că deținuții continuă să recurgă destul de des la acte de autovătămare pentru a reuși o comunicare cu administrația închisorii, fie a contesta anumite inacțiuni sau acțiuni ale acesteia sau a protesta împotriva soluției emise de instanțele de judecată. Se creează impresia că există probleme grave de comunicare dintre administrație și deținuți. Or, angajații refuză/ ignoră problema expusă de deținuți, or ultimii exagerează de uzul de drepturi. În consecință, angajații nevizați în reclamațiile deținuților recurg la aplicarea mijloacelor speciale sau fizice pentru „calmarea” deținuților. Drept rezultat problema deținutului nu este soluționată ci tergiversată, până la următorul act de autovătămare. Pe de altă parte, necesită implicarea proactivă a personalului specializat în situațiile descrise (educători, psihologi, medici, etc). În același timp, instanțele de judecată nu adoptă nici o măsură față de decizia deținutului de anunțare a formei de protest.

RECOMANDAREA (repetată): Ministerul Justiției să depună eforturi de prevenire, consiliere, reeducare, resocializare, etc pentru a descuraja actele de autoagresiune și nicidecum a „repedepsi” persoana pentru suplimentarea termenului de detenție, fie afectarea acestuia înainte de „liberarea condiționată” sau altă formă de liberare.

RECOMANDAREA: Ministerul Justiției să elaboreze și să aplice o strategie complexă de îngrijire a sănătății mintale în sistemul penitenciar.

RECOMANDAREA: Ministerul Justiției să dezvolte un complex de instruire a personalului penitenciar în vederea consolidării capacității acestora pentru evaluarea riscului de dezvoltare al unui comportament de autovătămare a deținuților.

Organizarea muncii deținuților

În cadrul instituțiilor penitenciare se dețin aproximativ peste 5200 de condamnați apti de muncă. Prin urmare, având în vedere datele evidenței contabile la munci remunerate au fost plasați **1116** (în 2021 - 895) deținuți. La moment în instituțiile penitenciare sunt încadrați

¹⁶⁷ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/01/Raport_periodic_sigurantaANP2021.pdf

la munci remunerate **448** deținuți (în 2021 - 220 deținuți), iar la deservire gospodărescă **668** deținuți sau doar 13% din numărul total de condamnați muncesc.

Doar în 6 instituții penitenciare (din 17 instituții) deținuții sunt implicați în munci remunerate, unde rata femeilor deținute prevalează rata bărbaților.

Potrivit ANP, nu toate instituțiile penitenciare dispun de posibilitatea amenajării locurilor de muncă, suficiente pentru antrenarea la muncă a tuturor deținuților. Iar, în afara penitenciarelor, ANP se confruntă cu lipsa de personal de pază și supraveghere. Tot aici, se adaugă lipsa intenției agenților economici de a contracta forța de muncă din rândul deținuților, precum și lipsa infrastructurii penitenciare.

Forța fizică asupra femeilor

OAP a primit informații despre 8 (în 2021 – 10) cazuri de aplicare a forței fizice și mijloacelor speciale față de femeile din penitenciarul nr.7 Rusca. În 6 cazuri forța a fost aplicată față de aceeași deținută. Iar, printre motivele pentru care angajații au recurs la măsura excepțională menționăm: *refuzul categoric de a intra în celulă; comportament agresiv, automutilare și tentativă de lovire a angajaților; comportament agresiv; atac la angajat; intenția de a se autovătăma; deteriorarea bunurilor materiale și amenințarea cu răfuială.*

Analizând informațiile remise de penitenciarul nr.7 Rusca constatăm cu regret că, cauzele recurgerii la uzul de forță față de femei, au fost generate mai degrabă de incompetența angajaților de a gestiona conflictele, nefiind necesară măsura excepțională.

RECOMANDAREA: Ministerul Justiției să dezvolte capacitățile angajaților sistemului penitenciar să aplice corect, legal, proporțional și doar în ultim caz, forța fizică și mijloacele speciale, în special față de femeile deținute.

SITUAȚIA PERSOANELOR REȚINUTE ȘI DEȚINUTE LA POLIȚIE

Constatări generale

Cât privește respectarea garanțiilor fundamentale la reținere de poliție, constatările OAP relevă îngrijorări concludente. Angajamentele de eradicare a fenomenului torturii prevede aplicarea tehnicilor non-ofensive la reținere, asigurarea șirului de garanții împotriva abuzurilor, atârnarea profesionistă față de activitatea polițienească, respectarea demnității umane ca atare, crearea unui mediu profesional pentru polițiști, echipamente calitative și de protecție, procese operaționale clare, instruire periodică și altele.

Potrivit datelor colectate de OAP, polițiștii deseori abuzează de prerogativele legale la reținerea persoanelor. Numărul cazurilor de vătămări a integrității corporale urmare a uzului de forță la reținere este în continuă creștere. Iar, cazul de tortură de la IP Soroca¹⁶⁸ exclamă eșecurile poliției de a eradica actele de rele tratamente. Dacă cazul respectiv nu era să fie mediatizat, rapoartele seci ale colaboratorilor de poliție cu privire la aplicarea forței nu erau să fie examinate corespunzător. **În consecință, AP este îngrijorat de situația aplicării actelor de tortură în unele cazuri individuale în 2022, chiar dacă acestea nu au un caracter sistemic.**

¹⁶⁸ <http://ombudsman.md/news/alegatii-de-tortura-la-inspectoratul-de-politie-soroca-raport-special/>

Există o confuzie referitor la înregistrarea, raportarea și informarea pe orizontală despre toate cazurile de abuz la reținere. În același timp, practica penală cunoaște puține cazuri când judecătorii de instrucție au emis încheieri interlocutorii pe faptele invocate de apărare sau bănuit privind tortura sau alte acte de rele tratamente admise la reținere. La fel, menționăm un decalaj extrem de mare, dintre numărul de sesizări remise organelor procuraturii și numărul de cauze penale pornite. Merită să reiterăm că, o investigație efectivă trebuie să întrunească cinci criterii, precum caracterul adecvat, minuțiozitatea, imparțialitatea și independența, promptitudinea și controlul public, ceea ce nu se realizează.

Decesul recent al unui tânăr deținut în izolatorul poliției din Chișinău¹⁶⁹ arată că poliția așa și nu a înșușit toate lecțiile urmare a cazului de deces în custodia statului a lui Andrei Brăguță în septembrie 2017¹⁷⁰, precum și cazul aplicării mijloacelor speciale și a forței asupra pacienților Spitalului de Psihiatrie Chișinău de către BPDS Fulger¹⁷¹.

Dinamica reținerilor și plasării în detenția provizorie

În perioada a 9 luni ale anului 2022, în IDP din cadrul subdiviziunilor teritoriale ale Poliției au fost reținute și plasate 3632 persoane. Din ele, 3558 persoane au fost reținute penal (3338 bărbați, 181 femei, 39 minori), iar 74 de persoane au fost reținute contravențional (73 bărbați și 1 femeie). Pe un termen de până la 72 ore au fost reținute 2745 persoane, iar pentru un termen ce depășește 72 ore au fost reținute 887 persoane. Totodată, au fost efectuate escortări/transportări în număr total de 12355 persoane, din ele, 2704 în penitenciare, 8137 în instanțe judecătorești, 109 întru executarea unor acțiunilor procesual penale la procuratură și 1405 organului de urmărire penală¹⁷².

RECOMANDARE (repetată): Ministerul Afacerilor Interne să dezvolte mecanismele interne din cadrul sistemului poliției astfel ca perioada de detenție provizorie stabilită de lege (72 ore) să fie respectată în toate cazurile, or aceasta reprezintă una dintre garanțiile fundamentale la reținere și detenție preventivă.

Alegații de abuz și maltratare din partea poliției

În perioada a 9 luni ale anului 2022, au fost înregistrate 348 cazuri de ultragiare a angajaților poliției (345 în timpul serviciului), în privința la 595 angajați, atestând descreștere cu 23,7% comparativ cu 2021.

Pentru faptele de ultragiare, injuria, distrugerea sau deteriorarea bunurilor, nesubordonare, împiedicarea activității legitime, amenințarea sau violența săvârșită asupra angajaților poliției, în privința cetățenilor culpabili au fost întocmite 438 procese-verbale contravenționale și inițiate 3 cauze penale. La compartimentul maltratarea angajaților poliției, se atestă creștere cu 21,9%, comparativ cu perioada analogică a anului 2021, fiind înregistrate 139 cazuri cu implicarea a 114 angajați, dintre care, 132 cazuri înregistrate în timpul orelor de serviciu.

În aceeași perioadă, în privința a 128 de angajați ai poliției au fost pornite 109 cauze penale (față de 116 cauze penale în perioada analogică a anului 2021). Din numărul total, 12 cauze penale au fost trimise în judecată, iar 5 cauze au fost clasate¹⁷³. Datele prezentate de

¹⁶⁹ <http://ombudsman.md/news/constatarile-avocatului-poporului-privind-decesul-dubios-in-izolatorul-politiei-din-chisinau/>

¹⁷⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2019/03/BRAGUTA_Raport_pdf_FINAL-1.pdf

¹⁷¹ <http://ombudsman.md/news/comisia-speciala-din-cadrul-oficiului-avocatului-poporului-a-efectuat-o-vizita-de-documentare-la-spitalul-clinic-de-psihiatrie-din-orasul-codru-privind-incidentul-produs-in-ziua-de-27-octombrie-2022/>

¹⁷² https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_9_luni_2022.pdf

¹⁷³ https://politia.md/sites/default/files/raport_activitate_9_luni_2022.pdf

poliție, nu arată numărul de cazuri de tortură sau alte acte de rele tratamente reale înregistrate la reținerea tuturor persoanelor. Din acest motiv este dificil de realizat o analiză exhaustivă.

OAP a primit informații¹⁷⁴ despre **245 cazuri de reținere** a persoanelor cu leziuni obținute înainte de reținere (*în creștere cu 14 cazuri, comparativ cu anul 2021*); **38 cazuri de leziuni provocate de angajații poliției** din DP Chișinău, IP Hîncești, IP Cahul, IP Bălți, IP Căușeni, IP Strășeni, IP Rîșcani, IP Edineț, IP Cantemir și IP Orhei asupra persoanelor reținute (*în creștere cu 15 cazuri, comparativ cu anul 2021*); **2 cazuri de autovătămare** în incinta izolatorului de detenție provizorie a IP Edineț și IDP al DP Chișinău (*în descreștere cu 3 cazuri, comparativ cu 2021*); **1 caz de autovătămare în automobilul de serviciu al IP Anenii Noi** (*în descreștere cu 2 cazuri, comparativ cu 2021*), precum și **3 cazuri de maltratare de angajații poliției IP Buiucani, IP Centru și IP Orhei** a persoanelor reținute¹⁷⁵.

RECOMANDARE: Ministerul Afacerilor Interne să dispună aplicarea instrucțiunilor legale pentru ca înregistrarea și raportarea oricăror cazuri de leziuni/violențe/ acte de rele tratamente la reținerea persoanei și detenția acesteia să fie în conformitate cu normele CPT și Ordinul comun al PG 77/2013¹⁷⁶.

RECOMANDAREA Ministerul Afacerilor Interne să dispună instituțiilor subordonate să implementeze corect și conform sugestiilor CPT privind conținutul examinărilor medicale, în special, în partea ce ține de alegerii de rele tratamente în detenție sau la reținere.

RECOMANDAREA: Ministerul Afacerilor Interne să amplifice eforturile în domeniul de prevenire și combatere a torturii în sistemul poliției, or la moment există o rezervă enormă în acest sens din partea IGP.

Extras din Raportul special „Alegatii de tortură la IP Soroca”: -

În noaptea de 31 ianuarie 2022, două persoane civile au fost maltratate grav de angajații poliției IP Soroca, fără vreun motiv anume, dar cu intenție și în scop de manifestare a superiorității și de a pedepsi victimele pentru că acestea și-au permis să solicite ajutorul poliției. Victimele s-au aflat în custodia poliției timp de peste 3 ore, perioadă în care nu au avut nici un statut procesual penal sau contravențional. Polițiștii identificați i-au maltratată cu cruzime la locul reținerii, în perioada transportării, în fața inspectoratului și în biroul instituției. Alți angajați ai poliției au co-participat la acțiunile abuzive, fiind complici la presupusele acte de tortură. La fel, Avocatul Poporului a constatat că legislația procesual-penală sau contravențională, și normele instituționale în vigoare, nu obligă expres organele poliției (sau orice instituție de reținere) să asigure garanții fundamentale împotriva abuzurilor față persoanele: „*stopate, transportate pentru audieri suplimentare; chemate la poliție cu/fără citație; care intră în inspectorat fără vreun statut procesual; aduse forțat de poliție sub pretextul documentării; ce este înlăturată de la conducerea autoturismului; care solicită ajutorul poliției în stradă; care cheamă poliția și după care se răzgândește să solicite ajutorul acesteia; ce prezintă în opinia polițistului un comportament suspect, etc*”. Prin urmare, admitem că persoanele ce intră în primul contact cu angajații poliției fără a avea vreo calitate procesuală, rămân extrem de vulnerabile față de actele de rele tratamente la care pot fi supuse¹⁷⁷.

Cazul relatat arată că IGP are restanțe mari la capitolul prevenirea și combaterea abuzurilor. Respectarea demnității umane la reținere trebuie să devină o prioritate.

Respectarea condițiilor materiale în detenția provizorie, siguranța reținuților

¹⁷⁴ Aceste date au fost colectate de către OAP, ca urmare a examinării sintezelor operative parvenite din sistemul penitenciar și se referă doar la persoanele plasate/deținute în cadrul IDP din cadrul IP, nu și asupra persoanelor în privința cărora a fost aplicată o măsură preventivă neprivativă de libertate.

¹⁷⁵ <http://ombudsman.md/news/siguranta-la-retinerea-persoanelor-de-politie-in-anul-2022/>

¹⁷⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=44302&lang=ro

¹⁷⁷ <http://ombudsman.md/news/alegatii-de-tortura-la-inspectoratul-de-politie-soroca-raport-special/>

Din cele 47 subdiviziuni teritoriale și specializate ale IGP, doar 14 inspectorate dispun de IDP renovate cu o capacitate de 102 celule pentru detenția preventivă a 247 persoane concomitent.

Unicul izolator de detenție preventivă de vechi ce funcționează este IDP al IP Călărași¹⁷⁸.

Printre îngrijorările privind situația deținuților în IDP (cu excepția condițiilor materiale) se referă la aspectele procedurale, precum: (a) nu toate persoanele reținute sunt examinate medical; (b) nu întotdeauna se realizează examinarea medicală la intrare/ieșire din izolator; (c) scoaterea deținuților pentru audieri în afara izolatorului; (d) neasigurarea confidențialității datelor medicale; (e) lipsa personalului medical pe timp de noapte; (f) managementul medicamentelor; (g) cabinetele medicale nu sunt amenajate corespunzător; (h) lipsa ajustărilor pentru detenția persoanelor cu dizabilități; (i) lipsa alimentației corespunzătoare pentru deținuții cu boli cronice; (j) corectitudinea întocmirii registrelor interne și a documentației medicale, etc¹⁷⁹.

Lipsa spațiilor pentru așteptare și lipsa camerelor de reținere temporară a reținuților rămâne o problemă comună pentru toate IP. În niciun IP care nu dispune de izolator nu există spațiu pentru deținerea temporară (cameră de reținere). Reținuții se pot afla pe durata deciderii cu privire la acordarea unui statut, fie prezentării avocatului sau Serviciului detenție și escortă, lângă spațiul unității de gardă, pe hol, scaune, în curtea IP, etc. Aceasta poate dura de la 10 min la 2 ore.

RECOMANDARE (repetată): Ministerul Afacerilor Interne să continue reformele inițiate privind îmbunătățirea situației materiale în izolatoarele de detenție provizorie; să decidă cu privire la amenajarea camerelor de reținere temporară în inspectoratele de poliție ce nu dispun de izolator; să asigure realizarea examinării medicale a reținuților cu privire la leziuni/ alte alegerii; să continue să înregistreze și raporteze orice caz de abuz la reținere/ în incinta Inspectoratelor de Poliție, precum și în perioada escortării deținuților, etc.

SITUAȚIA PERSOANELOR REȚINUTE LA FRONTIERĂ

În 2022, PTF au fost monitorizate intens pe dimensiunea observării situației străinilor sosiți din Ucraina. Pe dimensiunea prevenirii torturii, au fost realizate vizite de follow-up la 2 PTF și SPF din cadrul IGPF¹⁸⁰. Rata implementării recomandărilor anterioare a fost înaltă și de apreciat.

În perioada 26 octombrie – 07 decembrie 2022, reprezentanții OAP au realizat trei vizite preventive (ne-anunțate) de monitorizare la PTF AIC din cadrul IGPF. Scopul vizitelor a constat în verificarea situației privind respectarea drepturilor cetățenilor străini, persoane refugiate, solicitanți de azil și / sau persoane reținute pentru trecere ilegală a frontierei de stat, plasați în zona sterilă, precum și formularea de recomandări pentru îmbunătățirea situației în domeniu.

Principalele constatări urmare a procesului de monitorizare sunt următoarele: (a) în zona de

¹⁷⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/AP_raport_2021.pdf, pag.182

¹⁷⁹ <http://ombudsman.md/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/rapoarte/>

¹⁸⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/08/Raport_vizita_Criva-Mamaliga-2.pdf / http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/11/Raport_vizita_PTF_Ocnita_Otaci_SPF_Ocnita_28.10.2022_pe-site-1.pdf

intrare în aeroport, există un panou informativ cu pliante despre drepturile solicitanților de azil în 3 limbi, precum și adresele de contact ale organizațiilor abilitate, amplasat de reprezentanții organizației neguvernamentale AO „Centrul de Drept al Avocaților”, în parteneriat cu IGPF, OAP și BMA, din fondurile UNCHR; (b) din 2 odăi destinate solicitanților de azil, funcționează doar 1 odaie. Acomodările din odaia funcțională sunt satisfăcătoare; (c) mențiuni cu privire la data, ora, numărul, durata plasării persoanelor solicitante de azil nu se efectuează; (d) în perioada 01.01.2022 – 07.12.2022 au fost depuse 110 cereri de azil în aeroport; (e) informațiile de acces în teritoriul național sunt disponibile doar în limba de stat, chiar dacă pagina oficială a IGPF are mențiuni despre limba rusă și limba engleză. Lipsa informațiilor în limbile străine, în special de circulație internațională limitează străinii atât la dreptul la informare veridică cu privire la prevederile legislației și condițiile de intrare, etc., precum și induce în eroare străinii, care preferă să se documenteze din surse indirecte, decât oficiale; (f) în PTF AIC nu există informații cu privire la condițiile de intrare în R. Moldova. Străinii află deja despre refuzul de acces doar când ajung la ghișeul polițistului de frontieră, aceștia abuzează în deciziile individuale cu privire la admiterea în țară, chiar dacă străinii au toate actele în regulă; (g) în perioada 25 octombrie 2022 – 07 decembrie 2022 au primit refuz la intrare 681 persoane; (h) motivele neadmiterii în țară au fost „nu justifică scopul călătoriei”; (i) începând cu luna octombrie 2022 regula generală privind accesul străinilor în scopuri turistice pentru o perioadă de cca 90 zile nu se aplică, fie se aplică selectiv în baza hotărârii individuale și subiective ale angajaților PF; (j) dreptul de acces la justiție este irealizabil în situația străinilor neadmiși, deoarece, aceștia sunt reîntorși voluntar sau involuntar înainte de realizarea acestui drept de facto și de jure; (k) nu există un mecanism de plângeri împotriva abuzurilor poliției de frontieră; (l) străinilor plasați în zona sterilă li se ridică pașapoartele. Pe acest fundal există conflicte dintre angajați și străini; (m) acomodările din zona sterilă nu sunt potrivite pentru menținerea aflării persoanelor pe durate de 24 ore și mai mult. Lipsa acomodărilor necesare conduc la suferințe minime acestora; (n) nu este clar mecanismul de evaluare a principiului non-refoulement de polițiștii de frontieră în cazul returnării involuntare a străinilor în țara de origine sau de tranzit, etc.

SITUAȚIA PERSOANELOR INTERNATE ÎN SPITALELE DE PSIHIATRIE

În Moldova funcționează trei instituții psihiatrice: Spitalul Clinic de Psihiatrie Chișinău cu 740 paturi (*SCP Chișinău*); Spitalul de psihiatrie Orhei cu 145 paturi (*SP Orhei*) și Spitalul de psihiatrie Bălți cu 530 paturi (*SP Bălți*). Acestea oferă servicii de asistență medicală completă de specialitate, curativă și de recuperare a pacienților cu maladii mentale sau de comportament.

OAP a primit informații despre **56 decese** (în 2021 - 97); **80 de cazuri de suportare a leziunilor în instituție** (în anul 2021 – 66), **71 de incidente** hetero-agresive între pacienți (în anul 2021 – 59), în 136 de cazuri s-a uzat de aplicarea mijloacelor de imobilizare a pacientului (în anul 2021 – 159), în **313** dintre cazuri, pacientul a fost internat în instituție cu semne vizibile de accidentare sau de rănire. La fel au avut loc **4 cazuri de atac** asupra personalului profesionist (în anul 2021 – 13)¹⁸¹.

Observăm că încă există o rată înaltă de aplicare a mijloacelor de conținere asupra pacienților (136 cazuri). SCP Chișinău¹⁸² susține că recurge la aplicarea mijloacelor de

¹⁸¹ <http://ombudsman.md/news/siguranta-in-sistemul-psihiatric-si-rezidential-in-anul-2022/>

¹⁸² Unica instituție care raportează asemenea incidente.

imobilizare post epuizării metodelor alternative de soluționare a incidentelor, pe motivul: *ostilității manifestate la faza internării; irascibilității incapacității de gestionare a pacientului agitat; refuzului la administrarea tratamentului; tendinței de atac; tentativei de suicid prin înghițirea cioburilor de sticlă; conduitei imprevizibile, alerte; amenințării la adresa personalului medical; distrugerii de bunuri; hiperagresivității manifestate în relația cu personalul medical și alți pacienți; expunerii unor idei delirante*. La fel, SCP precizează că imobilizarea a avut loc „prin legare cu curele late din piele cu căptușeală moale, prevăzute cu sistem de fixare pentru pat și cu manșete ajustabile”. Procedura a fost aplicată în lipsa martorilor din rândul pacienților, într-un salon predestinat imobilizării. Exercițiul de imobilizare a fost coordonat de specialiști. În cursul imobilizării, persoana a fost supusă supravegherii, vătămări corporale post aplicării mijloacelor de imobilizare nu au survenit. Imobilizarea fizică se menține pentru o durată de 15 min – 60 min. Adicional, SCP a susținut că nu practică imobilizarea chimică, din primul semestru al anului 2022.

Agresiunile dintre pacienți (84 cazuri) și atacul asupra personalului instituției psihiatrice (4 cazuri) arată asupra defectuoșității gestionării pacientului agresiv; lipsa instituirii unei alianțe terapeutice dintre pacient și specialist medical, precum și neaplicarea unei strategii de supraveghere în dinamică a acestora.

Extras din Raportul special „Deces violent la Spitalul de Psihiatrie Bălți¹⁸³”:-

La 10 septembrie 2022 în salonul secției nr.6 de femei din cadrul Spitalului de psihiatrie Bălți, ar fi avut loc un act de omor prin sugrumare a unei paciente. Urmare a procesului de examinare ex-officio, Avocatul Poporului a constatat (a) omisiunea Statului de a asigura respectarea dreptului la viață al pacientei, (b) lipsa mecanismelor eficiente și /sau suficiente de supraveghere, (c) lipsa mecanismelor eficiente și/sau suficiente de gestionare a situațiilor de criză, (d) lipsa stabilirii și asigurării regimurilor de separație a pacienților cu boli transmisibile, (e) incapacitatea serviciilor Spitalului de psihiatrie de a progresa condiția beneficiarilor serviciului său, (f) anchetă internă incompletă, (g) omisiunea gestionării pacienților agresivi și (h) lipsa activităților de ocupare a pacienților.

În cursul vizitelor de monitorizare, membrii CpPT au constatat că infrastructura instituțiilor psihiatrice nu corespunde necesităților persoanelor care acuză dizabilități fizice. Mai mult, condițiile materiale precare de tratament alimentează fenomenul accidentelor vătămătoare; blocurile sanitare, în dese circumstanțe, sunt inundate de apă și devin spațiu propice pentru alunecări; lipsa ascensoarelor, teracota podelei, treptele erodate provoacă, alăturat, accidentarea persoanelor. Surplus, curțile de plimbare nu se înregistrează în limitele siguranței și a accesibilității de deplasare; lipsa posibilității de aerisire; sistem de încălzire uzat; absența accesului la lumină naturală și artificială, nerespectarea normelor sanitaro-igienice¹⁸⁴.

În același timp, remarcăm că pacienții nu sunt implicați în activități ocupaționale, iar, majoritatea timpului și-l petrec în dormitoare, în condiții de sobrietate și sub influența unor medicații puternic amortizatoare.

La 28 octombrie 2022, AP a inițiat o investigație pe faptul abuzurilor ce au avut loc la SCP față de pacienții aflați la tratament prin constrângere, urmare a unor acte de vandalizare sub formă de protest din partea pacienților și a intervenției BPDS Fulger pentru stoparea ilegalității¹⁸⁵.

Avocatul Poporului încurajează administrațiile instituțiilor psihiatrice să elaboreze strategii de gestionare a situațiilor de criză, să instruiască și să dezvolte practici bune în materia

¹⁸³ <http://ombudsman.md/news/raport-special-privind-constatarile-avocatului-poporului-privind-decesul-violent-la-spitalul-de-psihiatrie-balti/>

¹⁸⁴ <http://ombudsman.md/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/rapoarte/>

¹⁸⁵ <http://ombudsman.md/news/comisia-speciala-din-cadrul-oficiului-avocatului-poporului-a-efectuat-o-vizita-de-documentare-la-spitalul-clinic-de-psihiatrie-din-orasul-codru-privind-incidentul-produs-in-ziua-de-27-octombrie-2022/>

respectării drepturilor omului, să clasifice pacienții după boala de suferință și potențialul de atac, să orienteze individual tratamentele și să diminueze conduitele agitate prin antrenarea pacienților în activități ocupaționale, etc.

SITUAȚIA PERSOANELOR DIN CENTRELE DE PLASAMENT TEMPORAR A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

În Republica Moldova, în subordinea ANAS din cadrul MSMPS, activează următoarele instituții de plasament: CPTPD Chișinău (*capacitate de adăpostire – 210, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție - 139 persoane*); CPVPD Cocieri (*capacitate de adăpostire – 355, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție – 329 persoane*); CPTPD Bălți (*capacitate de adăpostire – 550, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție – 415 persoane*); CPTPD Bădiceni (*capacitate de adăpostire – 450, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție – 334 persoane*); CPTPD Brânzei (*capacitate de adăpostire -300, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție - 257 de persoane*); CPTPD Cocieri (*capacitate de adăpostire – 250, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție - 95 persoane*); CPTCD Orhei (*capacitate de adăpostire – 350, la începutul anului 2022 fiind plasate în instituție – 185 persoane*); CPTCD Hâncești (*capacitate de adăpostire – 315, la începutul anului 2022 fiind plasate 247 persoane*)¹⁸⁶.

OAP a primit informații despre **36 decese**, cauzate de: *insuficiență renală-acute; insuficiență cardiacă acută; intoxicație endogenă; insuficiență cardio-pulmonară; insuficiență poliorganică acută, comă hiperglicemică; bronho-pneumonie; accident rutier; asfixie mecanică/ asfixie cu bol alimentară, complicațiile infectării SARS-CoV-2*. Examinând materialele remise, precum și informațiile din registrele CPTPD atestăm că unii factori de provocare a decesului rezidenților ar putea fi: omisiunea tratării bolilor de ordin comun, în pofida sesizării necesităților și a suferințelor de către beneficiari; deținerea unui instrumentar precar medical care deservește pacientul doar în postură de prim-ajutor; neglijarea minimalizării suferințelor persoanelor care acuză boli grave; evitarea delegării răspunderii pentru starea de sănătate a persoanei spre spitalele raionale sau de profil; lipsa cantitativă și calitativă a unui personal medical calificat, apt de a răspunde grijilor beneficiarilor; lipsa unui control asupra bolilor transmisibile, a infecțiilor și-a complicațiilor intraspitalicești; doleanțele rezidenților se tratează neglijent și se examinează ca inconsistente, fapt care face posibilă întârzierea în administrarea unor măsuri care pot stagna evoluția unei boli sau pot stabili un diagnostic precoce pentru urmarea unui tratament cu efect; tratamentele prescrise, în dese cazuri, la faze ultimative ale evoluției bolii, sunt administrate neindividualizat și izolat de criteriile somatice ale persoanei sau de reacțiile adverse pe care le poate dezvolta, etc.

Anul curent au fost raportate **mai puține acte de agresiune între rezidenți** (doar 13 cazuri, comparativ cu 34 în 2021). O secvență importantă este că rezidenții conștientizează, planifică și realizează cu bună-știință intențiile de atac, inclusiv că nu vor fi sancționați. Unele atacuri sunt repetitive, inclusiv față de aceleași victime. Avocatul Poporului este convins că implicarea rezidenților în activități ocupaționale, educative, de divertisment i-ar putea sustrage de la intenția săvârșirii unor acțiuni anti-sociale.

Structura de personal în toate instituțiile de plasament nu se află în poziție de a satura complexitatea și volumul de muncă, fiind necesare ajustări fundamentale pentru a proporționaliza raportul profesionist-beneficiar. Cu atât mai mult, în Centrele de plasament

¹⁸⁶ www.anas.md;

temporar, persistă o rată înaltă de rezidenți care acuză grav de dizabilitate accentuat și sever fapt care invită la suprapunerea și intensificarea rigorilor de control și de asistență. Surplus, în unele instituții de plasament în schema de încadrare lipsesc unități de psiholog.

Reiterând poziția responsabililor din sistem, susținem că lipsa unui psiholog are un impact negativ asupra remodelării conduitelor beneficiarilor, temperării stărilor emotive ale acestora, evaluării, reevaluării și dezinstituționalizării persoanelor. Cerința fixării și întreținerii unui corpus profesional complet și efectiv este direct responsabilă de asigurarea climatului reabilitării; îngrijirii beneficiarilor cu profil problematic; asistării rezidenților cu dizabilități locomotorii; supravegherii în dinamică a conduitei beneficiarilor și intervenția în caz de deraiere comportamentală; organizarea activităților de ergoterapie, etc.

Cât privește situația materială din CPTPD constatată urmare a vizitelor de monitorizare, menționăm: suprapopulare; lipsa de acces la lumina zilei și la lumina artificială; absența sistemului de ventilație; menținerea deplasării anevoioase a persoanelor cu dizabilități; lipsa aranjamentelor personale de depozitare a lucrurilor personale; uzura aranjamentelor dormitoarelor; existența elementelor care ar putea alimenta fenomenul autovătămărilor; igrasie și incomoditatea blocurilor sanitare; mesele alimentare nu întrunesc cerințe calitative și sanitare de predare (nu satisfac cerințele de întreținere a stării de bine), per zi fiind alocați 58,50 MDL pentru luarea celor 3 mese principale și servirea unei gustări (iaurt, fructe) între mese; activitățile ocupaționale sunt delăsate, iar beneficiarii instituțiilor de plasament rămân a-și improviza proprii activități de antrenare, care, deseori, se asociază cu agresiuni, provocări și stări depresive; dispozitivele mobile pentru informare și divertisment nu sunt distribuite cu capacitate mare de acoperire, alimentând fenomenul discriminării dintre beneficiari; asigurarea accesului în internul și curtea instituțiilor de plasament a persoanelor cu dizabilități fizice rămâne o provocare nestinsă; lipsa unei strategii și a unui personal care s-ar ocupa de dezvoltarea autonomiei persoanei compromise plasarea pentru reabilitare, astfel, inacțiunea transformă centrul de plasament într-o instituție de izolare și de adăpostire pe termen nedeterminat a beneficiarului; diminuarea importanței voinței și-a sesizărilor beneficiarului serviciului împiedică anticiparea unor consecințe nefaste, pasibil de a fi preventive prin instituirea unei alianțe terapeutice și constructive dintre beneficiar și profesionist¹⁸⁷.

RECOMANDAREA: Ministerul Muncii și Protecției Sociale să adapteze instituțiile de plasament la necesitățile fizice și intelectuale ale rezidenților, inclusiv a căilor de acces.

RECOMANDAREA: Ministerul Muncii și Protecției Sociale să elaboreze și să pună în practică a unei strategii de remediere a conflictelor între rezidenți.

RECOMANDAREA: Ministerul Muncii și Protecției Sociale să majoreze numărul angajaților, inclusiv prin angajarea sau contractarea serviciilor alternative de ocupare, educare și socializare a rezidenților, precum și de acordare a suportului medical, terapeutic, ergoterapeutic, etc pentru rezidenți.

¹⁸⁷ <http://ombudsman.md/consiliul-pentru-prevenirea-torturii/rapoarte/>
<http://ombudsman.md/rapoarte/prevenirea-torturii/>

SITUAȚIA PERSOANELOR RETURNATE FORȚAT

În premieră, OAP a participat la monitorizarea a 3 operațiuni de returnare forțată a străinilor de pe teritoriul țării (1 la bordul aeronavei și 2 operațiuni terestre). Exercițiul respectiv a avut drept scop observarea propriu-zisă a procesului de reîntoarcere silită a străinilor de către BMA, precum și formularea de recomandări, după caz.

Concluziile preliminare ale misiunilor de monitorizare sunt următoarele: (a) misiunile de returnare au fost realizate cu succes și fără incidente; (b) ofițerii BMA au manifestat diligență, profesionalism și dedicație în raport cu persoanele returnate; (c) persoanele returnate nu au fost supuse la vreo formă de abuz sau comportament nedemn; (d) atât persoanele returnate, cât și pasagerii s-au simțit în siguranță și nici nu au conștientizat că are loc o misiune de returnare, grație profesionalismului escortei; (e) monitorul OAP a avut acces liber la toate procesele, actele și nu a fost influențat pe durata procesului de monitorizare¹⁸⁸.

RECOMANDAREA: Ministerul Afacerilor Interne să majoreze bugetul pentru acțiunile de returnare forțată.

RECOMANDAREA: Ministerul Afacerilor Interne să achiziționeze echipamente specializate de siguranță și protecție non-ofensive folosite în acțiunile de returnări forțate;

RECOMANDAREA: Inspectoratul General pentru Migrație să instruiască personalul privind tehnici de comunicare și aplicare a uzului de forță în procesul de acțiuni de returnări forțate.

A. SITUAȚIA PERSOANELOR DIN UNITĂȚILE MILITARE

La 10 – 11 noiembrie 2021, în spațiul mediatic au fost plasate un șir de informații cu privire la situațiile de abuz și hărțuire pe motive de orientare sexuală asupra cet. Marin Pavlescu (*numele este public*), militar în termen din cadrul Brigăzii nr.2 Infanterie Motorizată „Ștefan cel Mare” pe perioada de îndeplinire a serviciului militar obligatoriu¹⁸⁹.

La 21 aprilie 2022, Avocatul Poporului a finalizat investigația într-un Raport special¹⁹⁰, concluziile cărora sunt importante pentru întreg sistemul militar, după cum urmează: (a) procesul de recrutare nu se încadrează în exigențele Regulamentului de încorporare; (b) examinarea dosarelor personale și analiza potențialului de încorporare este deseori desuetă; (c) are loc recrutarea pe bandă rulantă, fapt care face posibilă înserarea în serviciul militar a unor tineri nepregătiți fizic și mental a face față dificilei sarcini de onorare a serviciului; (d) unitățile militare discriminează tinerii cu potențial scăzut de adaptabilitate în serviciul militar, supunându-i diverselor forme de tratament degradant; (e) abordarea bazată pe drepturile

¹⁸⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/02/RAPORT_monitorizare_Returnare.pdf

¹⁸⁹ <https://newsmaker.md/ro/video-un-tanar-din-moldova-a-anuntat-public-ca-este-gay-si-ca-refuza-sa-se-intoarca-in-unitatea-militara/>

¹⁹⁰ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/04/Raport_Special_cazul_pavlescu_FINAL-3.pdf

omului, absentează în în gestionarea și educarea militarilor în termeni; (f) conducerea unităților militare susține, prin nesancționare efectivă, conduitele discriminatorii; (g) personalul civil al unităților militare antrenat în consilierea militarilor nu-și respectă obligațiunile ce țin de confidențialitatea discuțiilor purtate cu beneficiarul serviciului; (h) lipsa necesității și a justificării de a interveni în viața militară; (i) omisiunea cultivării spiritului non-discriminatoriu în unitățile militare; (j) lipsa alternativei la încorporare (k) mecanisme ineficiente de protecție a militarilor în termen, etc.

În același timp, în vizitele de monitorizare realizate de DpT¹⁹¹, echipa de vizită a constatat că în UM: (a) spațiile de odihnă ale militarilor nu sunt acomodate cerințelor de recreere; (b) sobrietatea acestora, dotarea precară, menținerea unor paturi neacomodate ortopedic pot deveni, inclusiv, o problemă de sănătate; (c) secțiile medicale ale unităților medicale adună dispozitive medicale arhaice, inapte de a face față cerințelor de sănătate, de a investiga și de a supune tratamentului persoana; (d) lipsa unui personal calificat compromise menținerea unor indicatori controlabili ai stării de sănătate; (e) încadrarea în câmpul muncii doar a unui singur asistent medical, incapabil în deservirea unui număr lărgit de militari; (f) asigurarea cu echipamente și uniformă a militarilor se face în strategie de tip econom; (g) dreptul la alimentație a militarilor nu corespunde necesităților unui organism implicat în frecvente și consumatoare de energie exerciții; (h) sănătatea mintală a militarilor în termen nu este deplin izolată de centrul de atenție, fapt care alimentează fenomenul actelor suicidale, a altercațiilor și a stărilor anxioase în mediul militar; iar (i) mediul militar rămâne ostil și ofensiv în referința persoanelor de orientare netradițională care tind a-și onora serviciul militar.

RECOMANDAREA: Ministerul Apărării să asigure tratament demn și nediscriminatoriu, siguranță și securitate persoanelor înrolate.

RECOMANDAREA: Ministerul Apărării să asigure ca orice leziune, traumă sau alt incident grav cauzat în timpul executării serviciului militar pe timp de pace pe motive de răzbunare, abuz, violență sau alte forme violente și de pedeapsă trebuie înregistrat, investigat prompt și eficient, iar agresorii atrași la răspundere.

RECOMANDAREA: Ministerul Apărării să asigure că mecanismele de protecție a militarilor ce denunță faptele de abuz să fie eficiente, sigure și funcționale. În aceeași ordine de idei, militarii prin contract trebuie să aibă suficiente pârghii de control și supraveghere.

¹⁹¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/Raport_unitatea-militara_FINAL_pe-site-1.pdf/
http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/10/Raport_unitatea-militara_Brigada1_B%C4%83l%C8%9Bi.pdf

CAPITOLUL IV

BENEFICIARII DE PROTECȚIE INTERNAȚIONALĂ

4.1. Respectarea drepturilor persoanelor care beneficiază de protecție internațională (persoane refugiate)

Criza umanitară declanșată la începutul anului 2022, a luat prin surprindere nu doar autoritățile naționale ale Republicii Moldova dar a surprins și comunitatea internațională. Astfel în contextul îndeplinirii atribuțiilor sale mandatare de asigurare a respectării drepturilor omului și în calitate de Instituție Națională a Drepturilor Omului, Ombudsmanul a intervenit prompt în monitorizarea segmentului respectiv. În acest context, încă de la început agresiunii militare a Rusiei în Ucraina Avocatul Poporului a format un Consiliul Consultativ¹⁹², care înglobează mai multe organizații din sectorul asociativ pentru a asigura o protecție mai amplă persoanelor care se află în situație de criză și sunt nevoite să caute un adăpost de pe urma teatrului de război. Ombudsmanul dimpreună cu Consiliul creat au monitorizat îndeaproape acțiunile statului la acest capitol dar și au intervenit cu Recomandări în vederea redresării lacunelor admise.

Conflictul armat declanșat de Rusia în Ucraina, a pus autoritățile naționale în situația de a acționa urgent în vederea asigurării unui management rapid pe segmentul de intrare-ieșire. Totodată, eforturile Statului au trebuit să fie orientate spre asigurarea drepturilor persoanelor străine care caută un refugiu din Ucraina pe teritoriul țării noastre, acțiunile în totalitatea lor, urmând să răspundă standardelor internaționale și regionale cu privire la situațiile de criză sau alt pericol public, priorităților și indicatorilor acestora.¹⁹³ Involuntar, Republica Moldova a devenit gazdă și/sau teritoriu de tranzit pentru persoanele care au părăsit zonele de conflict armat, ceea ce a făcut apariția unui aflux masiv și spontan de persoane străine. Acest fapt a determinat o presiune asupra capacității *Direcției azil a Inspectoratului General Pentru Migrație de soluționare a cererilor individuale privind recunoașterea statutului de refugiat sau acordarea protecției umanitare, în condițiile și în termenele prevăzute de Lege*,¹⁹⁴ făcând necesară aplicarea unor măsuri și mecanisme din partea instituțiilor de profil, cu referire la persoanele care au fugit de pe urma conflictului armat aflat în desfășurare.

Potrivit datelor Inspectoratului General Pentru Migrație, în perioada 24.02.2022 – 16.12.2022 au fost preluate **11.532 cereri de azil**.¹⁹⁵ Reiterată în numărare rânduri, necesitatea acordării protecției temporare, Guvernul Republicii Moldova a considerat la începutul lunii octombrie 2022 de a purcede la implementarea acesteia, elaborând un proiect de hotărâre cu privire la acordarea protecției temporare, fără a fi aprobată. La acea perioadă, se constată o **tergiversare** în acordarea acestei forme de protecție.¹⁹⁶ Și doar la data de 18 ianuarie 2023, Guvernul Republicii Moldova a **aprobat** hotărârea prin care persoanelor refugiate li s-a oferit

¹⁹² <http://ombudsman.md/news/pe-langa-oficiul-avocatului-poporului-va-fi-creat-un-consiliu-consultativ-temporar-pentru-prevenirea-incalcarii-drepturilor-refugiatilor/>

¹⁹³ <https://emergency.unhcr.org/entry/81190/emergency-priorities-and-related-indicators> ;

¹⁹⁴ Art.3 din Legea nr.270/2008 privind azilul în Republica Moldova;

¹⁹⁵ <http://bma.gov.md/ro/content/%E2%80%9Eprimul-la-datorie%E2%80%9D-%E2%80%93-mai-prezint%C4%83-activitatea-%C3%AEncep%C3%A2nd-din-data-de-24-februarie-prin;>

¹⁹⁶ <https://particip.gov.md/ru/document/stages/proiectul-hotararii-de-guvern-privind-acordarea-protectiei-temporare-numar-unic-771mai2022/9701;>

dreptul de a beneficia de protecția temporară pe teritoriul țării. Aceasta fiind **în vigoare** din data de 1 martie 2023.

Așadar, societatea internațională și la nivelul UE, a decis aplicare ***mecanismului de protecție temporară***, fiind agreat drept unul din cele mai eficiente mecanisme în situația de criză creată¹⁹⁷. La nivel European, existența unui aflux masiv de persoane strămutate este constatată printr-o decizie a Consiliului European, adoptată cu majoritate calificată, la propunerea Comisiei Europene, care examinează, de asemenea, *fiecare cerere a unui stat membru*, pentru ca aceasta să-i trimită o propunere Consiliului.¹⁹⁸ În contextul lansării apelului umanitar de urgență pentru nevoile de protecție și asistență în Ucraina, Înalțul comisar ONU pentru refugiați a salutat sprijinul exprimat de multe state membre pentru activarea protecției temporare prevăzute în Directiva 2001/55/CE, pentru a permite refugierea imediată și temporară, precum și pentru facilitarea partajării responsabilității între statele europene pentru persoanele care fug din Ucraina. Pentru a răspunde acestei situații, ***ar trebui să se constate faptul, că există un aflux masiv de persoane strămutate***, în înțelesul Directivei 2001/55/CE *pentru a le oferi protecție temporară*.¹⁹⁹ Deși, în contextul relațiilor UE cu Republica Moldova, ultima *a activat mecanismul de protecție civilă a UE pentru a sprijini cetățenii ucraineni*,²⁰⁰ la nivel național nu există act legal ce ar fi constatat afluxul sporit de străini, pentru a permite acordarea protecției temporare.

Potrivit cadrului legal intern, *protecția temporară se acordă prin Hotărâre de Guvern, la propunerea Ministerului Afacerilor Interne, în baza unui raport prezentat de Inspectoratul General Pentru Migrație, privind necesitatea de acordare a protecției temporare, cu stabilirea măsurilor și a perioadei pentru care se acordă protecția temporară. Raportul este elaborat în baza analizei situației, efectuată de Direcția azil și integrare, luându-se în considerare cauzele eventualelor afluxuri de persoane*.²⁰¹ De evidențiat, că *protecția temporară se acordă pe o perioadă de 1 an, iar în cazul în care motivele de protecție temporară persistă, durata protecției temporare, poate fi prelungită cu perioade de 6 luni, pentru maximum 1 an, dar care să nu depășească 2 ani*.²⁰²

În contextul celor evidențiate Ombudsmanul remarcă faptul că, legislația națională încă nu a fost armonizată la prevederile stabilite de Directiva 2001/55/CE, fapt care face imposibilă aplicare ei în practică în cadrul sistemului național de drept. Din acest considerent Avocatul Poporului Recomandă,

RECOMANDAREA 4.1.1: *Parlamentul și Guvernul să armonizeze cadrulul legislativ național, prin transpunerea prevederilor Directivei 2001/55/CE.*

Totodată, mai evidențiem faptul că, în conjunctura raționamentelor legale expuse, constatarea prin act normativ a afluxului de persoane strămutate, este esențială, având în vedere efectele juridice și garanțiile ce rezultă din el, în contextul aplicabilității mecanismului de

¹⁹⁷ Pct 16 Decizia de punere în aplicare (UE) 2022/382 a Consiliului din 4 martie 2022 de constatare a existenței unui aflux masiv de persoane strămutate din Ucraina în înțelesul art.5 din Directiva 2001/55/CE și având drept efect introducerea unei protecții temporare;

¹⁹⁸ Art.5 din Directiva 2001/55/CE a Consiliului din 20 iulie 2001, privind standardele minime pentru acordarea protecției temporare, în cazul unui aflux masiv de persoane strămutate, și măsurile de promovare a unui echilibru între eforturile statelor membre pentru primirea acestor persoane și suportarea consecințelor acestei primiri;

¹⁹⁹ Pct. 8; 9, 10 a Deciziei de punere în aplicare (UE) 2022/382 a Consiliului din 4 martie 2022 de constatare a existenței unui aflux masiv de persoane strămutate din Ucraina în înțelesul art.5 din Directiva 2001/55/CE și având drept efect introducerea unei protecții temporare;

²⁰⁰ <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eastern-partnership/moldova/> ;

²⁰¹ Art.21 alin.(1) și (2) din Legea nr.270/2008 privind azilul în Republica Moldova;

²⁰² Art. 21 alin.(3) din Legea nr. 270/2008 privind azilul în Republica Moldova;

protecție temporară, cu toate componentele lui: asistența umanitară internațională și cooperare administrativă. Mai mult, protecția temporară necesită a avea un spectru mai larg de aplicabilitate, ori ea necesită a fi *oferită și altor categorii de persoane strămutate, apatrizilor sau resortisanților unor țări terțe, altele decât Ucraina, însă cu reședință legală în Ucraina, sau membrilor de familie ai acestora*.²⁰³

În fapt, prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.41 din 24.02.2022 a fost declarată stare de urgență pe o perioadă de 60 zile, în care Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova (*în continuare CSE*) i-a fost acordat dreptul de a emite dispoziții în vederea punerii în executare a unui șir de acțiuni.²⁰⁴ Dispoziția nr.1 și ulterioarele dispoziții emise de Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova din 24 februarie 2022, stabilește un șir de măsuri tehnice privind intrarea în țara noastră a *străinilor care vin direct din Ucraina*,²⁰⁵ însă au rămas a avea o abordare ambiguă față de statutul străinilor și a protecției de care aceștia sunt în drept să beneficieze odată ce au intrat pe teritoriul Republicii Moldova.

La etapa inițială declanșării războiului, prin Decizia nr.14 din 14 aprilie 2022 emisă de CSE, cetățenii ucraineni au fost obligați a depune *la Inspectoratul General Pentru Migrație, solicitarea acordării dreptului de ședere provizorie fără prezentarea certificatului de cazier judiciar*,²⁰⁶ ceea ce indică asupra aplicabilității condițiilor generale de acordare a șederii provizorii străinilor pe teritoriul țării.²⁰⁷

Considerând esențială acordarea protecției temporare în cazul unui aflux sporit de străini, Avocatul Poporului a sesizat autoritățile publice de resort, adresându-le recomandări în acest sens, totodată solicitându-le anularea condiționării abuzive prevăzute în Dispoziția CSE nr.14 din 14.04.22.²⁰⁸ Deși, obligativitatea de înregistrare a persoanelor refugiate a fost exclusă de către autorități, protecția temporară însă rămânea a fi neacordată.

În pofida constatărilor enunțate, Avocatul Poporului consideră a evidenția unele facilitări adresate persoanelor refugiate în perioada excepțională, cum este obținerea dreptului de ședere, prin neprezentarea cazierului judiciar, drept una pozitivă, raportată la starea excepțională. Ulterior, acestora, le-a fost oferit dreptul de a solicita Inspectoratului General Pentru Migrație, acordarea dreptului de ședere provizorie în scop de muncă, fără obligativitatea respectării condiției de achitare a unui salariu mediu lunar pe economie prognozat pentru anul de gestiune, precum și dreptul de ședere provizorie în scop de studii, fără prezentarea actului ce confirmă mijloacele de întreținere.²⁰⁹

În consecință, Ombudsmanul constată faptul că procedurile de acordare a formelor de protecție internațională în Republica Moldova nu sunt suficient ancorate la standardele internaționale și regionale din domeniu, motiv din care Avocatului Poporului Recomandă,

RECOMANDAREA 4.1.2: *Ministerul Afacerilor Interne să armonizeze procedurile interne cu privire la mecanismele interne de acordare a protecției internaționale la standardele ONU și UE existente.*

²⁰³ Pnct.13 și pnc.14 din Decizia de punere în aplicare (UE) 2022/382 a Consiliului din 4 martie 2022 de constatare a existenței unui aflux masiv de persoane strămutate din Ucraina în înțelesul art.5 din Directiva 2001/55/CE și având drept efect introducerea unei protecții temporare;

²⁰⁴ Art.2 alin.(1) din Hotărârea Parlamentului nr.41/2022;

²⁰⁵ Pct.1, pct.2, pct.2², pct.20, pct.25 (e) din Dispoziția CSE nr.1 din 24.02.2022;

²⁰⁶ Pct.7 din Dispoziția nr.14 din 14 aprilie 2022;

²⁰⁷ Art.32 din Legea nr.200/2010 privind regimul străinilor;

²⁰⁸ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/05/Raport-nr.1-persoane-str%C4%83ine-refugiate-18_05_22.pdf;

²⁰⁹ Pnct.13 din Dispoziția CSE nr.30 din 13 iulie 2022;

Un alt aspect la capitolul protecție internațională îl marchează mobilizarea parțială a rezerviștilor declarată de Federația Rusă începând cu 21 septembrie 2022, a generat un aflus sporit al **cetățenilor ruși** în țările UE, care la rândul lor au aplicat restricții de călătorie în scopuri turistice și de agrement. Unele țări au rămas deschise pentru anumite categorii de cetățeni ruși, jurnaliști, disidenți, reprezentanți ai societății civile, persoane care călătoresc în scopuri esențiale, membrii de familie ai cetățenilor UE etc..²¹⁰ Acest fenomen a afectat și o bună parte din cetățenii Republicii Moldova, care au fost nevoiți să solicite sprijinul autorităților diplomatice ale statului nostru. În acest context, Avocatul Poporului a intervenit cu un set de recomandări către Președinția Republicii Moldova, Guvern și Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, pentru a facilita întoarcerea cât mai rapidă a cetățenilor noștri pe teritoriul Republicii Moldova. De asemenea, Avocatul Poporului apreciază efortul depus de Ambasada Republicii Moldova în Federația Rusă în scopul facilitării întoarcerii cetățenilor moldoveni pe teritoriul RM.

Totodată, Ombudsmanul remarcă câteva cazuri, care au demonstrat încălcarea drepturilor omului pe parcursul procesului de admitere a străinilor care necesită o formă de protecție pe teritoriul RM. În acest context, mai multe persoane au specificat cazuri de **reticență și abuzuri** din partea poliției de frontieră drept răspuns la intenția de a solicita azil: *”După ce mie și prietenului meu, ne-a fost refuzat accesul pe teritoriul Republicii Moldova, deși am prezentat documente ce confirmă prezența rudelor, am fost duși în zona sterilă, unde timp îndelungat nu am avut acces la apă și hrană, iar la baie puteam merge doar însoțiți de un reprezentant al securității, care deseori nu era prezent. După ceva timp, de noi s-au apropiat reprezentanți ai UNHCR, care ne-au ajutat să completăm cererea de azil. După ce aceștia au plecat, de noi s-a apropiat un lucrător (fără să se prezinte) care ne-a amenințat că ”vouă nu vă vor da statut de refugiat, doar vă vor reține aici câteva zile și vă vor deporta. Nu mai creați impedimente. Eu vă propun să plecați mâine în Turcia, să cumpărați bilet și să plecați.”*

„După ce mi-a fost refuzat accesul pe teritoriul țării, am solicitat reprezentanților poliției de frontieră să discut cu șeful, la care mi s-a răspuns, că ”el aici la voi nu va veni”. Apoi am întrebat reprezentantul poliției de frontieră, care mă păzea, dacă e posibil să solicităm azil, la care mi s-a răspuns, că ”acum deja e târziu. Trebuia de spus la început, când se efectua controlul pașapoartelor”²¹¹.”

RECOMANDAREA 4.1.3: Ministerul Afacerilor Interne să asigure respectarea în rândul funcționarilor angajați a standardelor internaționale de protecție a persoanelor care necesită protecție internațională;

RECOMANDAREA 4.1.4: Ministerul Afacerilor Interne să elaboreze ghiduri metodice de lucru pentru angajați în domeniul respectiv;

RECOMANDAREA 4.1.5: Ministerul Afacerilor Interne să asigure instruirea progresivă a angajaților care activează la punctele de trecere a frontierei, pe segmentul protecției drepturilor persoanelor beneficiare a protecției internaționale.

Începând cu 24 februarie 2022, **traversarea frontierei de stat pe sensul de intrare în RM de pe teritoriul UA**, a fost monitorizată de Oficiul Avocatului Poporului. În acest context, se evidențiază că traversarea frontierei de stat, a fost autorizată, la prezentarea unuia din actele

²¹⁰ <https://www.zf.ro/business-international/elvetia-ia-atitudine-si-suspenda-facilitatile-acordate-cetatenilor-21167626>;
<https://romania.europalibera.org/a/rusi-intrati-in-ue-fuga-mobilizare-razboi/32055693.html>

²¹¹ <http://ombudsman.md/rapoarte/tematice/>

de identitate valabile: pentru minori – certificatul de naștere, actul de identitate național (buletin/card de identitate), pașaport, iar pentru maturi – actul de identitate național (buletin/card de identitate) sau pașaport²¹². Ulterior, condiția de valabilitate a actelor de identitate la trecerea frontierei de stat a fost anulată, intrarea pentru minori fiind permisă și în baza certificatului medical ce atestă nașterea copilului.²¹³ Evolutiv, condițiile de intrare, au fost completate cu dreptul de traversare a frontierei, în baza altor tipuri de documente, inclusiv copiile acestora, care permit identificarea persoanei.²¹⁴ Potrivit datelor UNHCR Moldova, începând cu 24 februarie 2022 traversarea frontierei de stat din Ucraina către Republica Moldova a fost realizată de către 721,469 persoane, iar spre Ucraina – 358,398 de persoane refugiate.²¹⁵

Urmare a monitorizării procesului de traversare a frontierei de stat au fost constatate cazuri de refuz al intrării în Republica Moldova pentru persoanele refugiate care nu au perfectat pașaportul sau titlul de călătorie, la traversarea prin punctele de trecere a frontierei cu România, dar și prin Aeroportul Internațional Chișinău, aceștia căzând sub incidența legislației privind regimul juridic al străinilor. Este oportun de reiterat, că *orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv propria sa țară.*^[1] Libertatea circulației este o condiție indispensabilă pentru dezvoltarea liberă a persoanei. Restricțiile în exercitarea drepturilor sunt legitime doar dacă răspund condiției de necesitate, *pentru a ocroti securitatea națională, ordinea publică, sănătatea și moralitatea publică* și de compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în Pactul Internațional privind Drepturile Civile, Economice și Politice.^[2] De altfel, restricția necesită a fi justificată și să urmărească un scop bine determinat, or, **cerința obligatorie** de a avea perfectat pașaportul sau titlul de călătorie într-o situație excepțională, cum este conflictul armat, **în pofida existenței** unui alt act de identitate **valabil**, nu poate constitui cerință proporțională scopurilor enunțate. *Atunci când exercitarea unui drept de către un refugiat ar necesita concursul autorităților unei țări străine la care el nu poate recurge, Statul pe teritoriul căruia se află refugiatul, se va îngriji să elibereze, documente de identitate fiecărui refugiat care se găsește pe teritoriul lui și care nu posedă un document de călătorie valabil.*^[3] Această obligație este și mai valabilă în contextul în care, autoritățile naționale, nu au oferit persoanelor refugiate documente de călătorie, la ieșirea din țară. Contextual, restricția nu trebuie să aducă atingere demnității umane sau să fie **asociată** cu un tratament inechitabil. Prin analogie, restricția de a facilita doar pe o perioadă determinată traversarea frontierei este disproporționată, având la bază aceeași asociere expusă supra și venind în contradicție cu scopul legal pentru care aceasta se face necesară.

Totodată, prin derogare de la Legea nr.200/2010 privind regimul străinilor în Republica Moldova, transportatorii care au adus în Republica Moldova, străini care nu îndeplinesc condițiile de intrare pe teritoriul Republicii Moldova, în termen ce nu depășește 24 de ore de la momentul emiterii Deciziei de refuz al intrării în Republica Moldova au obligația de a asigura transportarea acestora, la locul de îmbarcare sau într-un alt loc pe care străinii îl acceptă și unde sunt acceptați. Transportatorul este obligat să suporte cheltuielile privind întreținerea, precum și toate cheltuielile aferente returnării străinilor.²¹⁶

Prin Dispoziția CSE nr.55 din 22.12.22 a fost facilitată revenirea în Ucraina a **cetățenilor ucraineni refugiați**, prin autorizarea, **până la 1 februarie 2023**, a trecerii frontierei de stat pe sensul de intrare în Republica Moldova prin punctele de trecere la frontiera moldo-română și punctul de trecere Chișinău, aerian, cu actele de identitate menționate la pct.1 din

²¹² Dispoziția CSE nr.1 din 24.02.2022

²¹³ Dispoziția CSE nr.3 din 27.02.2022;

²¹⁴ Dispoziția CSE nr.3 din 27.02.2022;

²¹⁵ <https://data.unhcr.org/en/country/MDA>;

²¹⁶ Dispoziția CSE nr.54 din 16 decembrie 2022;

Dispoziția CSE nr.1 din 24 februarie 2022. Totodată, acestora le-a fost autorizată ieșirea din Republica Moldova spre Ucraina, în temeiul documentelor în baza cărora au intrat.

În contextul prevederilor enunțate, se constată **o asociere a statutului** persoanelor refugiate din Ucraina cu statutul străinilor, ceea ce determină un tratament inechitabil, având în vedere riscurile la care primii sunt supuși și condițiile pentru care aceștia au părăsit țara de origine.

RECOMANDAREA 4.1.6: *Guvernul să revizuiască mecanismul de traversare a frontierei de stat pentru persoanele care fug de pe urma războiului prin asigurarea unui regim facilitare de intrare sau tranzitare a teritoriului Republicii Moldova*²¹⁷.

În contextul procesului de monitorizare a respectării drepturilor persoanelor care beneficiază de protecție internațională Avocatul Poporului a atras atenția asupra **condițiilor și facilităților de plasament a persoanelor străine venite din Ucraina**. Rezultatele monitorizărilor indică asupra lipsei unor reglementări la nivel național cu privire la cazarea persoanelor străine aflate în protecție temporară pe teritoriul Republicii Moldova, care să stabilească standarde minime și proceduri de cazare, pentru care s-a făcut necesară înaintarea unei recomandări în acest sens din partea Ombudsmanului.²¹⁸

Totuși, la data de 26 martie 2022, prin ordinul MMPS nr.21/2022 a fost aprobat *Regulamentul de organizare și funcționare a Centrului de plasament temporar pentru refugiați și norme de personal și cheltuieli*, centrului de plasament, acordându-se statut de structură socială specializată, aflată în gestiunea STAS, destinat pentru plasarea temporară a refugiaților din Ucraina. Regulamentul stabilește standarde minime, precum și reglementează funcționarea, ordinea interioară etc. În perioada inițială a situației excepționale cu referire la conflictul armat din Ucraina, erau active 93 de centre de plasament pentru refugiați, cu o capacitate totală de 7338 de locuri, în care sunt plasate 4436 de persoane, cu capacitatea de ocupare de 60,45%²¹⁹. Ulterior, numărul centrelor de plasament temporar s-a redus la 68, devenind unul fluctuant pe parcurs, ori crearea acestora fiind în strânsă legătură cu fluxul variabil al persoanelor refugiate pe teritoriul țării.²²⁰ La data de 12 decembrie 2022²²¹ pe teritoriul Republicii Moldova, activau 66 de Centre de plasament temporar pentru persoanele refugiate (CPTPR), aprobate de către ANAS. Capacitatea raportată a CPTPR era de 3684 de locuri de cazare, fiind ocupate 2415, ceea ce constituie aproximativ 3 % din numărul total de persoane refugiate ce se aflau la moment pe teritoriul țării noastre.

De asemenea, se evidențiază faptul că numărul respectiv este cu aproximație din motiv că până în prezent activează centre care nu sunt înregistrate or cetățenii ucraineni se cazează direct la familiile din Republica Moldova. La fel, nu cunoaștem careva detalii cel puțin cantitative cu privire la numărul cetățenilor ucraineni refugiați pe teritoriul din stânga Nistrului.

Totodată, în perioada Martie - Decembrie 2022, de către membrii Consiliului Consultativ și OAP au fost monitorizate în jur de 75 de centre de plasament temporar, scopul

²¹⁷<http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2023/01/Raportul-nr-3-privind-monitorizarea-respectarii-drepturilor-persoanelor-refugiate-in-contextul-conflictului-armat-din-Ucraina-pentru-perioada-august-decembrie-2022-2.pdf>;

²¹⁸ Pag.11 din Raportul nr.1 OAP, pnct.16;

²¹⁹ Dispoziția CSE nr.15 din 20.04.2022;

²²⁰ <https://www.anas.md/wp-content/uploads/2022/07/Capacitatea-de-munca-1.pdf>;

²²¹ https://www.anas.md/wp-content/uploads/2022/12/REACH_MDA_Factsheet_RAC-Weekly-Needs-Monitoring_2022-12-12_RO.pdf;

fiind identificarea nivelului de implementare a standardelor minime²²², stabilite în Regulamentul privind organizarea și funcționarea centrului de plasament temporar pentru refugiați. În rezultat s-a constatat asigurarea parțială a standardelor minime de cazare pentru persoanele refugiate în centrele de plasament temporar²²³.

O primă constatare s-a referit la faptul, că standardele minime nu includ necesitățile persoanelor cu nevoi speciale și a mamelor cu copii în vîrstă de la 0 la 3 ani, deși *pe durata cazării beneficiarii pot să solicite asistență specializată în cazul persoanelor cu nevoi speciale*²²⁴.

Contrar cerinței Regulamentului privind delimitarea într-un perimetru definit a spațiului CPTR, s-a constatat, că nu în toate cazurile edificiile acestora sunt separate, nefiind destinate exclusiv pentru deservirea persoanelor refugiate și făcând parte din instituții spitalicești, blocuri studențești, centre destinate persoanelor cu dizabilități sau reabilitării supraviețuitoarelor violenței domestice. Segmentarea edificiilor în aceste cazuri fiind una mai mult formală. Deși, de la începerea conflictului a trecut mai mult de un an, reevaluarea locațiilor destinate centrelor de plasament, în vederea stabilirii corespunderii acestora cu standardele minime aprobate de către MMPS, până la moment nu a fost realizată.

Dotarea centrelor la fel s-a constatat a fi asigurată parțial, în unele centre s-a constatat insuficiență de mobilier, lipsa asigurării intimității beneficiarilor, distribuirea neraționalizată a bunurilor, unele centre avînd deficiențe. Per general, toate centrele erau asigurate cu iluminare naturală, energie electrică, încălzire, canalizare, apeduct, însă o problemă identificată rămînea fi numărul insuficient de cabine de duș și blocuri sanitare.

De asemenea, contrar cerinței de respectare a principiului nediscriminării la toate etapele de cazare, a fost problematică de la bun început, fiind raportate cazuri de atitudine ostilă a administrației și personalului centrelor față de minoritățile etnice sau religioase. La începutul situației excepționale au fost raportate mai multe cazuri de discriminare directă a persoanelor de etnie romă, dar și a altor minorități etnice sau religioase, voluntarii care intermediuau cazarea fiind atenționați telefonic în repetate rînduri de administratorii unor centre de plasament, precum că acestea nu vor accepta la cazare persoane de etnie romă. Voluntarii erau somați să refere la aceste centre „doar ucraineni” (într-un caz chiar a fost utilizată expresia „doar ucraineni puri”). În alte cazuri voluntarii erau rugați să afle etnia persoanelor înainte de a-i referi la centre, iar unii administratori de centre au menționat, că ar fi fost contactați de poliția locală și preveniți de a nu accepta persoane de etnie romă²²⁵. O situație aparte ține de persoanele refugiate cu dizabilități, care au fost orientate spre cazare anumitor centre, pe motiv, că nu toate centrele dispun de adaptare rezonabilă, astfel generându-se premise de segregare a acestora.

RECOMANDAREA 4.1.7: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să adopte mecanisme și proceduri care vor contribui la diminuarea discursului de ură în aspect cu persoanele care sunt cazate în Centrele de plasament temporar.*

Un alt standard prevăzut de Regulament, se referă la crearea condițiilor pentru asigurarea confidențialității informațiilor cu caracter personal, care s-au dovedit a nu fi respectate, dat fiind lipsa spații delimitate pentru stocarea informațiilor cu caracter personal,

²²² Pct.3 din Regulamentul privind organizarea și funcționarea centrului de plasament temporar pentru refugiați, aprobat prin ordinul MMPS nr.21/2022

²²³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/05/Raport-nr.1-persoane-str%C4%83ine-refugiate-18_05_22.pdf

²²⁴ Pct. 29 lit.g) din Regulamentul MMPS nr.21/2022

²²⁵ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/05/Raport-nr.1-persoane-str%C4%83ine-refugiate-18_05_22.pdf;

excepție făcând unele centre, prioritar din capitală, unde baza de date a beneficiarilor era stocată în format electronic. În pofida recomandărilor adresate în acest sens, situația pe segmentul dat se constată a fi fără modificări. În majoritatea cazurilor, informația colectată se păstrează în locuri diverse, cum ar fi recepția centrelor de plasament, birourile structurilor teritoriale de asistență socială, birourile de serviciu ale persoanelor care administrează activitatea centrelor, chiar dacă oficial, persoanele nu sunt angajate în cadrul centrului. Au fost observate situații în care datele beneficiarilor erau păstrate în diferite caiete pentru notițe, maculatoare sau chiar în telefoanele personale. În unele centre, personalul a comunicat că registrul de evidență este doar în format electronic, în altele doar pe hârtie, dar se practică și evidența mixtă.

De asemenea, urmare a procesului de monitorizare în cadrul Centrelor de plasament temporar Avocatul Poporului a mai constatat proceduri defectuoase și în aspectul ***asigurării securității și pazei centrelor de plasament, protecției datelor cu caracter personal a beneficiarilor și protecției vieții private a persoanelor cazate***. La acest capitol Avocatul Poporului atrage atenția că nu în toate Centrele este asigurată paza fizică a beneficiarilor, rolul de paznic fiind adesea îndeplinit de persoane care nu corespund profesiei respective și care nu pot asigura fizic siguranța persoanelor cazate în centre. De asemenea, se atestă situații în care administrația centrelor nu asigură protecția corespunzătoare a datelor cu caracter personal a beneficiarilor cazați, iar informația respectivă adesea este prelucrată excesiv de persoane care nu sunt autorizate. Totodată, Ombudsmanul a sesizat și cazuri în care beneficiarii erau filmați excesiv în timpul plasamentului în Centru.

RECOMANDAREA 4.1.8: *Guvernul să adopte de urgență o Hotărâre de Guvern privind aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Centrului de plasament temporar pentru persoanele aflate în dificultate.*

Un alt aspect monitorizat de Avocatul Poporului în contextul persoanelor beneficiare de protecție internațională, îl reprezintă ***încadrarea în câmpul*** muncii. Astfel, pe perioada stării de urgență, cetățenii ucraineni au dreptul de a munci pe teritoriul Republicii Moldova fără obținerea dreptului de ședere provizorie în scop de muncă. Angajarea cetățenilor ucraineni se va face în baza contractului individual de muncă pe durată determinată pentru perioada stării de urgență.

Conform informațiilor actualizate despre notificările agenților economici privind angajarea cetățenilor din Ucraina, la data de 05.12.2022²²⁶, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă a primit notificări de la agenții economici despre angajarea a **911 cetățeni din Ucraina**, dintre care **670** femei și **241** bărbați. Cei mai mulți cetățeni ucraineni înregistrați în evidențele ANOFM sunt angajați în: Chișinău (**679**), UTA Găgăuzia (**45**), Bălți (**31**), Ungheni (**19**), Cahul (**18**), etc. **Peste 180 angajatori** și-au arătat disponibilitatea de a încadra în muncă cetățeni ucraineni, declarând circa **2400 locuri de muncă** disponibile pentru aceste persoane.

Peste 700 cetățeni ucraineni s-au înregistrat în evidențele subdiviziunilor teritoriale din subordinea ANOFM pentru a primi suport la angajare.

²²⁶ <https://anofm.md/ro/node/20103>

RECOMANDAREA 4.1.9: *Ministerul Muncii și Protecției Sociale să adopte o Strategie națională cu privire la facilitare angajării persoanelor refugiate de urma agresiunii Federației Ruse în Ucraina, în câmpul de muncă național.*

CAPITOLUL V

PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI

5.1. Promovarea drepturilor omului

Instituțiile Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului (în continuare INDO) reprezintă o parte vitală a sistemului de protecție a drepturilor omului existent la nivelul unei țări. Prin eforturile lor de sensibilizare, consiliere, monitorizare, promovare și responsabilizare a autorităților, aceste instituții au un rol central în depășirea marilor provocări legate de drepturile omului, abordând atât preocupări persistente, precum și cele referitoare la discriminare și inegalitate.

Conform Principiilor privind statutul instituțiilor naționale pentru promovarea și protejarea drepturilor omului (Principiile de la Paris), Oficiul Avocatului Poporului „... trebuie să aibă competența de a promova și proteja drepturile omului”. Promovarea drepturilor omului include susținerea adoptării și respectării reglementărilor internaționale și regionale ale drepturilor omului, ori protejarea, monitorizarea și promovarea drepturilor omului este de esență unei Instituții Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului. Respectarea și promovarea drepturilor și libertăților fundamentale constituie valori cheie în societatea noastră și înrădăcinează corectitudinea, demnitatea, egalitatea și respectul în societate.

Promovarea drepturilor omului este una din activitățile de bază a unei Instituții Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului.

Principiile de la Paris oferă un cadru legal și independent pentru promovarea drepturilor omului. În Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă a ONU este inclus un indicator care constă în existența unor INDO conforme cu Principiile de la Paris (indicatorul 16.A.1).

5.2. Educarea în domeniul drepturilor omului

Activitățile de educare, informare și instruire în domeniul drepturilor omului sunt o direcție de bază în activitatea unei Instituții Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului, conform Principiilor de la Paris, conform cărora instituția trebuie „să contribuie la formularea programelor de educație și de cercetare în domeniul drepturilor omului și să participe la punerea acestora în practică, în școli, universități și cercuri profesionale; să informeze cu privire la drepturile omului și eforturile de combatere a tuturor formelor de discriminare, în special, a discriminării rasiale, prin creșterea gradului de conștientizare a opiniei publice, în special, prin informare și educație și prin utilizarea tuturor organelor de presă”.

Campaniile la care s-a alăturat Oficiului Avocatului Poporului au avut ca scop sensibilizarea populației (titularilor de drept) și a titularilor de obligații privind drepturile și obligațiile pe care aceștea le dețin.

Campania „16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen”, s-a regăsit în agenda Avocatului Poporului, deoarece scopul acesteia a fost sensibilizarea societății. A fost mobilizată societatea și prin intermediul activităților de advocacy, au inspirat acțiuni pentru combaterea violenței bazate pe gen în numeroasele sale forme: hărțuirea sexuală, căsătoria

infantilă, timpurie sau forțată, violența în familie și violul. Oficiul Avocatului Poporului s-a alăturat Campaniei, progresând în direcția obiectivului prioritar de a pune capăt problemelor de gen cu un șir de activități.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului s-a alăturat Campaniei „19 zile de prevenire a abuzurilor și violențelor asupra copiilor și tinerilor” cu un șir de acțiuni ținute spre creșterea conștientizării în rândul societății civile privind vulnerabilitatea copiilor față de problema exploatarei, abuzului și violenței.

Oficiul Avocatului Poporului în parteneriat cu Inspectoratul General de Carabinieri au lansat Campania de monitorizare civică a activității carabinierilor „Observ Carabinierul”. Campania desfășurată în perioada decembrie 2021 – martie 2022 a avut drept scop promovarea transparenței, eficienței și profesionalismului carabinierilor în acțiune din perspectiva populației, cu accent pe observarea comportamentului acestora față de persoana reținută.

Campania „EuNuaplic 1661” este a IV-a cooperare la acest subiect cu ANP și BMA (în premieră), INSP, ANAS și Spitalele de psihiatrie.

Pe parcursul anului 2022, Oficiul Avocatului Poporului, în mod tradițional, a dedicat o atenție sporită activităților de instruire a angajaților Administrației Naționale a Penitenciarelor, în special în domeniul prevenirii torturii, dar au continuat și activitățile de instruire cu carabinierii și polițiștii de frontieră (total 34 de activități). Activitățile de instruire, realizate cu efectivul Inspectoratului General de Carabinieri, au acoperit trei arii tematice: respectarea drepturilor omului în cadrul realizării misiunii de asigurare a ordinii publice, prevenirea torturii și aspecte de respectare a libertății de exprimare (14 activități). Activitățile de instruire și informare în domeniul prevenirii torturii realizate s-au axat pe următoarele teme: mecanisme naționale și internaționale de prevenire a torturii, procedura privind azilul, prevenirea torturii în activitatea carabinierilor și prevenirea torturii în activitatea carabinierilor, iar beneficiarii acestora au fost angajații ANP, psihologi/ asistenți sociali, polițiști de frontieră, angajați de penitenciare, angajați ai IGPF, carabinieri și angajați de poliție, DDP (18 activități). Oficiul Avocatului Poporului de comun cu IGPF, CDA și BMA au instruit polițiștii de frontieră pe segmentul procedurii de solicitare a azilului (2 activități). Astfel, scopul acțiunilor respectivă rezidă în cultivarea valorilor conexe drepturilor omului pentru funcționarii cu statut special antrenați în asigurarea securității și ordinii publice. În cadrul acestor activități, au fost instruite în jur de 660 de persoane (angajați ai ANP, IGC, IGPF și MAI pe domeniul de responsabilitate).

Promovarea ***mecanismului avertizorilor de integritate*** de către Oficiul Avocatului Poporului în calitate de autoritate responsabilă de asigurarea protecției avertizorilor de integritate în Republica Moldova, își arată deschiderea continuă și sprijinul pentru orice tip de activitate sau eveniment dedicat acestui mecanism. Mecanismul avertizorilor de integritate presupune dezvăluirea practicilor ilegale din cadrul entităților publice și private, procedura de examinare a acestor dezvăluiri, drepturile avertizorilor de integritate și măsurile de protecție a lor, obligațiile angajatorilor, competențele autorităților responsabile de examinarea unor asemenea dezvăluiri și ale autorităților de protecție a avertizorilor de integritate (3 activități), unde au fost instruiți 150 judecători și angajați ai instanțelor judecătorești. OAP își concentrează eforturile spre consolidarea cadrului legislativ și instituțional pentru protecția avertizorilor de integritate, în conformitate cu directiva europeană privind protejarea avertizorilor de integritate, acesta fiind un scop bine determinat, intenționându-se să aibă impact pozitiv asupra acestor persoane.

Instruiri cu titlu de informare în domeniul drepturilor omului au fost organizate și de către Reprezentanțele Oficiului Avocatului Poporului cu sediile în Bălți, Cahul, Comrat și Varnița. Tematicile instruirilor au fost variate și au cuprins domenii precum: libertatea și

siguranța persoanelor, dreptul la sănătate, dreptul la un proces echitabil, protecția împotriva violenței domestice și interzicerea discriminării.

Astfel, pe parcursul anului în regiunile din teritoriile administrate de Reprezentanțele OAP au fost instruite peste 800 de persoane, dintre care peste 500 de copii. Scopul instruirilor publicului larg în domeniul drepturilor omului, rezidă în ridicare nivelului de cunoaștere a drepturilor omului de către populația de rând și în final contribuirea la consolidarea statului de drept și fortificare mecanismelor democratice veritabile în Republica Moldova. De asemenea, instruirile populației de rând mai contribuie și la abilitarea persoanelor de a se adresa și de a comunica cu autoritățile statului prin formularea corectă a cerințelor față de autoritățile corespunzătoare.

În perioada de raportare, Oficiul Avocatului Poporului, îndeplinind mandatul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, a efectuat în șir de activități de promovare în domeniul drepturilor copilului printre care: asigurarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție, competențele autorității tutelare în realizarea deplină a drepturilor copilului, respectarea drepturilor copilului la opinie, interesul superior al copilului și mecanisme intersectoriale de intervenție în cazul copiilor aflați în situații de dificultate; Convenția ONU cu privire la drepturile copilului. Principiile Convenției; Instituția Națională Protecția Drepturilor Copilului. Drepturile copilului; traficul de ființe umane; etc. (46 activități). La aceste instruirii cu titlu de informare și promovare a drepturilor copilului au participat circa 1500 de titulari de drepturi (copii) și titulari de obligații, printre care – 945 de copii și tineri și 561 de adulți (profesioniști și părinți).

La capitolul **lecțiilor publice**, Oficiul Avocatului Poporului a desfășurat 3 activități. Delincvența juvenilă este una dintre tematici, iar subiectul abordat de OAP a fost „Aspectele teoretico-practice privind regimurile de detenție aplicate copiilor ce execută pedeapsa privativă de libertate”. S-a discutat despre regimul de deținere în penitenciarul pentru minori, precum și despre drepturile deținuților minori care își execută pedeapsa în cadrul celor trei regimuri de detenție: inițial, comun și de resocializare. În același timp, au fost aduse informații cu referire la condițiile de detenție, precum și la activitățile organizate în vederea reeducării condamnaților minori. Fiind unul din aspectele primordiale în activitatea OAP – prevenirea torturii și tot ce ține de aceste aspect, segmentul abordat este unul important și faptul că a fost adus la cunoștință studenților, face ca aceștia să cunoască atât activitatea INDO, cât și a altor instituții responsabile.

Avocatul Poporului a participat la o lecție publică în cadrul Universității de Stat (disciplina Protecție Juridică a Drepturilor Omului) și a vorbit despre rolul și mandatul Instituției Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului, nemijlocit despre Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova. În cadrul evenimentului au participat circa 30 de studenți.

Ombudsmanul a relatat acestora despre mandatul Ombudsmanului, managementul Oficiului Avocatului Poporului, colaborarea Oficiului Avocatului Poporului în domeniul drepturilor omului cu instituțiile naționale și partenerii externi. Un subiect actual care l-a expus Avocatul Poporului a fost cu privire la protecția drepturilor și mecanismele de protecție ale persoanelor migrate în Republica Moldova și acțiunile întreprinse de Oficiu cu privire la persoanele refugiate din Ucraina.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la lecția publică cu genericul „Minorul – victima traficului de copii”, unde a vorbit elevilor despre drepturile și libertățile fundamentale ale fiecărui copil, dar și despre importanța acestora în crearea unui mediu favorabil creșterii și dezvoltării, sigur din punct de vedere al protecției împotriva factorilor negativi. Totodată, s-a discutat despre activitatea Ombudsmanului Copilului și despre rolul

acestui în apărarea drepturilor prin prevenirea încălcării acestora, prin colaborare și promovare.

În cadrul **Forumului Național în domeniul Medierii (ediția 2022)**, Ombudsmanul a menționat despre importanța respectării drepturilor omului, și despre rolul medierii în asigurarea acestora, reiterând că Oficiul Avocatului Poporului este deschis și va susține proiectele de modernizare a segmentului medierii.

În luna iulie 2022, a avut loc Conferința Ombudsmanului cu genericul „Instituția Carabinierilor între prezent și viitor”. Conferința a fost organizată de Oficiul Avocatului Poporului în parteneriat cu Inspectoratul General de Carabinieri, în cadrul proiectului „Carabinierii pentru Drepturile Omului”, susținut financiar de Fundația Soros Moldova.

Au fost expuse viziunile asupra Instituției Carabinierilor din perspectiva teoretico-practică a acestei instituții cu accent pe cadrul normativ, bune-practici, studii comparate, dezvoltare profesională; asistență psihologică; asistență externă; relațiile carabinierilor cu alți actori ce au în sarcini asigurarea ordinii de drept; rolul și atribuțiile carabinierilor la reținerea persoanelor, respectarea drepturilor omului și implicarea în activități de menținere și restabilire a ordinii publice, etc.

Avocatului Poporului a apreciat progresele înregistrate de Instituția Carabinierilor din ultima perioadă și a menționat că Inspectoratul General de Carabinieri a devenit mai transparent, profesionist și mai aproape de oameni.

5.3. Colaborarea la nivel național

Recunoscând importanța menținerii dialogului constant cu organizații internaționale cu sediul în Republica Moldova, mass-media, organizații necomerciale, autoritățile publice centrale, autoritățile publice locale, cât și cu reprezentanții societății civile, Avocații Poporului au participat la mai multe întrevederi pe parcursul anului 2022.

Avocații Poporului pe parcursul anului au inițiat un și de ședințe cu **forul legislativ** prin intermediul comisiilor specializate în scopul promovării dezideratelor primordiale în domeniul protecției promovării și prevenirii în încălcării drepturilor omului. Totodată, Ombudsmenii au menținut contactul cu Administrația Națională a Penitenciarelor în scopul asigurării respectării drepturilor persoanelor care se află în custodia statului și ispășesc pedeapsa cu privațiune de libertate sau se află la faza procesului penal și se află în detenție.

Un alt eveniment-cheie îl constituie **întâlnirea Avocaților Poporului cu Viceprim-Ministru pentru Reintegrare**, în cadrul căreia au discutat diverse aspecte ale monitorizării și apărării drepturilor omului în regiunea transnistreană, activitatea Reprezentanței Varnița a Oficiului Avocatului Poporului. Iar în vederea stabilirii unei colaborări eficiente pe anumite domenii ce țin de interesul cetățenilor Republicii Moldova și anume asigurarea egalității salariale și reforma sistemului de pensii, a avut loc Întrevederea Avocatului Poporului cu Președintele Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova.

Segmentul securității naționale și a apărării statului de asemenea, a fost subiectul de discuții dintre Ministrul Apărării și Avocatul Poporului unde au fost trasate direcțiile prioritare de colaborare dintre Oficiul Avocatului Poporului și Ministerul Apărării, provocările existente în sistemul Armatei Naționale din perspectiva protecției și promovării drepturilor omului, organizarea unor instruirii pentru formatorii din cadrul Ministerului Apărării, includerea Abordării Bazate pe Drepturile Omului (ABDO) în actele și procesele de lucru în cadrul

Armatei Naționale și oferirea suportului la ajustarea actelor normative din perspectiva drepturilor omului.

Totodată, putem menționa și **întrevederea dintre Avocatul Poporului și Secretarul General al Guvernului** privind agenda de dezvoltare durabilă 2030 cu privire la îmbunătățirea sistemului de colectare a datelor, ședința de lucru cu Directorul Adjunct al Centrului Național Anticorupție, cât și Consolidarea dialogului între Oficiul Avocatului Poporului și Ministerul Afacerilor Interne.

O atenție sporită a fost acordată importanței colaborării cu **societatea civilă**. Pe segmentul activității de informare și instruire această colaborare constituie un beneficiu, deoarece experiența organizațiilor necomerciale și opiniile experților aduc în discuție idei noi, care contribuie la menținerea unui dialog necesar și util pentru ambele părți. În acest sens, Avocatul Poporului a desfășurat o serie de întrevederi cu societatea civilă: Fundația Soros-Moldova, Promo-LEX, IDOM, CDA și Amnesty International Moldova. În contextul eforturilor de promovare și protecție a drepturilor omului, Oficiul Avocatului Poporului Moldova și Promo-LEX au convenit asupra unei noi serii de acțiuni comune de colaborare. Un domeniu prioritar de colaborare vizează dezideratul îmbunătățirii sistemului de justiție și de detenție, accesibilitate în domeniul dreptului la sănătate în instituțiile de detenție. Prin urmare, pe calea acestei colaborări s-ar dori obținerea unei echivalențe dintre sistemului medical național și sistemul medical din penitenciare .

În aceeași ordine de idei, menționăm că Oficiul Avocatului Poporului de comun cu societatea civilă a elaborat Planul de Dezvoltare Strategică pentru anii 2023-2030.

Ca rezultat al acestor ședințe de lucru cu toate părțile interesate, Oficiul Avocatului Poporului are drept scop instituirea unui nou sistem eficient de planificare a activității oficiului, elaborarea noului planul strategic, noilor indicatori de performanță și riscurile asociate obiectivelor, astfel ca mandatul avocaților poporului să fie realizat.

În cadrul **Forumului Național în domeniul Medierii (ediția 2022)**, Ombudsmanul a menționat despre importanța respectării drepturilor omului, și despre rolul medierii în asigurarea acestora, reiterând că Oficiul Avocatului Poporului este deschis și va susține proiectele de modernizare a segmentului medierii.

În luna iulie 2022, a avut loc **Conferința Ombudsmanului cu genericul „Instituția Carabinierilor între prezent și viitor”**. Conferința a fost organizată de Oficiul Avocatului Poporului în parteneriat cu Inspectoratul General de Carabinieri, în cadrul proiectului „Carabinierii pentru Drepturile Omului”, susținut financiar de Fundația Soros Moldova.

Au fost expuse viziunile asupra Instituției Carabinierilor din perspectiva teoretico-practică a acestei instituții cu accent pe cadrul normativ, bune-practici, studii comparate, dezvoltare profesională; asistență psihologică; asistență externă; relațiile carabinierilor cu alți actori ce au în sarcini asigurarea ordinii de drept; rolul și atribuțiile carabinierilor la reținerea persoanelor, respectarea drepturilor omului și implicarea în activități de menținere și restabilire a ordinii publice, etc.

Avocatului Poporului a apreciat progresele înregistrate de Instituția Carabinierilor din ultima perioadă și a menționat că Inspectoratul General de Carabinieri a devenit mai transparent, profesionist și mai aproape de oameni.

În luna iunie, Avocatul Poporului a participat **la Conferința internațională „Punerea în aplicare efectivă a dreptului la informație: de la o nouă lege privind accesul la informație la schimbări instituționale în Republica Moldova”**. Conferința a avut drept scop identificarea celor mai potrivite soluții legislative și instituționale pentru îmbunătățirea transparenței instituțiilor publice ca urmare elaborării noii legi privind accesul la informațiile publice.

Ombudsmanul a menționat importanța dreptului accesului la informație și că acesta încă rămâne a fi o problemă în Republica Moldova. De asemenea, a punctat câteva aspecte importante în ce privește accesul la informație, cum ar fi necesitatea păstrării și/sau dezvoltării unor mecanisme alternative de acces la informație pentru persoanele care fac parte din grupurile vulnerabile și marginalizate (copii, persoane cu necesități speciale, minorități etnice-lingvistice sau religioase, deținuți etc.) precum și necesitatea creării mecanismelor de responsabilizare a instituțiilor de stat de a oferi informații în special cea de interes public.

La fel, Ceslav Panico a participat la **Congresul IV al Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova (CNSM)**, în cadrul căruia a fost discutat raportul de activitate al organelor de conducere ale CNSM în vederea realizării Strategiei pentru anii 2017-2022 și obiectivele pentru anii 2022-2027 și a fost reconfirmat de către Congres alegerea făcută de Consiliul General în decembrie anul trecut, când a fost ales noul președinte al CNSM.

Avocatul Poporului și-a arătat interesul și aprecierea evoluției mișcării sindicale și a organelor de conducere ale CNSM, precum și susținerea în vederea conlucrării scopurilor comune în ce privește protecția salariilor și veniturilor populației, ocuparea și protecția pe piața forței de muncă, securitatea socială, drepturile sindicale și dreptul muncii, securitatea și sănătatea în muncă, strategiile pentru tineret și promovarea respectării dreptului fundamental la muncă.

Școala de Vară în domeniul activismului civic și de drepturile omului, organizată de către Promo-Lex și Fundația Soros Moldova, este un alt eveniment la care au participat angajați ai Oficiului Avocatului Poporului. Aici s-a discutat despre drepturile omului per ansamblu: istoric, categorii, concepte de bază; Situația actuală a drepturilor omului în Republica Moldova și Ucraina; societate civilă și activism civic și de drepturile omului; mecanismele internaționale de apărare a drepturilor Omului, etc.

Unul dintre cele mai importante evenimente ale Oficiului Avocatului Poporului a fost **lansarea unui Concept privind proiectul de lege cu privire la Apărătorii Drepturilor Omului**.

Necesitatea de elabora reglementări privind Apărătorii Drepturilor Omului reiese și din angajamentele asumate de Republica Moldova prin susținerea tuturor rezoluțiilor și declarațiilor comune cu privire la apărătorii drepturilor omului la Adunarea Generală a ONU și la Consiliul pentru Drepturile Omului.

Avocații Poporului au menționat importanța și necesitatea elaborării unui astfel de proiect din perspectiva practicii relațiilor existente în țara noastră de protecție a drepturilor omului/drepturilor copilului.

Tot pe parcursul anului 2022, în contextul colaborării cu organele abilitate naționale, **Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat o ședință cu reprezentanții asociațiilor obștești de mediu** referitor la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative. Urmare a discuțiilor și analizei standardelor internaționale și naționale din domeniul mediului, s-a constatat că modificările care urmează a fi operate în legislație cu privire la arderea anvelopelor uzate au directă legătură cu dreptul omului de a trăi într-un mediu sănătos, dreptul la viață, la sănătate, drepturi inalienabile garantate de Constituție și de actele internaționale la care Republica Moldova este parte.

De asemenea, pe parcursul perioadei de Raport, și în contextul unei colaborări constante dintre Instituția Națională a Drepturilor Omului și Autoritățile Publice Locale (UTA Gagauzia, mun. Bălți, or. Bender, raionul Cahul) și Autoritățile Publice Centrale, au fost desfășurate mai multe , unde au fost puse în discuții probleme conexe drepturilor omului și au fost prezentate cele mai stringente probleme din domeniu. Ombudsmenii, în calitate de reprezentanți ai INDO,

au înaintat autorităților publice centrale și locale recomandări asupra implementării cărora, în continuare se desfășoară procesul de monitorizare.

Nu în ultimul rând, au fost stabilite **noi domenii de colaborare dintre Oficiul Avocatului Poporului și Consiliul Audiovizualului** prin identificarea faptului că unul dintre segmentele transversale ale activității Oficiului ar include și standardele de comunicare în domeniul audiovizualului.

Interacțiunea cu **mediul academic** este conturată prin semnarea acordurilor de colaborare, care pe parcursul anului 2022 au fost 2 la număr.

Avocatul Poporului a semnat un **Acord de colaborare cu Academia de Administrare Publică** în vederea intensificării relațiilor de colaborare pe segmentele comune de activitate. Scopul Acordului este consolidarea capacităților funcționale și a resurselor umane, capabile să contribuie la dezvoltarea competențelor profesionale ale personalului și la consolidarea integrității instituționale.

Domeniile de cooperare între cele două instituții, prevăzute în document, sunt dezvoltarea competențelor capitalului uman, politici de integritate, formare și dezvoltare profesională, proiecte comune, inclusiv de cercetare și dezvoltare a capacităților instituționale, stagii de practică ale masteranzilor, organizarea și participarea la evenimente de interes comun etc. Acordul de colaborare a fost încheiat la inițiativa părților pe un termen de 5 ani, termen care poate fi prelungit.

Un alt **Acord de colaborare**, a fost cel semnat dintre **Avocații Poporului cu Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova**, în cadrul unui eveniment public la care au discutat cu studenții și conducerea facultății despre potențialele proiecte și activități comune.

Acordul de colaborare a fost semnat cu scopul de a asigura o interacțiune mai mare între sistemul educațional și cel de exercitare a atribuțiilor pentru apărarea drepturilor și libertăților omului prin prevenirea încălcării acestora, prin monitorizarea și raportarea modului de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la nivel național.

În cadrul discuțiilor, Ombudsmanii au convenit cu profesorii și studenții să colaboreze la perfecționarea legislației ce ține de domeniul drepturilor și libertăților omului, promovarea drepturilor și libertăților omului și a mecanismelor de apărare a acestora, asigurarea respectării drepturilor și a libertăților copilului și realizării, la nivel național, de către autoritățile publice centrale și locale, de către persoanele cu funcție de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, prin implicarea angajaților Facultății de Drept, studenților, masteranzilor/doctoranzilor în activitățile practice și de informare ale Oficiului Avocatului Poporului etc.

În concluzie se evidențiază activitatea prodigioasă a Avocaților Poporului pe segmentul colaborării cu autoritățile statale astfel îndeplinindu-se unul din dezideratele stabilite de Principiile de la Paris.

Pe parcursul anului 2022, **Avocații Poporului au participat la un șir de întreveneri cu reprezentanții Organizațiilor Internaționale cu sediul în Republica Moldova**, printre care se numără: întâlnirea cu Șefa Oficiului ONU pentru drepturile omului din Republica Moldova, întrevenera Avocaților Poporului cu șeful Departamentului Democratizare OSCE/ODIHR, cu Delegația Comitetului Consultativ privind Convenția-Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale, cât și Întâlnirea cu Comisarul Pentru Drepturile Omului al Consiliului Europei. În cadrul acestor întreveneri, Avocatul Poporului, a subliniat necesitatea menținerii unui dialog continuu și eficient între în vederea unei mai bune asigurări a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

De asemenea, Avocatul Poporului a avut întrevaderi cu reprezentanții următoarelor Ambasade: Ambasada Suediei; Ambasada Republicii Federale Germane; Ambasada Republicii Letonia; Biroul de Cooperare al Elveției; Oficiul Ambasadei Regatului Țărilor de Jos, Ambasada României, Delegația UE. Toate aceste activități au avut drept scop consolidarea colaborării dintre OAP și acestea prin stabilirea unor direcții comune de acțiune, ca: activitatea OAP și propriu-zisă a Avocatului Poporului; monitorizarea respectării drepturilor omului, monitorizarea implementării convențiilor internaționale, monitorizarea drepturilor omului în regiunea transnistreană, activitatea de promovare a drepturilor omului; conlucrarea instituției Ombudsmanului cu autoritățile publice și societatea civilă și elaborarea Planului de Dezvoltare Strategică a OAP.

Totodată, putem menționa **întâlnirea Avocatului Poporului cu Șeful adjunct al misiunii OSCE în Moldova**, Antti Karttunen și întâlnirea cu Șeful Misiunii OSCE în Moldova, Claus Neukirch, scopul acestora fiind o mai bună monitorizare a respectării drepturilor omului, inclusiv în regiunea transnistreană, consolidarea capacităților instituției naționale de apărare a drepturilor omului și dezvoltarea proiectelor de instruire în domeniul drepturilor omului.

În anul 2022, s-a conturat o **colaborare mai fructuoasă cu Oficiul Consiliului Europei la Chișinău**. Fiind un exponent de bază al Instituției Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului din Republica Moldova, Consiliul Europei vine mereu în susținerea OAP și activității sale. Pe parcurs au fost realizate multe întrevaderi dintre Avocații Poporului și întreprinse acțiuni/activități de colaborare atât pe segmente mai largi, cât și stabilite anumite priorități care privesc drepturile omului și drepturile copilului. Avocații Poporului, angajații instituției au fost și vor fi în continuare promotori ai valorilor Consiliului Europei – democrație, statul de drept și respectarea drepturilor și libertăților omului.

În contextul cooperării Oficiului Avocatului Poporului cu organizațiile internaționale cu sediul în Republica Moldova, **Avocatul Poporului a participat la întrevaderi cu experții Proiectului Eu-Moldova Association**, cât și cu reprezentanții Dignity privind inițierea unor noi direcții de colaborare privind monitorizarea respectării drepturilor persoanelor private de libertate.

În concluzie putem evidenția faptul că Oficiul Avocatului Poporului în persoana Avocaților Poporului a consolidat poziția IDNO în raport cu partenerii internaționali și a creat noi parteneriate în scopul asigurării unei prezențe proeminente în domeniul său de activitate.

5.4. Apariții mass-media

Pe parcursul anului 2022, Avocatul Poporului au avut mai multe apariții în mass-media și discuții cu jurnaliștii atât la nivel național, cât și cei care activează în teritoriu.

La începutul mandatului său, Avocatul Poporului a acordat Portalului Informativ privind sectorul justiției un interviu în care a vorbit despre planificările în activitatea de Ombudsman; despre respectarea drepturilor omului în Republica Moldova și care dintre drepturi sunt cele mai încălcate; ce ar trebui să facă statul pentru ca drepturile omului să fie respectate și altele.

Cu ocazia alegerii de către Parlament a unui nou Avocat al Poporului, ZdG a prezentat detalii despre activitatea IDNO în R. Moldova. Totodată, s-a discutat despre prioritățile sale și despre cele mai încălcate drepturi în Republica Moldova.

Despre cum sunt respectate drepturile omului în nordul țării și care sunt prioritățile Ombudsmanului pentru următoarea perioadă, Avocatul Poporului a vorbit la TVN.md.

Viziunile Avocatului Poporului în referința durerilor realității de confruntare, dar și a opțiunilor pentru remedierea stării curente, a fost subiectul interviului acordate portalului juridicemoldova.md.

Despre corupție și anume cum afectează aceasta drepturile omului; avertizorii de integritate; cazurile mari de corupție și drepturile inculpaților; protestatarii plățiți; instituțiile de detenție; situația în spitalele de psihiatrie; drepturile refugiaților din Ucraina; regiunea transnistreană și deținuții politici; drepturile comunității LGBTQ+ și relația Avocatului Poporului cu guvernarea au fost subiectele abordate de către Avocatul Poporului în cadrul unui interviu (podcast) pentru Ziarul de Gardă.

Anul 2022 a fost marcat de câteva apariții în mass-media a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.

Ombudsmanul copilului a fost prezentă de 2 ori în cadrul emisiunilor difuzate la Canalul TV8 și a vorbit despre camerele de audieri a copiilor și despre ratificarea protocolului nr. 3 al Convenției privind drepturile copilului.

Interviul acordat la INP a avut ca tematică: „Suport pentru reforma justiției prin mediatizarea în format multimedia a cazurilor relevante de presupusă injustiție”.

La TV21, Avocatul Copilului a menționat vorbit despre drepturile copilului, iar la TV6 a abordat subiectul copiilor cu dizabilități, și anume, copiii cu autism.

5.5. Colaborarea la nivel internațional

După doi ani de pandemie, anul 2022 a fost marcat de războiul din Ucraina, care a cutremurat o lume întreagă, nemijlocit Europa și fără precedent Republica Moldova, generând în sine o criză economică și umanitară. Prin urmare, valuri de persoane refugiate din Ucraina au luat calea altor țări, printre care Republica Moldova fiind nu doar una de tranzit dar și o destinație pentru a se stabili permanent sau temporar.

Încă din primele etape ale acestei crize, Oficiul Avocatului Poporului pe lângă activitățile planificate și-a prioritarizat acțiunile focusându-se pe monitorizarea respectării drepturilor persoanelor strămutate din Ucraina și a felului în care autoritățile din Republica Moldova își îndeplinesc obligațiile internaționale privind respectarea drepturilor acestora.

De asemenea, urmare a războiului din Ucraina, procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană a accelerat, Consiliul European acordând Moldovei o perspectivă europeană și statut de țară candidat, cu o serie de condiții privind începerea negocierilor de aderare. În acest context, potențialul Instituției Naționale pentru Drepturile omului (INDO), al Oficiului Avocatului Poporului, de a transmite și implementa norme internaționale la nivel intern și de a transfera expertiza în domeniul drepturilor omului către forumurile regionale și globale ale drepturilor omului joacă un rol primordial.

În contextul acestor evenimente unice pentru Moldova, activitatea Oficiului Avocatului Poporului a avut o corelație semnificativă cu acestea.

5.6. Vizite de documentare

Pe parcursul anului un număr mare de reprezentanți oficiali ai instituțiilor Uniunii Europene și Organizațiilor Națiunilor Unite au fost în vizită de documentare la Oficiul Avocatului Poporului privind evoluția Republicii Moldova la capitolul respectării drepturilor fundamentale ale omului și statului de drept. Printre subiectele abordate au fost reflectate:

- implicarea Oficiului Avocatului Poporului în ***gestionarea situației persoanelor refugiate, monitorizarea respectării drepturilor acestora*** și provocările cu care se confruntă instituția pe acest segment. Acestea din urmă fiind discutate în cadrul întrevederii cu Comisarul pentru Drepturile Omului din cadrul Consiliului Europei, Dunja Mijatović, Reprezentantul Special al Secretariatului General al Consiliului Europei pentru migrație și refugiați, Leila Kayacik, Înalțul Comisar ONU pentru Drepturile Omului, Volker Türk și Reprezentantul Special al Secretarului General ONU pentru combaterea violenței sexuale în conflict, Pramila Patten. Totodată, în cadrul acestora auS-au fost identificate oportunități de dezvoltare a cooperării pe segmentul prevenirii și combaterii violenței sexuale, traficului de persoane, a exploatații sexuale a femeilor și minorilor refugiați, care în condiții de conflict armat prezintă vulnerabilitate sporită.
- ***rolul Oficiului Avocatului Poporului în monitorizarea politicilor și practicilor în domeniul justiției și drepturile omului.*** Oficiul Avocatului Poporului a fost vizitat de către Directorul Biroului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) al OSCE, Matteo Mecacci, care ca urmare a solicitării Avocatului Poporului, a monitorizat procesul de evaluare și alegere a noilor membri ai Consiliului Superior al Magistraturii și ai Consiliului Superior al procurorilor și a evaluat legislația care reglementează acest proces.
- ***împărtășirea bunelor practici în gestionarea relațiilor interetnice.*** Oficiul Ombudsmanului a fost vizitat de către Consiliera Înalțului Comisar OSCE pentru minorități naționale, Natalia Mirimanova. În cadrul întrevederii au fost relatate aspectele ce țin de prevenirea discriminării și protejării minorităților naționale, examinarea și investigarea cererilor reclamanților cu privire la discriminarea pe criterii de naționalitate, și drepturile minorităților naționale la nivel local.
- progresele înregistrate în domeniul drepturilor femeilor. Ratificarea Convenției de la Istanbul, dar și a Protocolului opțional la Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități, având ca bază respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, au fost subiecte discutate în cadrul întrevederii cu coraportorii de monitorizare ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE), Inese Lîbiņa-Egnere (Letonia, PPE / CD) și Pierre-Alain Fridez (Elveția, SOC).

Schimb de experiențe și bune practici

Pe plan internațional Oficiul Avocatului Poporului, acreditat cu statutul "A", o conformitate cu standardele recunoscute la nivel internațional – Principiile de la Paris, deține o experiență vastă și model pentru multe alte Instituții Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului în domeniul promovării și protejării drepturilor fundamentale ale tuturor oamenilor în Republica Moldova. Astfel, pe parcursul anului 2022 Oficiul Ombudsmanului a fost invitat să-și împărtășească bunele practici în cadrul diverselor evenimente, printre care:

- ***Reuniunea șefilor Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (INDO)*** din regiunea OSCE. Eveniment organizat de către Biroului pentru Instituțiile Democratice și

Drepturile Omului (ODIHR) al OSCE, la Varșovia, care a avut drept scop construirea rezilienței Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului și metodele de abordare față de amenințările și provocările cu care se confruntă INDO.

- ***Seminarul regional de la Varșovia privind integrarea problematicii violenței sexuale și de gen în monitorizarea detenției.*** Eveniment organizat de către Biroului pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR) al OSCE, care a fost destinat Mecanismului Național de Prevenire în scopul dezvoltării mecanismelor de supraveghere pentru integrarea problematicii violenței sexuale și de gen în activitatea de monitorizare a detenției și operaționalizarea ghidului conceput de ODIHR.

- ***Conferința internațională din Republica Kîrgîză*** privind implicarea Instituțiilor Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului în protejarea drepturilor migranților. În cadrul acesteia a fost împărtășită experiența Oficiului Avocatului Poporului, în calitate de Instituție Națională pentru apărarea Drepturilor Omului, în protejarea drepturilor migranților. Nemijlocit a fost subliniată crearea Consiliul Consultativ de prevenire a încălcării drepturilor refugiaților, care activează în cadrul instituției și urmează să identifice și să abordeze riscurile de abuz, hărțuire, trafic de ființe umane sau violență la care se pot supune femeile, bărbații, dar și copiii care au fost refugiați pe teritoriul Republicii Moldova din cauza conflictului armat din Ucraina.

- În cadrul ***Forumului internațional din Baku*** privind mecanismele de protecție a drepturilor omului de către mediul de afaceri, s-au discutat o serie de aspecte pertinente cu referire la sistemul de protecție împotriva încălcărilor drepturilor omului de către întreprinderi în Republica Moldova, riscurile și provocările în implementarea sistemului de protecție împotriva încălcărilor drepturilor omului de către companii și oportunitățile de dezvoltare a sistemului de protecție împotriva încălcărilor drepturilor omului de către întreprinderi.

- ***Conferința Internațională privind schimbul de cunoștințe și experiențe cu referire la drepturile omului și migrațiune.*** Eveniment organizat de către Instituția Ombudsmanului din Turcia (Istanbul), în cadrul căreia Ombudsmanul a relatat despre rolul Oficiului Avocatului Poporului din Republica Moldova în monitorizarea respectării drepturilor persoanelor refugiate, intervențiile Oficiului și Consiliului Consultativ în protejarea drepturilor refugiaților, evidențiind practica pozitivă cu referire la recomandările adresate autorităților publice în vederea îmbunătățirii situației excepționale în contextul războiului din Ucraina.

- În cadrul ***Rețelei Europene a Instituțiilor Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului – ENNHRI***, alături de alte state precum Germania, Ungaria, Irlanda, Polonia, România etc., Oficiul Avocatului Poporului a promovat practicile și experiențele în gestionarea situației respectării drepturilor persoanelor refugiate din Ucraina și provocările proeminente în domeniul drepturilor omului. S-a menționat că acestui subiect este predestinat un compartiment pe pagina web a rețelei.

- Sub egida ***Centrului OSCE din Ashgabat, Oficiul Avocatului Poporului a împărtășit practicile sale instituției Ombudsmanului din Turkmenistan*** privind rolul Instituției Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului din Moldova în ceea ce privește protejarea drepturilor femeilor și egalitatea de gen.

- ***Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la ședința extraordinară a Rețelei Europene a Ombudsmanilor pentru Copii (ENOC)***, a expus despre dedicată provocările blemei copiilor refugiați din Ucraina, respectarea drepturilor lor în statele gazdă Republica Moldova, dar și a fost făcut un schimb de a împărtășit bunele practici privind gestionarea crizei refugiaților, în mod special în statele vecine ale Ucrainei.

- Scopul **Întrevederilor bilaterale cu Comisarul parlamentar Ucrainean pentru drepturile Omului și Avocatul Poporului din România** a fost stabilirea relațiilor de consolidare a puterilor în scopul stabilite relații de consolidare arii a puterilor Ombudsmanilor în asigurarea drepturilor persoanelor refugiate din Ucraina pe teritoriul Republicii Moldova și coordonarea răspunsului instituțiilor Ombudsmanilor la provocările întâlnite în gestionarea situației persoanelor refugiate din Ucraina și respectarea drepturilor acestora.
- **Vizita de studiu în România** a avut scopul scopul familiarizării cu activitatea instituției naționale omoloage pentru apărarea drepturilor omului din România și au fost împărtășite experiențe privind cele mai bune practici în domeniul protecției și promovării drepturilor și libertăților omului, precum și în domeniul monitorizării respectării acestora.
- În contextul **aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană**, Oficiul Avocatului Poporului a fost invitat să participe la cea de-a 13-a rundă a Dialogului anual privind drepturile omului, care a avut loc la Bruxelles. Reprezentanții Ministerului Justiției, Ministerului Educației și Cercetării, Procuraturii Generale, Consiliului Audiovizualului, Comisiei Electorale Centrale și Oficiul Avocatului Poporului parte a Delegației Republicii Moldova au discutat evoluția politicilor în domeniul drepturilor omului, implementarea politicilor naționale în domeniu, analizând situația actuală și stabilirea următorilor pași care necesită a fi întreprinși privind angajamentul RM de a continua efortul îndeplinirii și implementării în continuare a cerințelor referitoare la drepturile omului în calitatea sa de țară candidată la UE.
- **Adunarea Generală a Rețelei Europene a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului (ENNHRI) de la Bruxelles** organizată în contextul de a spori promovarea și protecția drepturilor omului, a democrației și statului de drept ca urmare a unei regresii tot mai accentuate a drepturilor omului și a statului de drept în Europa, ca urmare a impactului COVID-19 și consecințelor permanente și devastatoare ale războiului împotriva Ucrainei. În acest context, Board-ul a lucrat la un proiect de Plan Operațional pentru anul 2023 care stabilește principalele activități-cheie pentru anul 2023.

Parteneriate

- **Oficiul Avocatului Poporului a semnat Memorandumul de Înțelegere privind mecanismul de gestionare a cererilor** în legătură cu acțiunile desfășurate de Agenția Europeană pentru Paza de Frontieră și de Coastă, Frontex în Republica Moldova, în baza „Acordului între Uniunea Europeană și Republica Moldova privind activitățile operaționale desfășurate de Agenția Europeană pentru Paza de Frontieră și Garda de Coastă în Republica Moldova” în scopul asigurării fezabilității mecanismelor de examinare a plângerilor privind toate acuzațiile referitoare la posibile încălcări ale drepturilor fundamentale în contextul activităților operaționale ale Agenției Frontex în Moldova.
- Prin semnarea **Acordului de parteneriat bilateral**, Avocatul Poporului de comun cu Reprezentanța Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați în Moldova și-au unit forțele pentru a oferi asistență și susținere în respectarea drepturilor persoanelor refugiate din Ucraina.
- **Memorandumul de colaborare între Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova și Instituția Ombudsmanului din Republica Kârgâză** a fost ghidat de principiile și normele de drept internațional general recunoscute, inclusiv Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948, Pactul Internațional al Drepturilor Civile și Politice din 1966, Pactul Internațional al Drepturilor Economice, Sociale și Culturale din 1966, Principiile de la Paris privind statutul Instituțiilor Naționale pentru apărarea Drepturile Omului
- **Statutul de membru la Rețeaua Europeană a Ombudsmanilor (ENO)**. De asemenea, în anul 2022 în vedere noului statut al Republicii Moldova de țară candidată la aderarea Uniunii

Europene, Oficiul Avocatului Poporului a primit invitația de a se alătura în calitate de membru la Rețeaua Europeană a Ombudsmanilor (ENO). Rețeaua facilitează cooperarea dintre ombudsmani pe probleme de interes comun în vederea protejării drepturilor cetățenilor și rezidenților UE în temeiul legislației UE.

5.7. Evenimente

Pe parcursul anului 2022, Oficiul Avocatului Poporului a ieșit în evidență cu 2 mari evenimente, și anume: Forumul Drepturilor Omului 2022 și Forumul Copiilor.

Forumul Drepturilor Omului 2022 cu genericul „Integrarea abordării bazate pe drepturile omului și egalității în agenda de aderare a Republicii Moldova la UE” este o noutate în activitatea Oficiului Avocatului Poporului. Evenimentul a fost organizat de Oficiul Avocatului Poporului în parteneriat cu Oficiul Consiliului Europei la Chișinău, Oficiul ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) și Înaltul Comisar al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR). Forumul a fost unul de impact, prin amploarea temelor abordate (printre care: educație în domeniul drepturilor omului pentru toți; Respectarea drepturilor persoanelor refugiate și asigurarea incluziunii socio-economice a acestora în Republica Moldova; toleranța zero față de tortură și relele tratamente: eficacitatea prevenției și a reacției; drepturile omului ca prioritate în reforma justiției și anticorupție; etc.), moderatori și speakeri care au furnizat informații utile și teme actuale, organizare impecabilă, segmente puse în discuție din domeniul drepturilor omului și a refugiaților care au trezit interes beneficiarilor Oficiului Avocatului Poporului, instituțiilor de stat, organizațiilor necomerciale și partenerilor străini. Un eveniment însemnat pentru întreaga societate, deoarece în urma acestuia, prin activitățile prezente și viitoare ale Instituției Naționale pentru apărarea Drepturilor Omului, se va ridica gradul de încredere, vizibilitatea și o dezvoltare continuă în vederea apărării, promovării și respectării drepturilor omului în Republica Moldova în contextul aderării la UE. .

În noiembrie 2022, a avut loc cea de-a ***șasea ediție a Forumului Național al Copiilor***; Participă copii apărători ai drepturilor omului din Moldova și Ucraina, cu tematica „Respectarea drepturilor copiilor în și la educație” , organizat de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în parteneriat cu Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului din Moldova. Ca parteneri au mai participat: Universitatea de Stat din Moldova, ERIKS, Salvați Copiii România, UNICEF.

Autoritățile s-au expus asupra recomandărilor copiilor și au venit cu soluții, s-a discutat despre programe deja existente care sunt accesibile segmentelor discutate și despre cele care urmează a fi implementate. Totodată, s-a ajuns la concluzia de a vizita școlile în care au fost depistate cele mai multe probleme la subiectele abordate. Ca urmare acestui eveniment, autoritățile statului se vor mobiliza și vor acorda mai multă atenție solicitărilor parvenite de la copii și de la specialiștii din domeniu. Forumul Copiilor a pus baza modificărilor ulterioare în unele structuri ale instituțiilor publice, propuneri de modificări a legislației, îmbunătățirea stării de lucruri în instituțiile de învățământ.